

UNHCR
The UN Refugee Agency

PRIRUČNIK O ZAŠTITI OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

U SKLADU S KONVENCIJOM IZ 1954.

**O STATUSU OSOBA
BEZ DRŽAVLJANSTVA**

PRIRUČNIK O ZAŠTITI OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

**U SKLADU S KONVENCIJOM IZ 1954. O STATUSU
OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

ŽENEVA, 2014.

UNHCR
The UN Refugee Agency

Sadržaj

PREGOVOR	1
UVOD	3
A. POZADINA KONVENCIJE IZ 1954. GODINE.....	3
B. UNHCR I BEZDRŽAVLJANSTVO.....	4
C. OPSEG PRIRUČNIKA.....	4
D. BEZDRŽAVLJANSTVO I DE FACTO BEZDRŽAVLJANSTVO.....	5
E. UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA.....	6
F. STATUS OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	7
PRVI DIO: KRITERIJI ZA UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA	9
A. DEFINICIJA.....	9
B. OPĆA RAZMATRANJA.....	10
C. TUMAČENJE POJMOVA.....	11
(1) „nijedna država“.....	11
(a) Koje države treba ispitati?.....	11
(b) Što je "država"?.....	11
(2) „na osnovu svog zakonodavstva, ne smatra svojom državljanicom ili državljaninom“.....	12
(a) Značenje „zakonodavstva“.....	12
(b) Kada se osoba „ne smatra državljanicom ili državljaninom“ prema državnom zakonodavstvu i praksi?.....	12
(i) Automatski i neautomatski načini stjecanja ili oduzimanja državljanstva.....	13
(ii) Određivanje nadležnih tijela.....	13
(iii) Vrednovanje dokaza nadležnih tijela u neautomatskim načinima stjecanja i oduzimanja državljanstva.....	14
(iv) Vrednovanje dokaza nadležnih tijela u automatskim načinima stjecanja ili gubitka državljanstva.....	15
(v) Razmatranja ako je državna praksa suprotna automatskim načinima stjecanja državljanstva.....	16
(vi) Procjena državljanstva u odsutnosti dokaza o stavu nadležnih tijela.....	16
(vii) Uloga konzularnih tijela.....	17

(viii) Upiti upućeni nadležnim tijelima.....	17
(ix) Nedosljedno postupanje nadležnih tijela.....	18
(x) Državljanstvo stečeno greškom ili lošom namjerom	18
(xi) Učinak žalbenog/revizijskog postupka.....	19
(xii) Vremenska pitanja.....	20
(xiii) Dobrovoljno odricanje od državljanstva.....	21
(xiv) Pojam državljanstva.....	21

**DRUGI DIO: POSTUPCI ZA
UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA.....25**

A. OPĆENITO.....	25
(1) Pregled.....	25
(2) Utvrđivanje bezdržavljanstva i prava na državljanstvo.....	25
B. USPOSTAVLJANJE POSTUPAKA ZA UTVRĐIVANJE.....	27
(1) Osmišljavanje i lociranje postupaka za utvrđivanje.....	27
(2) Pristup postupcima.....	28
(3) Postupovna jamstva.....	28
C. KOORDINACIJA POSTUPAKA UTVRĐIVANJA STATUSA IZBJEGLICE I BEZDRŽAVLJANSTVA.....	31
D. PROCJENA DOKAZA.....	32
(1) Vrste dokaza.....	32
(2) Pitanja dokaza.....	34
(3) Teret dokazivanja.....	34
(4) Standard dokazivanja.....	34
(5) Odmjeravanje dokaza.....	35
(6) Putovnice.....	36
(7) Upiti stranim tijelima i njihovi odgovori.....	36
(8) Saslušanja	37
(9) Pitanja vjerodostojnosti.....	37
E. DODATNA POSTUPOVNA RAZMATRANJA	39
(1) Grupno utvrđivanje	39
(2) Zadržavanje	40
(3) Uloga UNHCR-a.....	42
(4) Istraživanje rješenja u inozemstvu	42
(5) Dodatne postupovne i dokazne mjere zaštite za određene skupine.....	42
F. UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA U SITUACIJAMA U KOJIMA SE NE PRIMJENJUJE KONVENCIJA IZ 1954.....	44

TREĆI DIO: STATUS OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA NA NACIONALNOJ RAZINI	45
A. MEĐUNARODNO PRAVO I PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	45
(1) Paralele između statusa izbjeglica i osoba bez državljanstva.....	45
(2) Pregled standardnog postupanja koje se zahtijeva Konvencijom iz 1954.....	46
(a) Prava na postupnoj, uvjetnoj ljestvici.....	47
(3) Međunarodni zakoni o ljudskim pravima.....	50
B. POJEDINCI U MIGRACIJSKOM KONTEKSTU.....	52
(1) Pojedinci koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva.....	52
(2) Pojedinci kojima je utvrđeno bezdržavljanstvo – pravo na boravak.....	52
(3) Ako je zaštita dostupna u drugoj državi.....	54
(a) Ako bezdržavljanstvo proizlazi iz gubitka/lišavanja ili dobronamjernog odricanja od državljanstva.....	55
(b) Ako bezdržavljanstvo proizlazi iz dobrovoljnog odricanja od državljanstva radi pogodnosti ili izbora.....	56
(c) Uzimanje u obzir lokalnih veza.....	57
C. POJEDINCI U "VLASTITOJ ZEMLJI".....	57
D. PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA KOJE NISU OBUHVACENE KONVENCIJOM IZ 1954.....	58
PRILOG I - KONVENCIJA 1954. O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	61
PRILOG II - KONVENCIJA IZ 1961. O SMANJENJU SLUČAJEVA BEZDRŽAVLJANSTVA.....	77
PRILOG III - POPIS DRŽAVA UGOVORNICA KONVENCIJE IZ 1954. O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA I KONVENCIJE IZ 1961. O SMANJENJU SLUČAJEVA BEZDRŽAVLJANSTVA.....	85
PRILOG IV - ISJEČCI IZ REZOLUCIJA OPĆE SKUPŠTINE.....	88
PRILOG V - ISJEČCI IZ ZAKLJUČAKA IZVRŠNOG ODBORA UNHCR-a.....	90
INDEKS POJMOVA	94

PREDGOVOR

U zadnjem je desetljeću međunarodna zajednica, uz potporu Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR-a), ponovno potaknula rješavanje teškog položaja osoba bez državljanstva. Kao što Opća deklaracija o ljudskim pravima jasno navodi, svatko ima pravo na državljanstvo. Bez državljanstva, pojedinci se suočavaju s životom koji karakteriziraju nesigurnost i marginalizacija. Osobe bez državljanstva među najranjivijima su u svijetu. Često im se uskraćuje uživanje prava poput jednakosti pred zakonom, prava na rad, obrazovanja ili zdravstvene zaštite. Unatoč radu mnogih država na sprječavanju ili smanjenju bezdržavljanstva putem mjera poput reforme zakona o državljanstvu, nastavljaju se pojavljivati novi slučajevi bezdržavljanstva. Osoba bez državljanstva ima u gotovo svakoj zemlji. Uistinu, neke su obitelji generacijama bez državljanstva.

Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine u samom je središtu međunarodnog režima zaštite osoba bez državljanstva. Njome se utvrđuje univerzalna definicija „osobe bez državljanstva“ i daje temeljni skup načela za postupanje s takvim osobama. Okvir Konvencije danas je jednako relevantan kao i u vrijeme donošenja tog ugovora i nadopunjen je novostima iz međunarodnog prava o ljudskim pravima. Dok Konvencija o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961. pruža opsežan skup alata za iskorjenjivanje bezdržavljanstva, Konvencija iz 1954. osigurava da one koji se nađu u toj situaciji ne očekuju nužno život bez dostojanstva i sigurnosti. Prilikom 60. godišnjice te Konvencije, UNHCR sa zadovoljstvom izdaje ovaj Priručnik.

U vrijeme objavljivanja Konvencija iz 1954. brojila je 80 država potpisnica, a brojna pristupanja u zadnje tri godine potaknuta su Kampanjom UNHCR-a za okončanje bezdržavljanstva. Povećani fokus na bezdržavljanstvo može se vidjeti i u porastu broja zemalja koje uspostavljaju postupke utvrđivanja bezdržavljanstva. Iako takvi postupci mogu biti primjereni samo za manjinu osoba bez državljanstva u svijetu koje su u migracijskoj situaciji, oni su ipak vrlo važni jer pružaju put do statusa u skladu sa standardima Konvencije iz 1954. i međunarodnih zakona o ljudskim pravima. Potreban je drukčiji pristup u slučaju osoba bez državljanstva koje se nalaze u vlastitoj zemlji, prepoznajući njihovu temeljnu vezu s tom državom vezano za, primjerice, rođenje ili dugogodišnji boravak. Države su sve svjesnije koristi reformi zakona i politika o dodjeli državljanstva takvim osobama, ne samo za pojedince o kojima je riječ, već i za stabilnost i kohezivnost njihovih društava općenito.

UNHCR izdaje ovaj Priručnik u skladu sa svojim mandatnim dužnostima za rješavanje pitanja bezdržavljanstva. Te su odgovornosti u početku bile ograničene na osobe bez državljanstva koje su bile izbjeglice kako je navedeno u stavku 6. (A) (II) Statuta UNHCR-a i članku 1. (A) (2) Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine. Taj je mandat otada proširen nizom rezolucija Opće skupštine, posebice Rezolucijama 50/152 iz 1995. i 61/137 iz 2006. kojima se UNHCR-u povjerava odgovornost za osobe bez državljanstva općenito. Odgovornosti UNHCR-a protežu se na prepoznavanje, sprječavanje i smanjenje pojave bezdržavljanstva te zaštitu osoba bez državljanstva. Sadržaj

ovog Priručnika prvi je put objavljen 2012. u obliku triju Smjernica UNHCR-a koje se odnose na definiciju osobe bez državljanstva, postupke utvrđivanja bezdržavljanstva i status osoba bez državljanstva prema nacionalnom pravu.* Zamjenjujući te Smjernice, tekst Priručnika replicira njihov sadržaj uz minimalne izmjene, ponajprije radi rješavanja dupliciranja i ažuriranja referenci na publikacije UNHCR-a. Također su riješeni manji nedostaci utvrđeni nakon objavljivanja Smjernica. Ovaj Priručnik, kao i Smjernice, rezultat su niza stručnih konzultacija provedenih u kontekstu 50. obljetnice Konvencije o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961.† Ne bavi se pitanjima sprječavanja i smanjenja slučajeva bezdržavljanstva; ta su pitanja obrađena u posebnim Smjernicama. Namjena je ovog Priručnika pružanje smjernica vladinim dužnosnicima, sudcima i praktičarima, kao i osoblju UNHCR-a i drugim osobama koje su uključene u rješavanje pitanja bezdržavljanstva. Nadamo se da će Priručnik biti vrijedno sredstvo za utvrđivanje bezdržavljanstva, kao i za razvoj i provedbu zakona i politika koje se odnose na zaštitu osoba bez državljanstva.

Volker Türk

Direktor

Odjeljenje za međunarodnu zaštitu

Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice

Ženeva, lipanj 2014.

* Pogledajte UNHCR, *Smjernice o bezdržavljanstvu br. 1: Definicija „osobe bez državljanstva“ u članku 1. stavku 1. Konvencije iz 1954. o pravnom položaju osoba bez državljanstva*, 20. veljače 2012., HCR/GS/12/01, <http://www.refworld.org/docid/4f4371b82.html>; UNHCR, *Smjernice o bezdržavljanstvu br. 2: Postupci utvrđivanja je li pojedinac osoba bez državljanstva*, 5. travnja 2012., HCR/GS/12/02, <http://www.refworld.org/docid/4f7dafb52.html>; i UNHCR, *Smjernice o bezdržavljanstvu br. 3: Status osoba bez državljanstva na nacionalnoj razini*, 17. srpnja 2012., HCR/GS/12/03, <http://www.refworld.org/docid/5005520f2.html>

† Pogledati UNHCR, *Stručni sastanak – Definicija osoba bez državljanstva u međunarodnom pravu („Zaključci iz Prata“)*, svibanj 2010., <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html>; i UNHCR, *Stručni sastanak – Postupci za utvrđivanje bezdržavljanstva i pravni položaj osoba bez državljanstva („Zaključci iz Ženeve“)*, prosinac 2010., <http://www.refworld.org/docid/4d9022762.html>

UVOD

A. POZADINA KONVENCIJE IZ 1954. GODINE

1. Bezdržavljanstvo se javlja u raznim kontekstima. Javlja se u migracijskim situacijama, na primjer, kod iseljenika koji izgube ili im se oduzme državljanstvo, a da nisu stekli državljanstvo zemlje u kojoj imaju boravište. Većina osoba bez državljanstva, međutim, nikada nije prešla granicu i nalazi se u „vlastitoj zemlji“.¹ Njihov problem postoji *in situ*, tj. u zemlji u njihova prebivališta koja je u mnogim slučajevima zemlja njihova rođenja. Za te je pojedince bezdržavljanstvo često rezultat problema u oblikovanju i provedbi zakona o državljanstvu.
2. Nakon Drugog svjetskog rata postala je izražena potreba za međunarodnim djelovanjem radi zaštite osoba bez državljanstva i izbjeglica. Kao takva, Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. godine („Konvencija iz 1954.“) ima zajedničke korijene s Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. godine („Konvencija iz 1951.“). U početku je zamišljena kao nacrt protokola uz ugovor o izbjeglicama. Međutim, kada je usvojena Konvencija iz 1951., protokol je ostao u obliku nacrta i upućen je na zasebnu pregovaračku konferenciju gdje je pretvoren u samostalni ugovor o osobama bez državljanstva. Tekst Konvencije iz 1954. i popis država ugovornica nalaze se u Prilozima I i III.
3. Konvencija iz 1954. ostaje jedini međunarodni ugovor čiji je cilj posebno reguliranje standarda postupanja prema osobama bez državljanstva.² Konvencija je stoga od ključne važnosti za osiguravanje zaštite te ranjive skupine.

1 Izraz „vlastita zemlja“ preuzet je iz članka 12. stavka 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i koristi se u skladu s tumačenjem Odbora UN-a za ljudska prava.

2 Konvencija o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961. bavi se izbjegavanjem bezdržavljanstva ponajprije mjerama zaštite u zakonima o državljanstvu, čime se s vremenom smanjuje taj fenomen. Posebni protokol o bezdržavljanstvu iz 1930., koji je stupio na snagu 2004., ne bavi se standardima postupanja, već se bavi specifičnim obvezama prethodne države državljanstva. Taj protokol ima mali broj država ugovornica.

B. UNHCR I BEZDRŽAVLJANSTVO

4. UNHCR izdaje ovaj Priručnik u skladu sa svojim mandatnim odgovornostima za rješavanje pitanja bezdržavljanstva. Odgovornosti UNHCR-a u početku su bile ograničene na osobe bez državljanstva koje su bile izbjeglice kako je navedeno u stavku 6. (A) (II) Statuta UNHCR-a i članku 1. (A) (2) Konvencije iz 1951. U tom svojstvu, UNHCR je bio uključen u izradu Konvencije iz 1954. godine. Kako bi preuzeo funkcije predviđene člancima 11. i 20. Konvencije o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961. („Konvencija iz 1961.“), UNHCR-ov mandat proširen je na osobe koje su obuhvaćene odredbama te Konvencije Rezolucijama Opće skupštine 3274 (XXIX) iz 1974. i 31/36 iz 1976. godine. Uredu su općenito povjerene odgovornosti za osobe bez državljanstva Rezolucijom Opće skupštine 50/152 iz 1995., kojom je prihvaćen Zaključak 78. Izvršnog odbora UNHCR-a. Nakon toga je u Rezoluciji 61/137 iz 2006. Opća skupština odobrila Zaključak 106. Izvršnog odbora kojim se definiraju četiri široka područja odgovornosti UNHCR-a: prepoznavanje, sprječavanje i smanjenje pojave bezdržavljanstva te zaštita osoba bez državljanstva. Isječci iz odgovarajućih rezolucija Opće skupštine i zaključaka Izvršnog odbora nalaze se u Prilozima IV i V.

C. OPSEG PRIRUČNIKA

5. Odredbe Konvencije iz 1954. dijele se u tri kategorije: one kojima se utvrđuje definicija „osobe bez državljanstva“, one koje se odnose na njihova prava i obveze te završne odredbe koje uređuju pitanja kao što su pristupanje Konvenciji i suradnja država ugovornica s UNHCR-om. U ovom su Priručniku dane smjernice o odredbama iz prvih dviju kategorija.
6. Namjena je ovog Priručnika pomoći vladama, kreatorima politika, upravnim sudcima, pravosuđu, nevladinim organizacijama, pravnicima, osoblju UNHCR-a i drugim akterima u tumačenju i primjeni Konvencije iz 1954. kako bi se olakšalo prepoznavanje i pravilno postupanje s njezinim korisnicima. Osim toga, ovaj će Priručnik biti relevantan u nizu drugih okolnosti, poput tumačenja drugih međunarodnih instrumenata koji se odnose na, ali ne definiraju, „osobe bez državljanstva“, „bezdržavljanstvo“ ili s njima povezane pojmove. S tim u vezi, napominje se da Konvencija iz 1954. još nije dosegla istu razinu ratifikacija/pristupanja kao Konvencija iz 1951. te drugih ugovora o ljudskim pravima. Stoga postoji ograničena državna praksa, uključujući sudsku praksu nacionalnih sudova, o primjeni Konvencije iz 1954., posebno u pogledu tumačenja članka 1. stavka 1. Smjernice u ovom Priručniku ipak razmatraju postojeću praksu država potpisnica Konvencije iz 1954. i rezultat su niza stručnih konzultacija koje je proveo UNHCR.

D. BEZDRŽAVLJANSTVO I *DE FACTO* BEZDRŽAVLJANSTVO

7. U članku 1. stavku 1. Konvencije iz 1954. uspostavlja se univerzalna definicija „osobe bez državljanstva“. Osobe koje su obuhvaćene područjem primjene članka 1. stavka 1. ponekad se nazivaju *de iure* osobama bez državljanstva iako se taj pojam ne koristi u samoj Konvenciji. Suprotno tome, u završnom aktu Konvencije iz 1961. spominju se *de facto* osobe bez državljanstva, a u završnom aktu Konvencije iz 1954. postoji implicitna referenca.³

Za razliku od pojma „osoba bez državljanstva“ kako je definiran u članku 1. stavku 1., pojam *de facto* bezdržavljanstvo nije definiran ni u kojemu međunarodnom instrumentu i ne postoji ugovorni režim specifičan za tu kategoriju osoba (referenca u završnom aktu Konvencije iz 1961. ograničena je i neobvezujuće je prirode).⁴ Mora se voditi računa da oni koji se prema članku 1. stavku 1. Konvencije iz 1954. kvalificiraju kao „osobe bez državljanstva“ budu priznati kao takvi i da se pogrešno ne nazivaju *de facto* osobe bez državljanstva jer u protivnome možda neće dobiti zaštitu zajamčenu Konvencijom iz 1954. godine. Ovaj Priručnik bavi se nizom pitanja koja se tiču prepoznavanja i zaštite osoba bez državljanstva kako je definirano člankom 1. stavkom 1. Konvencije, ali izbjegava njihovo kvalificiranje kao *de iure* osoba bez državljanstva jer se taj izraz nigdje ne pojavljuje u samom ugovoru.

- 3 Stavak 3. završnog akta Konvencije iz 1954. napisan je posebno kako bi se pozabavio položajem osoba koje su *de facto* bez državljanstva. Ovom se preporukom zahtijeva da se pogodnosti Konvencije prošire na pojedince za koje države smatraju da su imali valjane razloge da se odreknu zaštite svoje države državljanstva. Što se tiče završnog akta Konvencije iz 1961., iako se u njemu ne definira *de facto* bezdržavljanstvo, daje se preporuka da takve osobe imaju koristi od odredbi Konvencije iz 1961. kako bi stekle „učinkovito državljanstvo“.
- 4 O *de facto* bezdržavljanstvu vidjeti, primjerice, odjeljak II.A. UNHCR-ova dokumenta *Stručni sastanak - Definicija osoba bez državljanstva u međunarodnom pravu („Zaključci iz Prata“)*, svibanj 2010., <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html> : (1) *De facto* bezdržavljanstvo tradicionalno se povezuje s pojmom učinkovitog državljanstva, a neki su sudionici smatrali da bi državljanstvo neke osobe moglo biti neučinkovito unutar, ali i izvan zemlje državljanstva. Sukladno tomu, osoba bi mogla biti *de facto* bez državljanstva čak i unutar vlastite zemlje državljanstva. Međutim, drugi su sudionici pružili široku podršku pristupu iznesenom u dokumentu za raspravu pripremljenom za taj sastanak koji definira *de facto* osobu bez državljanstva na temelju jedne od glavnih funkcija državljanstva u međunarodnom pravu – pružanju zaštite od strane država svojim državljanima u inozemstvu. (2) Definicija glasi: *de facto* osobe bez državljanstva koje se opisuju kao osobe koje se nalaze izvan zemlje svojeg državljanstva i koje ne mogu ili, iz valjanih razloga, ne žele koristiti zaštitu te zemlje. Zaštita u tom smislu odnosi se na pravo diplomatske zaštite koju provodi zemlja državljanstva kako bi ispravila međunarodno nezakonit čin protiv nekog od svojih državljanata, kao i na diplomatsku i konzularnu zaštitu i pomoć općenito, uključujući i u vezi s povratkom u zemlju državljanstva.

E. UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA

8. Iako se Konvencijom iz 1954. utvrđuje međunarodnopravna definicija „osobe bez državljanstva“ i standardi postupanja na koje takve osobe imaju pravo, ne propisuje se nikakav mehanizam za prepoznavanje osoba bez državljanstva kao takvih. Ipak, u Konvenciji iz 1954. implicira se da države moraju identificirati osobe bez državljanstva u okviru svojih jurisdikcija kako bi im pružile odgovarajući tretman i ispunile svoje obveze iz Konvencije.⁵ U ovom se Priručniku daju savjeti o načinima osmišljavanja postupaka za utvrđivanje bezdržavljanstva, uključujući pitanja dokaza koja se pojavljuju u takvim mehanizmima. Pritom se Priručnik bavi postupcima koji su posebno, ako ne i isključivo, usmjereni na utvrđivanje je li neki pojedinac osoba bez državljanstva. Štoviše, fokus je na priznavanju osoba bez državljanstva kako je definirano u Konvenciji iz 1954. i na obvezama država potpisnica te Konvencije. Spominju se i države koje nisu vezane tim ugovorom i prepoznavanje *de facto* osoba bez državljanstva.
9. Samo je relativno mali broj zemalja uspostavio postupke utvrđivanja bezdržavljanstva, od kojih nisu svi strogo regulirani. Postoji sve veći interes za uvođenje takvih mehanizama. Bezdržavljanstvo je pravno relevantna činjenica prema međunarodnom pravu. Stoga prepoznavanje bezdržavljanstva igra važnu ulogu u jačanju poštovanja ljudskih prava osoba bez državljanstva, osobito uz pristup sigurnom pravnom statusu i uživanje prava koja se osobama bez državljanstva pružaju u skladu s Konvencijom iz 1954.
10. U interesu je država uspostaviti postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva. Time se povećava sposobnost država da poštuju svoje obveze prema Konvenciji iz 1954. U zemljama u kojima se bezdržavljanstvo javlja među mješovitim migracijskim kretanjima, postupci utvrđivanja bezdržavljanstva također pomažu vladama u procjeni opsega i profila populacije bez državljanstva na svojem teritoriju, a time i da utvrde potrebne državne službe. Osim toga, prepoznavanje bezdržavljanstva može pomoći u sprječavanju bezdržavljanstva otkrivanjem temeljnih uzroka i novih trendova.

5 Države su to prepoznale u odnosu na uspostavu postupaka utvrđivanja izbjegličkog statusa unatoč tomu što Konvencija iz 1951. ne govori o tom pitanju. Vidjeti Zaključak Izvršnog odbora br. 8 (XXVIII) iz 1977. godine, stavak a; Zaključak Izvršnog odbora br. 11 (XXIX) iz 1978., stavak h; Zaključak Izvršnog odbora br. 14 (XXX) iz 1979., stavak f; i Zaključak Izvršnog odbora br. 16 (XXXI) iz 1980., stavak h. Vidjeti UNHCR, *Zaključci koje je usvojio Izvršni odbor za međunarodnu zaštitu izbjeglica, 1975. – 2009.* (Zaključak br. 1-109), 2009., <http://www.refworld.org/docid/4b28b1f2.html>.

F. STATUS OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA

11. Osobama bez državljanstva općenito je uskraćeno uživanje niza ljudskih prava i onemogućuje im se punopravno sudjelovanje u društvu. Konvencijom iz 1954. rješava se ova marginalizacija pružanjem temeljnog skupa prava osobama bez državljanstva. Njezine odredbe, zajedno s primjenjivim standardima međunarodnog prava o ljudskim pravima, utvrđuju minimalna prava i obveze osoba bez državljanstva u državama potpisnicama Konvencije iz 1954. Status dodijeljen osobi bez državljanstva u državi potpisnici, odnosno prava i obveze osoba bez državljanstva prema nacionalnom pravu, moraju odražavati te međunarodne standarde.
12. Ovaj priručnik ima za cilj pomoći državama u osiguravanju da osobe bez državljanstva dobiju takav status u njihovim područjima nadležnosti. Bavi se postupanjem prema osobama za koje je neka država utvrdila da su bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine i položajem pojedinaca koji čekaju ishod postupka utvrđivanja bezdržavljanstva. Priručnik također ispituje položaj osoba bez državljanstva u zemljama koje nisu potpisnice Konvencije iz 1954. kao i onih koje se smatraju *de facto* osobama bez državljanstva. Iako se sa svim osobama bez državljanstva mora postupati u skladu s međunarodnim standardima, njihov tretman može varirati kako bi odražavao kontekst u kojem dolazi do bezdržavljanstva. Stoga se ovaj Priručnik prvo bavi relevantnim standardima međunarodnog prava, a zatim zasebno ispituje opseg statusa osobe bez državljanstva za pojedince u migracijskom kontekstu i za one u koji se nalaze u „vlastitoj zemlji“.⁶ Osim toga, razmatra se odnos između izbjeglica i osoba bez državljanstva. Iako pojedinac može biti osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. i izbjeglica prema Konvenciji iz 1951., izbjeglica bez državljanstva mora imati zaštitu u skladu s Konvencijom iz 1951. i međunarodnim pravom o izbjeglicama.

6 U stavku 142. niže ispituje se priroda prava pojedinca da ostane u svojoj „vlastitoj zemlji“ prema članku 12. stavku 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

PRVI DIO: KRITERIJI ZA UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA

A. DEFINICIJA

13. U članku 1. stavku 1. Konvencije iz 1954. uspostavlja se sljedeća definicija osobe bez državljanstva:

U smislu ove Konvencije, pojam „osoba bez državljanstva“ je osoba koju nijedna država, na osnovi svojeg zakonodavstva, ne smatra svojom državljanicom ili državljaninom.

Konvencijom se ne dopuštaju rezerve od članka 1. stavka 1. pa je stoga ta definicija obvezujuća za sve države ugovornice koje su potpisnice tog ugovora. Uz to, Komisija za međunarodno pravo zaključila je da je definicija iz članka 1. stavka 1. dio međunarodnog običajnog prava.⁷ Ovaj se Priručnik ne bavi člankom 1. stavkom 2. Konvencije iz 1954. kojim se utvrđuju okolnosti u kojima su osobe koje su obuhvaćene definicijom „osobe bez državljanstva“ ipak isključene iz zaštite ovog ugovora.

⁷ Pogledajte stranicu 49. Članaka o diplomatskoj zaštiti s komentarima Komisije za međunarodno pravo iz 2006. gdje se za definiciju iz članka 1. navodi da se „nesumnjivo može smatrati da je stekla običajni karakter“. Komentar je dostupan na <http://www.refworld.org/docid/525e7929d.html>. Tekst članka 1. stavka 1. Konvencije iz 1954. u Člancima o diplomatskoj zaštiti koristi se za definiranje osobe bez državljanstva.

B. OPĆA RAZMATRANJA

14. Članak 1. stavak 1. Konvencije iz 1954. treba tumačiti u skladu s uobičajenim značenjem teksta, čitati u kontekstu i imajući u vidu cilj i svrhu ugovora.⁸ Kao što je navedeno u preambuli *Travaux Préparatoires*, cilj je i svrha Konvencije iz 1954. osigurati da osobe bez državljanstva uživaju najšire moguće ostvarivanje svojih ljudskih prava.⁹ Autori su namjeravali poboljšati položaj osoba bez državljanstva reguliranjem njihova statusa. Sukladno tomu, kao opće pravilo, posjedovanje državljanstva bolje je od prepoznavanja i zaštite osobe bez državljanstva. Stoga, nastojeći osigurati da svi oni koji su obuhvaćeni Konvencijom iz 1954. imaju koristi od njezinih odredbi, važno je voditi računa o tome da se pojedinci s državljanstvom prepoznaju kao takvi, a ne kao osobe bez državljanstva.
15. Članak 1. stavak 1. primjenjuje se u migracijskom i nemigracijskom kontekstu. Osoba bez državljanstva možda nikada nije prešla međunarodnu granicu, nego je cijeli svoj život živjela u istoj zemlji. Međutim, neke osobe bez državljanstva također mogu biti izbjeglice ili osobe koje ispunjavaju uvjete za dodatnu zaštitu.¹⁰ Osobe bez državljanstva, koje su obuhvaćene područjem primjene Konvencije iz 1951., imat će pravo na zaštitu prema tom instrumentu, o čemu se dalje raspravlja u Trećem dijelu u nastavku.
16. Pojedinaac je osoba bez državljanstva od trenutka kada su ispunjeni uvjeti iz članka 1. stavka 1. Konvencije iz 1954. Stoga je svaki nalaz države ili UNHCR-a da pojedinac zadovoljava test iz članka 1. stavka 1. po svojoj prirodi deklarativne, a ne konstitutivne prirode.¹¹

8 Pogledajte članak 31. stavak 1. Bečke konvencije iz 1969. o pravu međunarodnih ugovora u kojem je definirano ovo primarno pravilo tumačenja. U članku 31. dalje navode se drugi čimbenici relevantni za tumačenje odredbi ugovora, dok su dodatne metode tumačenja navedene u članku 32.

9 Pogledajte prvi i drugi stavak preambule:
Budući da su Ujedinjeni narodi, u različitim situacijama, iskazali duboku zabrinutost za osobe bez državljanstva te im pokušali osigurati najšire moguće uživanje temeljnih prava i sloboda... Smatrajući da je poželjno međunarodnim sporazumom regulirati i poboljšati pravni položaj osoba bez državljanstva...
(Referenca na „temeljna prava i slobode“ upućivanje je na Opću deklaraciju o ljudskim pravima koja se spominje u prvom stavku Preambule).

10 Na primjer, oni mogu potpadati pod režim supsidijarne zaštite Europske unije utvrđen Direktivom Vijeća 2004/83/EZ od 29. travnja 2004. o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljana treće zemlje ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite. Općenitije pogledajte Zaključak Izvršnog odbora UNHCR-a br. 103 (LVI) iz 2005. o komplementarnim oblicima zaštite, <http://www.unhcr.org/43576e292.html>.

11 Implikacije toga, u smislu suspenzivnog učinka postupaka utvrđivanja i postupanja s pojedincima koji čekaju ishod utvrđivanja svog bezdržavljanstva, obrađene su u Drugom i Trećem dijelu u nastavku.

17. Članak 1. stavak 1. može se analizirati podjelom definicije na dva sastavna dijela: „nijedna država“ i „na osnovi svojeg zakonodavstva ne smatra svojom državljanom ili državljaninom“. Prilikom utvrđivanja je li pojedinac osoba bez državljanstva prema članku 1. stavku 1., često je najpraktičnije prvo se osvrnuti na pitanje „nijedna država“ jer to neće samo suziti opseg istrage na države s kojima je pojedinac povezan, već i na samom početku isključiti iz razmatranja entitete koji ne ispunjavaju koncept „države“ prema međunarodnom pravu. Doista, u nekim će slučajevima razmatranje samo ovog elementa biti odlučujuće, na primjer, kada jedini entitet s kojim pojedinac ima relevantnu vezu nije država.

C. TUMAČENJE POJMOVA

(1) „nijedna država“

(a) Koje države treba ispitati?

18. Iako je definicija iz članka 1. stavka 1. formulirana negativno („nijedna država ne smatra državljanom ili državljaninom“), ispitivanje o tome je li netko bez državljanstva ograničeno je na države s kojima osoba ima relevantnu vezu, točnije, rođenjem na njezinu teritoriju, podrijetlom, brakom, posvojenjem ili boravištem. U nekim slučajevima to može ograničiti opseg istrage samo na jednu državu (ili čak na entitet koji nije država).¹²

(b) Što je „država“?

19. Definicija „države“ u članku 1. stavku 1. temelji se na tome kako se izraz općenito razvio u međunarodnom pravu. Kriteriji iz Konvencije iz Montevidea o pravima i dužnostima država iz 1933. i dalje su relevantni u tom pogledu. Prema toj konvenciji država se konstituira kada entitet ima stalno stanovništvo, definirani teritorij, vladu i sposobnost stupanja u odnose s drugim državama. Drugi čimbenici državnosti koji su se kasnije pojavili u međunarodnopravnom diskursu uključuju učinkovitost tog entiteta, pravo na samoodređenje, zabranu upotrebe sile i pristanak države koja je prethodno imala kontrolu nad tim teritorijem.¹³

12 Pitanje o tome što čini relevantnu vezu dalje se obrađuje u Drugom dijelu ovog Priručnika u kontekstu standarda dokazivanja potrebnog za utvrđivanje bezdržavljanstva.

13 Ako neki entitet tvrdi da je nova država, ali način na koji je ona nastala uključuje povredu norme *jus cogens*, to bi pokrenulo pitanja o njezinoj podobnosti za državnost. Norma *jus cogens* načelo je međunarodnog običajnog prava koje se smatra kogentnom (prisilnom) svojom prirodom, odnosno ima prednost nad bilo kojim drugim obvezama (bilo običajne ili ugovorne prirode), obvezujuće je za sve države i može se nadjačati samo drugom kogentnom normom. Primjeri normi *jus cogens* uključuju zabranu upotrebe sile i pravo na samoodređenje.

20. Da bi neki entitet bio „država“ u smislu članka 1. stavka 1., nije potrebno dobivanje univerzalnog ili širokog priznanja njegove državnosti od drugih država ili da postane država članica Ujedinjenih naroda. Ipak, priznanje ili pristupanje predstavljaju snažan dokaz državnosti.¹⁴ U međunarodnoj zajednici mogu se pojaviti različita mišljenja u pogledu toga je li određeni entitet postigao državnost. To djelomično odražava složenost nekih od kriterija i njihovu primjenu. Čak i ako se čini da entitet objektivno zadovoljava kriterije navedene u prethodnom stavku, mogu postojati države koje iz političkih razloga odluče uskratiti priznanje ili ga aktivno ne priznaju kao državu. Prilikom utvrđivanja članka 1. stavka 1. donositelj odluke može biti sklon uvažiti službeni stav svoje države prema pravnoj osobnosti određenog entiteta. Takav bi pristup mogao, međutim, dovesti do odluka koje su više pod utjecajem političkog stava vlade države koja donosi odluku, a ne pozicije entiteta u međunarodnom pravu.
21. Kad se država uspostavi, u međunarodnom pravu postoji snažna pretpostavka o njezinu kontinuitetu bez obzira na učinkovitost njezine vlade. Stoga država koja izgubi učinkovitu središnju vladu zbog unutarnjeg sukoba ipak može ostati „država“ u smislu članka 1. stavka 1.

(2) „na osnovi svojeg zakonodavstva, ne smatra svojom državljanom ili državljaninom“

(a) Značenje „zakonodavstva“

22. Pozivanje na „zakonodavstvo“ u članku 1. stavku 1. trebalo bi čitati široko kako bi obuhvatilo ne samo zakonodavstvo, već i ministarske uredbe, propise, naloge, sudsku praksu (u zemljama s tradicijom presedana) i, gdje je primjenjivo, običajnu praksu.¹⁵

(b) (b) Kada se osoba „ne smatra državljanom ili državljaninom“ prema državnom zakonodavstvu i praksi?

23. Utvrđivanje smatra li se pojedinac državljaninom u skladu sa svojim zakonodavstvom zahtijeva pažljivu analizu načina na koji država primjenjuje svoje zakone o državljanstvu u slučaju pojedinaca u praksi i sve odluke o preispitivanju/žalbama koje su mogle imati utjecaja na status pojedinca.¹⁶ To je mješovito pitanje činjenica i zakona.

14 Ipak imajte na umu dugotrajnu raspravu o konstitutivnoj i deklarativnoj prirodi priznanja država. Prijašnja doktrina smatra da je čin priznavanja preduvjet državnosti, dok potonja priznavanje tretira samo kao dokaz tog statusa prema međunarodnom pravu. Ti različiti pristupi također doprinose složenosti utvrđivanja državnosti entiteta u nekim slučajevima.

15 Sličan pristup zauzima se i u članku 2. stavku (d) Europske konvencije o državljanstvu iz 1997.

16 Ovaj pristup odražava opća pravna načela utvrđena člancima 1. i 2. Haške konvencije iz 1930. o određenim pitanjima vezanim uz sukobe zakona o državljanstvu.

24. Primjena tog pristupa ispitivanja položaja pojedinca u praksi može dovesti do drukčijeg zaključka od onog koji je izveden iz čisto formalističke analize primjene zakona o državljanstvu neke zemlje na slučaj nekog pojedinca. Država možda neće u praksi slijediti slovo zakona, te će ići toliko daleko da zanemari njegovu suštinu. Pozivanje na „zakonodavstvo“ u definiciji bezdržavljanstva u članku 1. stavku 1. stoga pokriva situacije u kojima se pisani zakon bitno mijenja kada je u pitanju njegova provedba u praksi.

*(i) Automatski i neautomatski načini
stjecanja ili oduzimanja državljanstva*

25. Većina država ima mješavinu automatskih i neautomatskih načina provođenja promjena državljanstva, uključujući stjecanjem, odricanjem, gubitkom ili lišavanjem državljanstva.¹⁷ Prilikom utvrđivanja smatra li se netko državljaninom države ili je bez državljanstva, korisno je utvrditi jesu li na status državljanstva pojedinca utjecali automatski ili neautomatski mehanizmi ili načini.
26. Automatski su načini oni u kojima se promjena statusa državljanstva događa po sili zakona (*ex lege*).¹⁸ Prema automatskim načinima, državljanstvo se stječe čim se zadovolje kriteriji utvrđeni zakonom, poput rođenja na nekom teritoriju ili rođenja djeteta državljanina neke države. Suprotno tomu, u neautomatskim načinima, prije nego što dođe do promjene statusa državljanstva, potreban je čin pojedinca ili državnog tijela.

(ii) Određivanje nadležnih tijela

27. Da bi se ustanovilo smatra li država da je neki pojedinac njezin državljanin, potrebno je utvrditi koje su institucije nadležne za pitanja državljanstva u zemlji s kojom taj pojedinac ima relevantne poveznice. Nadležnost se u tom kontekstu odnosi na tijelo odgovorno za davanje ili oduzimanje državljanstva pojedincima ili za pojašnjenje statusa državljanstva ako se državljanstvo stječe ili oduzima automatski. Nadležno tijelo ili tijela razlikovat će se od države do države, a u mnogim slučajevima bit će uključeno više od jednog nadležnog tijela.¹⁹

17 Imajte na umu da se pojmovi gubitak i lišavanje ovdje koriste na isti način kao i u Konvenciji iz 1961.: „gubitak“ se odnosi na oduzimanje državljanstva po sili zakona (*ex lege*), a „lišavanje“ se odnosi na oduzimanje državljanstva koje su pokrenule državne vlasti.

18 U tom smislu imajte na umu da izraz „na osnovi svojeg zakonodavstva“ u članku 1. stavku 1. nije sinonim za „po sili zakona“. Izraz „po sili zakona“ izraz je koji ima posebno značenje (koji se upotrebljava u, primjerice, Konvenciji iz 1961.) i označava mehanizam koji je po svojoj prirodi automatski. Definicija osobe bez državljanstva obuhvaća državljanstvo koje je možda stečeno ili povučeno neautomatskim, ali i automatskim mehanizmima.

19 Iz navedenog proizlazi da su stavovi državnog tijela koje nije nadležno za izjašnjavanje o statusu državljanstva irelevantni.

28. Neke države imaju jedinstveno, centralizirano tijelo koje se bavi pitanjima državljanstva koje predstavlja nadležno tijelo za potrebe analize statusa državljanstva. Druge države, međutim, imaju nekoliko tijela koja mogu utvrditi državljanstvo, od kojih bi se svako moglo smatrati nadležnim tijelom ovisno o okolnostima. Stoga nije nužno da nadležno tijelo bude središnje državno tijelo. Lokalno ili regionalno upravno tijelo može biti nadležno tijelo, kao i konzularni dužnosnik²⁰, a u mnogim slučajevima nadležno tijelo čine službenici niže razine lokalne vlasti. Mogućnost da odluku takvog službenika kasnije može poništiti viši dužnosnik sama po sebi ne isključuje mogućnost da se prvi tretira kao nadležno tijelo za potrebe analize članka 1. stavka 1.
29. Utvrđivanje nadležnog tijela ili nadležnih tijela uključuje utvrđivanje koje zakonske odredbe koje se odnose na državljanstvo mogu biti relevantne u slučaju pojedinca i koje tijelo/tijela imaju ovlasti primijeniti ih. Izoliranje relevantnih zakonskih odredbi zahtijeva procjenu osobne povijesti pojedinca, kao i razumijevanje zakona o državljanstvu neke države, uključujući tumačenje i primjenu, ili u nekim slučajevima neprimjenjivanje zakona o državljanstvu u praksi.
30. Identitet i broj nadležnih tijela u određenom slučaju ovisit će, konkretno, o sljedećim čimbenicima:
- moraju li se uzeti u obzir automatski ili neautomatski načini stjecanja, odricanja ili oduzimanja državljanstva
 - je li potrebno proučiti više od jednog događaja povezanog s državljanstvom.

(iii) Vrednovanje dokaza nadležnih tijela u neautomatskim načinima stjecanja i oduzimanja državljanstva

31. Utvrđivanje nadležnog tijela u slučaju neautomatskog načina promjene statusa državljanstva može biti relativno jednostavno. Za mehanizme koji ovise o aktu ili odluci državnog tijela, to će tijelo biti nadležno tijelo.
32. Na primjer, ministarstvo u vladi koji odlučuje o zahtjevima za prirođenje (naturalizaciju) bit će nadležno tijelo za taj mehanizam. Stav je tog tijela općenito odlučujući. Neki neautomatski načini koji uključuju čin države ne uključuju diskrecijsku ovlast službenika; ako pojedinac zadovoljava zahtjeve propisane zakonom, službenik će morati izvršiti određeni čin kojim se dodjeljuje ili oduzima državljanstvo.²¹

²⁰ U nastavku pogledajte stavke [39.](#) – [40.](#)

²¹ Imajte na umu da se ne može zaključiti da je pojedinac državljanin (ili da mu je oduzeto državljanstvo) dok se takav postupak ne dovrši, pogledajte stavak [50. u nastavku.](#)

33. Kod neautomatskih načina, gdje je za stjecanje državljanstva potreban čin države, obično postoji dokument kojim se bilježi taj čin, poput potvrde o državljanstvu. Ta će dokumentacija biti odlučujuća u dokazivanju državljanstva. U nedostatku takvih dokaza može se pretpostaviti da nisu poduzete potrebne radnje i da državljanstvo nije stečeno.²² Ova pretpostavka o nedržavljanstvu može se poništiti naknadnim izjavama, radnjama ili dokazima nadležnog tijela kojima se ukazuje na to da je državljanstvo stvarno dodijeljeno.

(iv) Ocjenjivanje dokaza nadležnih tijela u automatskim načinima stjecanja ili gubitka državljanstva

34. U slučajevima u kojima se stjecanje ili gubitak državljanstva događaju automatski, nijedno državno tijelo nije aktivno uključeno u promjenu statusa i od pojedinca nisu potrebni nikakvi aktivni koraci. Do takve promjene dolazi po sili zakona (*ex lege*) kada su ispunjeni propisani kriteriji. U većini zemalja državljanstvo se stječe automatski, rođenjem na teritoriju ili podrijetlom. Državljanstvo također automatski stječe većina pojedinaca pogođenih sukcesijom države.²³ Nekim je zakonima predviđen automatski gubitak državljanstva kada su ispunjeni određeni uvjeti, poput propisanih razdoblja boravka u inozemstvu, ili ako registracija ili davanje izjave nisu izvršeni do određenog roka.
35. Ako se državljanstvo stječe automatski, država obično u sklopu tog mehanizma ne izdaje dokumente. U takvim slučajevima obično registracija rođenja pruža dokaz o mjestu rođenja i roditeljstvu te na taj način pruža dokaz o stjecanju državljanstva, bilo putem *jus soli* ili *jus sanguinis*, a ne kao formalna osnova za stjecanje državljanstva.²⁴
36. Kada se razmatraju automatski načini stjecanja ili gubitka državljanstva, nadležno je tijelo svaka državna institucija koja je ovlaštena donijeti odluku o državljanstvu pojedinca u smislu razjašnjavanja tog statusa, a ne odlučivanja hoće li mu se državljanstvo dodijeliti ili oduzeti. Primjeri takvih tijela su tijela za izdavanje putovnica ili, u ograničenom broju država, matičari (gdje je državljanstvo navedeno prilikom upisa u matičnu knjigu, točnije matičnu knjigu rođenih). Moguće je da će se u određenom slučaju pojaviti više od jednog nadležnog tijela jer brojna tijela mogu legitimno zauzeti stavove u vezi s državljanstvom pojedinca tijekom svojih aktivnosti.

22 Zahtjevi za prirođenje ili drugi dokumenti podneseni putem neautomatskog postupka državljanstva nisu dovoljni dokazi o odluci države o statusu državljanstva te osobe.

23 U nekim slučajevima sukcesije države državljanstvo države nasljednice nije automatsko, već se umjesto toga koriste neautomatski načini stjecanja državljanstva. Pogledajte *Članke o državljanstvu fizičkih osoba u vezi sa sukcesijom država s komentarima* Komisije za međunarodno pravo od 3. travnja 1999., <http://www.refworld.org/docid/4512b6dd4.html>, za pregled prakse država.

24 *Jus soli* i *jus sanguinis* odnose se na dva glavna načela koja uređuju stjecanje državljanstva u pravnim sustavima država, na temelju mjesta rođenja, odnosno podrijetla od državljanina.

(v) Razmatranja ako je državna praksa suprotna automatskim načinima stjecanja državljanstva

37. Kad nadležna tijela tretiraju pojedinca kao nedržavljanina, iako se čini da ispunjava kriterije za automatsko stjecanje državljanstva na osnovi zakonodavstva te zemlje, njihov je stav, a ne slovo zakona, odlučujući u zaključku da država takvog pojedinca ne smatra svojim državljaninom. Taj je scenarij čest u slučajevima u kojima je diskriminacija prema određenoj skupini raširena u državnim odjelima ili se u praksi zakon koji regulira automatsko stjecanje po rođenju sustavno zanemaruje i pojedinci su umjesto toga dužni dokazati dodatne veze s državom.²⁵

(vi) Procjena državljanstva u odsutnosti dokaza o stavu nadležnih tijela

38. Mogu postojati slučajevi u kojima pojedinac nikada nije došao u kontakt s nadležnim tijelima države, možda zato što je stjecanje bilo automatsko rođenjem i osoba je živjela u regiji bez javnih službi i nikada nije podnijela zahtjev za izdavanje osobnih dokumenata ili putovnice. U takvim je slučajevima važno procijeniti opći stav države u smislu statusa državljanstva osoba koje se nalaze u sličnom položaju. Ako određena država ima dobre rezultate u smislu priznavanja, na nediskriminirajući način, državljanstva svih onih za koje se čini da su obuhvaćeni područjem primjene relevantnih zakona, na primjer na način na koji se postupa u vezi sa zahtjevima za izdavanje osobne iskaznice, to može ukazivati na to da ta država smatra takvu osobu državljaninom. Međutim, ako pojedinac pripada skupini čijim se članovima rutinski odbijaju zahtjevi za identifikacijske dokumente koji se izdaju samo državljanima, to može ukazivati na to da država takvu osobu ne smatra državljaninom.

²⁵ Tamo gdje državni zakoni predviđaju automatsko stjecanje državljanstva, ali u praksi država postavlja dodatne zahtjeve pojedincima za stjecanje državljanstva, to ne negira automatsku prirodu zakona o državljanstvu. Umjesto toga, ukazuje na to da država u praksi ne smatra državljanima one koji ne zadovoljavaju izvanzakonske uvjete, što ih potencijalno čini osobama bez državljanstva prema definiciji iz članka 1. stavka 1.

(vii) Uloga konzularnih tijela

39. Uloga konzularnih tijela zasluđuje posebno razmatranje. Konzulat može biti nadležno tijelo odgovorno za provođenje potrebnih koraka u neautomatskome mehanizmu. To se događa, na primjer, u slučajevima u kojima zakoni neke zemlje zahtijevaju od djece rođene u inozemstvu da se prijave u konzulat kao preduvjet za stjecanje državljanstva roditelja. Kao takav, konzulat u zemlji rođenja takvog djeteta bit će nadležno tijelo, a njegov stav o njegovu ili njezinu državljanstvu bit će odlučujući, pod pretpostavkom da se ne mora uzeti u obzir naknadni mehanizam. Ako se pojedincu odbije takva registracija ili mu se onemogućiti podnošenje zahtjeva, ne smatra se državljaninom u smislu članka 1. stavka 1.
40. Konzulati se mogu identificirati kao nadležna tijela u drugim aspektima. Ako pojedinci traže pomoć od konzulata, na primjer za obnavljanje putovnice ili za pojašnjenje svojeg državljanstva, konzulat je legitimno dužan zauzeti stav o statusu državljanstva takvih osoba u okviru svojih ovlasti konzularne zaštite. Na taj način konzulat djeluje kao nadležno tijelo. Isto vrijedi i za odgovaranje na upite drugih država o državljanstvu pojedinca. U slučajevima u kojima je konzulat jedino nadležno tijelo koje zauzima stav o državljanstvu pojedinca, njegov je stav obično odlučujući. Ako su i druga nadležna tijela zauzela stajališta o statusu državljanstva pojedinca, njihova se stajališta moraju odvagnuti u odnosu na sve stavove konzularnih tijela.²⁶

(viii) Upiti upućeni nadležnim tijelima

41. U nekim slučajevima pojedinac ili država mogu zatražiti pojašnjenje statusa državljanstva te osobe od nadležnih tijela. Ta se potreba obično javlja kada se radi o automatskom načinu stjecanja ili gubitka državljanstva ili ako je pojedinac možda stekao državljanstvo ili mu je ono oduzeto putem neautomatskog mehanizma, ali za to nema nikakvih dokumentarnih dokaza. Takvi upiti mogu biti dočekani šutnjom ili odbijanjem davanja odgovora nadležnog tijela. Zaključci o nedostatku odgovora trebali bi se donijeti tek nakon razumnog vremenskog razdoblja. Ako neko nadležno tijelo ima opću politiku da nikada ne odgovara na takve zahtjeve, ne može se izvući zaključak iz ovog neodgovora na temelju samog neodgovora. Suprotno tomu, kada država rutinski odgovara na takve upite, nedostatak odgovora općenito će dati snažnu potvrdu da pojedinac nije državljanin. Ako nadležno tijelo izda pro forma odgovor na upit i jasno je da tijelo nije ispitalo posebne okolnosti položaja pojedinca, takav stav nadležnog tijela o pitanju državljanstva mora se odvagnuti u odnosu na stav koji zauzima bilo koje drugo nadležno tijelo ili nadležna tijela uključena u slučaj pojedinca.²⁷

²⁶ Pogledajte stavak 44. o relativnoj težini koja se pridaje tijelima koja imaju zadatak izdati identifikacijske isprave u kojima se navodi status državljanstva.

²⁷ U slučajevima neautomatske promjene statusa državljanstva koja zahtijeva čin države, postojanje (ili nedostatak) dokumenata koji se obično izdaju u sklopu čina države bit će odlučujuće za utvrđivanje državljanstva. Pogledajte stavak 33.

(ix) Nedosljedno postupanje nadležnih tijela

42. Procjena stajališta nadležnih tijela postaje složena kada se različiti državni akteri nedosljedno odnose prema nekom pojedincu. Na primjer, pojedincu je možda bilo dopušteno da bude korisnik javnih davanja, koja su po zakonu i u praksi rezervirana za državljane, ali mu se nakon punoljetnosti uskraćuje putovnica. Ovisno o konkretnim činjenicama slučaja, nedosljedno postupanje može biti primjer kršenja prava državljanina, posljedica toga da ta osoba nikada nije stekla državljanstvo te države ili posljedice lišavanja ili gubitka državljanstva.
43. U slučajevima kada postoje dokazi da je pojedinac stekao državljanstvo neautomatskim mehanizmom koji ovisi o činu državnog tijela, naknadno uskraćivanje prava koja se općenito daju državljanima od drugih državnih tijela ukazuje na to da je došlo do povrede njegovih prava. S obzirom na to, u određenim okolnostima priroda naknadnog postupanja može ukazivati na to da je država promijenila svoj stav o statusu državljanstva te osobe, ili da je državljanstvo povučeno.
44. Čak i u slučajevima u kojima se stjecanje ili oduzimanje državljanstva moglo dogoditi automatski ili putem službenog čina pojedinca, državna će tijela često naknadno potvrditi da je državljanstvo stečeno ili oduzeto. To se općenito poduzima putem postupaka za izdavanje osobnih isprava. U vezi s mehanizmima za stjecanje ili gubitak državljanstva bilo automatski ili putem službenog čina pojedinca, jamči se veća težina u pogledu stava nadležnih tijela odgovornih za izdavanje osobnih isprava koji predstavljaju dokaz o državljanstvu, poput putovnica, potvrda o državljanstvu i, ako se izdaju samo državljanima, osobnih iskaznica.²⁸

(x) Državljanstvo stečeno greškom ili lošom namjerom

45. Ako se radnja nadležnog tijela u neautomatskom mehanizmu poduzme greškom (na primjer, zbog nerazumijevanja zakona koji se primjenjuje) ili u lošoj namjeri, to samo po sebi ne poništava tako stečeni status državljanstva pojedinca. To proizlazi iz uobičajenog značenja pojmova upotrijebljenih u članku 1. stavku 1. Konvencije iz 1954. Isto vrijedi i ako se status državljanstva pojedinca promijeni kao posljedica lažnog zahtjeva pojedinca ili zahtjeva koji je nenamjerno sadržavao greške u pogledu materijalnih činjenica. U smislu definicije, dodjeljivanje državljanstva u okviru neautomatskog mehanizma smatrat će se valjanim čak i ako za to nema pravne osnove.²⁹ Međutim, u nekim će slučajevima država, nakon što otkrije pogrešku ili lošu namjeru uključenu u postupak državljanstva, naknadno poduzeti mjere kako bi se pojedincu oduzelo državljanstvo, što će se morati uzeti u obzir pri utvrđivanju stava države o trenutnom statusu pojedinca.

28 Druga tijela mogu se konzultirati s ovim nadležnim tijelom prilikom zauzimanja stajališta o državljanstvu pojedinca.

29 Ova se situacija mora razlikovati od one u kojoj se prema državljaninu samo postupa prema privilegijama državljanstva.

46. Utjecaj prijave ili pogreške u stjecanju državljanstva treba razlikovati od lažnog stjecanja isprava koje se mogu predočiti kao dokaz o državljanstvu. Te isprave neće nužno potkrijepiti utvrđivanje državljanstva jer će u mnogim slučajevima biti nepovezane s bilo kojim mehanizmom državljanstva, automatskim ili neautomatskim, koji se zapravo primjenjivao u odnosu na pojedinca.

(xi) Učinak žalbenog/revizijskog postupka

47. U slučajevima u kojima je status državljanstva pojedinca bio predmet revizijskog ili žalbenog postupka, bilo od strane sudskog ili drugog tijela, njegova se odluka mora uzeti u obzir. U državama koje općenito poštuju vladavinu prava,³⁰ odluka žalbenog/revizijskog tijela obično bi predstavljala stav države u pogledu državljanstva pojedinca u smislu članka 1. stavka 1. ako su prema nacionalnom pravu njegove odluke obvezujuće za izvršnu vlast.³¹ Dakle, tamo gdje su vlasti naknadno postupile s pojedincem na način koji nije u skladu s utvrđivanjem državljanstva od strane revizijskog tijela, to predstavlja nepoštovanje prava državljanina, a ne da pojedinac nije državljanin.
48. Drukčiji pristup može biti opravdan u zemljama u kojima izvršna vlast može nekažnjeno ignorirati stajališta sudskih ili drugih revizijskih tijela (iako su ona pravno obavezujuća). To može biti slučaj, na primjer, u državama u kojima je praksa diskriminacije određene skupine raširena po državnim institucijama. U takvim bi slučajevima odlučujući bio stav državnih tijela da takve skupine nisu državljani, a ne stav pravosudnih tijela koja bi mogla podržati nacionalna prava takvih skupina.

30 „Vladavina prava“ opisana je u Izvještaju glavnog tajnika UN-a za 2004. kao: ...načelo upravljanja prema kojem su sve osobe, institucije i subjekti, javni i privatni, uključujući i samu državu, odgovorni za zakone koji su javno objavljeni, jednako se provode i neovisno donose, i koji su u skladu s međunarodnim normama i standardima ljudskih prava...

Pogledajte *Vladavina prava i tranzicijska pravda u konfliktnim i postkonfliktnim društvima: Izvješće Glavnog tajnika, Vijeće sigurnosti UN-a, 23. kolovoza 2004., S/2004/616, <http://www.refworld.org/docid/45069c434.html>, stavak 6.*

31 Izuzetak bi bio slučaj kada je prema domaćem zakonu sudski nalaz samo preporuka i nije obvezujuće prirode za tijela vlasti.

49. Mogu postojati situacije u kojima presuda suda u predmetu koji se ne odnosi izravno na pojedinca ipak ima pravne posljedice za status državljanstva te osobe. Ako presuda, prema domaćem pravu, promijeni status državljanstva takve osobe, to će općenito biti konačno u odnosu na njezino državljanstvo (podložno kvalifikaciji u pogledu vladavine prava iz prethodnog stavka). To se može dogoditi, na primjer, u slučaju kada u konkretnom slučaju tumačenje odredbe koja uređuje mehanizam za automatsko stjecanje ima za posljedicu dovođenje cijele skupine ljudi u okvir te odredbe bez poduzimanja bilo kakve radnje s njihove ili vladine strane.³²

(xii) Vremenska pitanja

50. Državljanstvo pojedinca procjenjuje se u vrijeme utvrđivanja ispunjavanja uvjeta iz Konvencije iz 1954. Ne promatra se ni povijest ni budućnost. Pitanje na koje treba odgovoriti jest je li u trenutku utvrđivanja članka 1. stavka 1. pojedinac državljanin određene zemlje ili određenih zemalja. Stoga, ako je pojedinac u postupku stjecanja državljanstva, a taj se postupak tek treba dovršiti, ne može se smatrati da je državljanin u smislu članka 1. stavka 1. Konvencije iz 1954.³³ Slično tomu, ako su zahtjevi ili postupci za gubitak, lišavanje ili odricanje od državljanstva samo djelomično ispunjeni ili dovršeni, pojedinac je i dalje državljanin u smislu definicije osobe bez državljanstva.

32 Na primjer, to bi bio slučaj kada sud presudi da se odredba zakona o državljanstvu koja regulira automatsko stjecanje državljanstva od strane pojedinaca rođenih na tom području prije određenog datuma primjenjuje na cijelu etničku skupinu, unatoč suprotnim izjavama vlade.

33 Isti pristup primjenjuje se kada pojedinac nije poduzeo ili iscrpio pravni lijek u vezi s uskraćivanjem ili oduzimanjem državljanstva.

(xiii) *Dobrovoljno odricanje od državljanstva*

51. Dobrovoljno odricanje odnosi se na čin slobodne volje kojim se pojedinac odriče svog državljanstva. To općenito ima oblik usmene ili pisane izjave. Nakon toga oduzimanje državljanstva može biti automatsko ili prema odluci nadležnih tijela.³⁴ U nekim se državama dobrovoljno odricanje od državljanstva tretira kao razlog za isključenje pojedinca iz područja obuhvaćenog člankom 1. stavkom 1. Međutim, Kovencijom iz 1954. to nije dopušteno. Cilj i svrha tog ugovora, konkretno, olakšavanje uživanja ljudskih prava osobama bez državljanstva, podjednako su relevantni u slučajevima dobrovoljnog i nedobrovoljnog oduzimanja državljanstva. Doista, u mnogim je slučajevima odricanje moglo težiti legitimnom cilju, na primjer ispunjenju uvjeta za stjecanje drugog državljanstva, a pojedinac je možda očekivao samo vrlo kratak period bez državljanstva. Pitanje slobodnog izbora pojedinca nije relevantno pri utvrđivanju podobnosti za priznavanje statusa osobe bez državljanstva prema članku 1. stavku 1.; međutim, to može biti relevantno za pitanje postupanja nakon toga. Oni koji su se dobrovoljno odrekli svojeg državljanstva mogli bi ponovno steći takvo državljanstvo, za razliku od drugih osoba bez državljanstva. Dostupnost zaštite u drugoj državi može imati utjecaj na status koji se dodjeljuje nakon prepoznavanja, pa se kao takvo ovo pitanje istražuje u trećem dijelu.

(xiv) *Pojam državljanstva*

52. Prilikom ocjenjivanja zakona o državljanstvu neke države važno je imati na umu da se terminologija koja se koristi za opisivanje „državljanina“ razlikuje od zemlje do zemlje. Na primjer, druge oznake koje se mogu primijeniti na taj status uključuju „građanin“, „subjekt“, „national“ na francuskom i „nacional“ na španjolskom. Štoviše, unutar države mogu postojati različite kategorije državljanstva s različitim nazivima i povezanim pravima. Konvencija iz 1954. bavi se ublažavanjem negativnih učinaka, u smislu dostojanstva i sigurnosti pojedinca koji ne zadovoljava temeljni aspekt sustava zaštite ljudskih prava; postojanje odnosa državljanin – država. Definicija osobe bez državljanstva u članku 1. stavku 1. uključuje koncept državljanina koji odražava formalnu vezu, političkog i pravnog karaktera, između pojedinca i određene države. To se razlikuje od koncepta državljanstva koji se odnosi na pripadnost vjerskoj, jezičnoj ili etničkoj skupini.³⁵ Koncept državljanina u ovom ugovoru u skladu je s tradicionalnim shvaćanjem tog izraza prema međunarodnom pravu; to su osobe za koje država smatra da ima nadležnost nad njima na temelju državljanstva, uključujući pravo na podnošenje tužbi protiv drugih država zbog njihova lošeg postupanja.

34 Dobrovoljno odricanje treba razlikovati od gubitka državljanstva zbog nepoštovanja formalnosti, uključujući i kada je pojedinac svjestan relevantnih zahtjeva i ipak ih zanemaruje.

35 Ovo se značenje državljanstva može pronaći, na primjer, u definiciji izbjeglice u članku 1A (2) Konvencije iz 1951. u odnosu na izraz „zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, državljanstva...” (naglasak dodan).

53. Kad države dodijele pravni status određenim skupinama ljudi za koje smatraju da nad njima imaju nadležnost na temelju nacionalne pripadnosti, a ne oblika boravišta/prebivališta, tada će osoba koja pripada toj kategoriji biti „državljanin“ za potrebe Konvencije iz 1954. godine. Općenito, takav će status u najmanju ruku biti povezan s pravom ulaska, ponovnog ulaska i boravka na teritoriju države, ali mogu postojati situacije u kojima je iz povijesnih razloga ulazak dopušten samo na neurbanizirani teritorij koji pripada državi. Činjenica da različite kategorije državljanstva unutar neke države imaju različita prava povezana s njima ne sprječava njihove vlasnike da se u smislu članka 1. stavka 1. tretiraju kao „državljanin“. Baš kao ni činjenica da su u nekim zemljama prava povezana s državljanstvom manja od onih koja uživaju državljanin drugih država ili čak i manja od onih koja se zahtijevaju u smislu međunarodnih obveza vezanih uz ljudska prava.³⁶ Iako pitanje umanjene prava može pokrenuti pitanja u pogledu učinkovitosti državljanstva i kršenja međunarodnih obveza vezanih uz ljudska prava, to nije relevantno za primjenu definicije osobe bez državljanstva iz Konvencije iz 1954. godine.³⁷
54. Ne postoji zahtjev za „istinskom“ ili „djelotvornom“ vezom implicitnom u konceptu „državljanina“ u članku 1. stavku 1.³⁸ Državljanstvo po svojoj prirodi odražava vezu između države i pojedinca, često na temelju rođenja na teritoriju ili podrijetla od državljanina, a to je često očito u kriterijima za stjecanje državljanstva u većini zemalja. Međutim, osoba i dalje može biti „državljanin“ u smislu članka 1. stavka 1. unatoč tomu što nije rođena ili nema uobičajeno boravište u državi navodnog državljanstva.
55. Prema međunarodnom pravu, države imaju široku diskrecijsku ovlast u dodjeljivanju i oduzimanju državljanstva. Ta se diskrecijska ovlast može ograničiti ugovorom. Konkretno, postoje brojne zabrane u globalnim i regionalnim ugovorima o ljudskim pravima u vezi s diskriminacijom na temelju rase koje se primjenjuju u pogledu davanja, gubitka i lišavanja državljanstva.³⁹

36 Imajte na umu da su relevantna prava *općenito* povezana s državljanstvom, a ne poštuju li se takva prava zaista u iskustvu nekog pojedinca.

37 Povijesno gledano, čini se da prema međunarodnom pravu nije postojao zahtjev da državljanstvo ima određeni sadržaj u smislu prava pojedinaca, za razliku od stvaranja određenih međudržavnih obveza.

38 Ti su koncepti nastali na području diplomatske zaštite, tj. području običajnog međunarodnog prava koje uređuje pravo države da poduzima diplomatske i druge radnje protiv druge države u ime njezina državljanina čija je prava i interese povrijedila druga država. Komisija za međunarodno pravo nedavno je naglasila zašto se ti koncepti ne smiju primjenjivati izvan uskog niza okolnosti; pogledajte stranicu 33 njezinih *Članaka o diplomatskoj zaštiti s komentarima, napomena 7. gore.*

39 Jedan je od primjera članak 9. Konvencije iz 1979. o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena kojim se jamči da sve žene imaju jednaka prava kao i muškarci u odnosu na mogućnost prijenosa državljanstva na njihovu djecu i u odnosu na stjecanje, promjenu ili zadržavanje državljanstva (obično nakon stupanja u brak sa stranim državljaninom).

Zabrane u smislu običajnog međunarodnog prava nisu tako jasne iako bi jedan primjer bio lišavanje na temelju rase.

56. Davanje, uskraćivanje ili oduzimanje državljanstva suprotno međunarodnim obvezama ne smije biti dopustivo. Nezakonitost na međunarodnoj razini, međutim, općenito je irelevantna u smislu članka 1. stavka 1. Alternativa bi značila da bi se pojedinac kojem je oduzeto državljanstvo na način koji nije u skladu s međunarodnim pravom ipak smatrao „državljaninom“ u smislu članka 1. stavka 1.; situacija koja se razlikuje od predmeta i svrhe Konvencije iz 1954.⁴⁰

⁴⁰ Izuzetak od općeg pristupa mogu biti situacije u kojima kršenje međunarodnog prava predstavlja kršenje kogentne (prisilne) norme međunarodnog prava. U takvim okolnostima države mogu imati obvezu nepriznavanja situacija koje proizlaze iz tog kršenja kao legalnih. To može uključivati nepriznavanje statusa državljanstva, uključujući, možda, i način na koji se taj status tretira u utvrđivanju prema članku 1. stavka 1. Točan opseg ove obveze prema međunarodnom običajnom pravu ostaje predmet rasprave.

DRUGI DIO: POSTUPCI ZA UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA

A. OPĆENITO

(1) Pregled

57. Vladini dužnosnici mogli bi se susresti s pitanjem je li neka osoba osoba bez državljanstva u raznim kontekstima, što odražava ključnu ulogu koju državljanstvo ima u svakodnevnom životu. Na primjer, uzimanje u obzir statusa državljanstva važno je kada se pojedinci prijavljuju za putovnice ili osobne isprave, traže prebivalište ili zaposlenje u javnom sektoru, žele iskoristiti svoja glasačka prava, odslužiti vojnu službu ili pokušati pristupiti državnim službama. Pitanje državljanstva i bezdržavljanstva može se pojaviti kada se pravo pojedinca na boravak u zemlji osporava u postupcima uklanjanja. U određivanju izbjegličkog statusa, državljanstvo je često ključno za utvrđivanje zemlje (ili zemalja) u odnosu na koju bi trebalo procijeniti navode pojedinca o osnovanom strahu od progona. Procjena bezdržavljanstva bit će potrebna ako pojedinac traži primjenu zaštitnih mjera navedenih u Konvenciji iz 1961. Navedeni primjeri ilustriraju da je utvrđivanje bezdržavljanstva potrebno u nizu sudskih i upravnih postupaka. Ovaj se Priručnik bavi postupcima koji su posebno, ako ne i isključivo, usmjereni na utvrđivanje je li neki pojedinac osoba bez državljanstva.

(2) Utvrđivanje bezdržavljanstva i prava na državljanstvo

58. Postupci za utvrđivanje bezdržavljanstva općenito pomažu državama u ispunjavanju obveza preuzetih u okviru Konvencije iz 1954. Njihova upotreba, međutim, možda nije prikladna u odnosu na populacije bez državljanstva. Bezdržavljanstvo se može javiti i u migracijskom i u nemigracijskom kontekstu, a profil bezdržavljanstva u određenoj zemlji može odgovarati jednom ili drugom scenariju ili biti mješovit. Neke populacije bez državljanstva u nemigracijskom kontekstu ostaju u „vlastitoj zemlji“ i mogle bi se nazvati *in situ* populacijama.⁴¹ Za te skupine postupci utvrđivanja u svrhu stjecanja statusa osoba bez državljanstva nisu primjereni zbog njihovih davno uspostavljenih veza s tim zemljama. Na temelju postojećih međunarodnih standarda i prakse države u području smanjenja slučajeva bezdržavljanstva, takve veze uključuju dugotrajno prebivalište ili boravište u vrijeme sukcesije države. Ovisno o okolnostima populacija koje se razmatraju, državama bi se moglo savjetovati da poduzmu ciljne

⁴¹ Izraz „vlastita zemlja“ preuzet je iz članka 12. stavka 4. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i koristi se u skladu s tumačenjem Odbora UN-a za ljudska prava.

kampanje vezane uz državljanstvo ili napore za provjeru državljanstva, a ne postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva.⁴²

59. Ciljane kampanje vezane uz državljanstvo poduzimaju se s ciljem rješavanja situacije bezdržavljanstva davanjem državljanstva, umjesto da se osobe identificiraju kao osobe bez državljanstva kako bi im se priznao taj status. Određene države poduzele su takve kampanje vezane uz državljanstvo s populacijama dugotrajnih osoba bez državljanstva na svojim teritorijima, u nekim slučajevima uz pomoć UNHCR-a. Čak i kada države provode kampanje za državljanstvo, i dalje je korisno uspostaviti postupke utvrđivanja bezdržavljanstva za osobe bez državljanstva koji ne spadaju u *in situ* populaciju jer profil osoba bez državljanstva u nekoj zemlji može biti mješovit ili se s vremenom promijeniti.
60. Postupci provjere državljanstva pomažu pojedincima na području na kojem imaju poteškoća s dobivanjem dokaza o svom državljanstvu. Takvi postupci često uključuju pristupačan, brz i jednostavan postupak dokumentiranja postojećeg državljanstva, uključujući državljanstva druge države.
61. Proceduralni zahtjevi kampanja vezanih uz državljanstva i postupke provjere državljanstva bit će slični onima koji se u praksi koriste u postupcima utvrđivanja bezdržavljanstva jer moraju odražavati oblike dokaza koji su dostupni u zemlji i poteškoće s kojima se suočavaju podnositelji zahtjeva pri dokazivanju statusa državljanstva. Ponekad se mogu zanemariti dokumentarni dokazi, a umjesto toga mogu biti dovoljni iskazi pod zakletvom članova zajednice da pojedinac ispunjava relevantne kriterije prema zakonima o državljanstvu, poput rođenja na teritoriju ili podrijetla od roditelja koji je bio državljanin.

42 Pogledajte stavak 50. dokumenta *UNHCR-ove radnje za rješavanje pitanja bezdržavljanstva: Strateška bilješka*, UNHCR, ožujak 2010., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b9e0c3d2.html>: ...resursi se ne smiju usmjeravati na formalno utvrđivanje bezdržavljanstva ako je realan i neposredan cilj stjecanje, ponovno stjecanje ili potvrđivanje državljanstva takve populacije. To će obično biti slučaj u dugotrajnim situacijama u kojima čitavo stanovništvo ima značajne veze samo s državom u kojoj boravi.

B. USPOSTAVLJANJE POSTUPAKA ZA UTVRĐIVANJE

(1) Osmišljavanje i lociranje postupaka za utvrđivanje

62. Države imaju široku diskrecijsku ovlast u oblikovanju i provedbi postupaka utvrđivanja bezdržavljanstva jer Konvencija iz 1954. ne govori o takvim pitanjima. Lokalni čimbenici, poput procijenjene veličine i raznolikosti populacije bez državljanstva, kao i složenost pravnih i dokaznih pitanja koja će se ispitati, utjecat će na odabrani pristup. Da bi takvi postupci bili učinkoviti, utvrđivanje bezdržavljanstva mora biti poseban cilj tog mehanizma, iako ne nužno i jedini.
63. Trenutačna državna praksa razlikuje se s obzirom na lociranje postupaka utvrđivanja bezdržavljanstva unutar nacionalnih administrativnih struktura, odražavajući razmatranja specifična za svaku državu. Države mogu birati između centraliziranog postupka ili onog koji provode lokalne vlasti. Poželjniji su centralizirani postupci jer je vjerojatnije da će razviti potrebnu stručnost među službenicima koji rade na utvrđivanju statusa. Osiguravanje lakog pristupa podnositeljima zahtjeva koji se nalaze u različitim dijelovima zemlje može se omogućiti putem različitih mjera: na primjer, dopuštanjem podnošenja pisanih zahtjeva lokalnim uredima radi daljnjeg prijenosa središnjem tijelu za utvrđivanje koje može koordinirati i voditi odgovarajuće ispitivanje relevantnih činjenica na lokalnoj razini, uključujući osobni razgovor s podnositeljem zahtjeva.
64. Utvrđivanje je li osoba bez državljanstva može biti složeno i izazovno, ali je u zajedničkom interesu država i osoba bez državljanstva da postupci utvrđivanja budu što jednostavniji, pošteniji i učinkovitiji. U tu bi svrhu neke države mogle razmisliti o prilagodbi postojećih administrativnih postupaka tako da uključe utvrđivanje bezdržavljanstva. Čimbenici koje treba razmotriti uključuju administrativne kapacitete, postojeću stručnost u pitanjima bezdržavljanstva, kao i očekivanu veličinu i profil populacije bez državljanstva. U svakom kombiniranom postupku bitno je da se definicija osobe bez državljanstva jasno razumije i pravilno primijeni te da se poštuju postupovna jamstva i standardi dokazivanja.
65. Neke države mogu odlučiti integrirati postupke utvrđivanja bezdržavljanstva u nadležnost tijela nadležnih za useljavanje. Druge bi države mogle postaviti utvrđivanje bezdržavljanstva unutar tijela odgovornog za pitanja državljanstva, na primjer zahtjeve za prirođenje (naturalizaciju) ili provjeru zahtjeva za državljanstvo. To bi bilo osobito prikladno ako su pojedinci u pitanju dugogodišnji stanovnici države.
66. Budući da osobe bez državljanstva također mogu biti i izbjeglice, države mogu razmotriti kombiniranje utvrđivanja bezdržavljanstva i statusa izbjeglica u istom postupku. Zahtjevi povjerljivosti za zahtjeve tražitelja azila i izbjeglica moraju se poštovati bez obzira na oblik ili mjesto postupka za utvrđivanje bezdržavljanstva.⁴³

⁴³ Za dodatne pojedinosti o koordinaciji postupaka za utvrđivanje statusa izbjeglica i

67. Razmatranja resursa, financijskih i ljudskih, bit će značajna u planiranju postupaka za utvrđivanje bezdržavljanstva. Zemlje s postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva imale su mali broj podnositelja zahtjeva. Uključeni troškovi mogu se uravnotežiti s uštedom ostvarenom oslobađanjem drugih administrativnih mehanizama kojima se inače mogu obratiti osobe bez državljanstva, poput zahtjeva za druge oblike useljeničkog statusa.

(2) Pristup postupcima

68. Da bi postupci bili poštene i učinkoviti, mora im se osigurati pristup. Širenje informacija, uključujući prema potrebi, ciljanim informacijskim kampanjama i savjetovanjem o postupcima, olakšava pristup mehanizmu za osobe bez državljanstva. S obzirom na to da pojedinci ponekad nisu svjesni postupaka utvrđivanja bezdržavljanstva ili oklijevaju podnijeti zahtjev za status osobe bez državljanstva, postupci mogu korisno sadržavati zaštitne mjere kojima se državnim tijelima dopušta pokretanje postupka.
69. Svakoj osobi na državnom teritoriju mora se omogućiti pristup postupcima utvrđivanja bezdržavljanstva. U Konvenciji nema osnova za zahtijevanje da podnositelji zahtjeva za utvrđivanje bezdržavljanstva budu zakonito unutar države. Takav je zahtjev posebno nepravedan s obzirom na to da neimanje državljanstva mnogim osobama bez državljanstva uskraćuje samu dokumentaciju koja je potrebna za zakonit ulazak ili boravak u bilo kojoj državi.
70. U Konvenciji također nema temelja za postavljanje rokova za podnošenje zahtjeva za status osobe bez državljanstva. Takvim se rokovima može proizvoljno uskratiti zaštita pojedincima u skladu s Konvencijom iz 1954.

(3) Postupovna jamstva

71. Postupci za utvrđivanje bezdržavljanstva trebali bi biti formalizirani zakonom. Uspostavljanjem postupaka putem zakona osigurava se pravičnost, transparentnost i jasnoća. Postupovna jamstva temeljni su elementi postupaka za utvrđivanje bezdržavljanstva. U tom kontekstu potrebna su jamstva valjanog postupka koja će biti integrirana u postupke upravnog prava, uključujući postupke utvrđivanja izbjegličkog statusa. Stoga se države potiču da uključe sljedeće mjere zaštite:

- nadležna tijela šire informacije o kriterijima prihvatljivosti, postupku utvrđivanja i pravima povezanim s priznavanjem bezdržavljanstva; savjetovanje u vezi s postupcima osigurano je za sve podnositelje zahtjeva na nekom od jezika koje razumiju
 - postoji pravo na razgovor s dužnosnikom koji donosi odluke
 - zahtjevi se podnose u pisanom obliku, a ako je potrebno, pruža se i pomoć u tome
 - dostupna je pomoć u pogledu prevođenja/tumačenja za pisane prijave i razgovore
 - pravo je svakog člana obitelji podnijeti neovisnu prijavu
 - odrasla osoba može podnijeti zahtjev u ime uzdržavanog djeteta, a dostupna su i posebna postupovna jamstva za djecu bez pratnje
 - dijete ima pravo biti saslušano u situacijama u kojima ima sposobnost oblikovati i izraziti mišljenje
 - podnositelji zahtjeva trebaju imati pristup pravnom savjetniku; tamo gdje je dostupna besplatna pravna pomoć, ona se nudi podnositeljima zahtjeva bez financijskih sredstava
 - utvrđuju se pojedinačne osnovanosti zahtjeva u odnosu na podatke zemlje u vezi sa zakonima o državljanstvu i praksom u relevantnim državama, uključujući informacije koje se odnose na zakon i praksu tijekom razdoblja u prošlosti koja su od značenja za predmet koji se ispituje
 - ako se odluka donosi u sudskom okružju, proces je inkvizitorni, a ne akuzatorni;
 - odluke se donose u pisanom obliku uz obrazloženje
 - odluke se donose i priopćuju u razumnom roku
 - postoji pravo na žalbu
 - zajamčen je pristup UNHCR-u.
72. Kako bi se osiguralo da su postupci poštene i učinkoviti, države se trebaju suzdržati od uklanjanja pojedinca sa svojeg teritorija do završetka postupka utvrđivanja.
73. Pravo na individualni razgovor i potrebna pomoć pri prevođenju/tumačenju tijekom cijelog procesa ključni su kako bi se osiguralo da podnositelji zahtjeva imaju priliku u potpunosti iznijeti svoje slučajeve te pružiti i pojasniti informacije koje su bitne za zahtjev. Ova postupovna jamstva također dopuštaju donositelju odluke da istraži bilo koje nedoumice u pojedinačnom slučaju.

74. U interesu je svih strana da se utvrđivanje bezdržavljanstva provodi što je brže moguće, pod uvjetom da postoji razumno vrijeme za prikupljanje dokaza. Nekoliko zemalja postavilo je vremenska ograničenja unutar kojih tijela nadležna za utvrđivanje moraju donijeti odluku o zahtjevu za utvrđivanje bezdržavljanstva. Kod zahtjeva u kojima su odmah dostupni dokazi jasni i zahtjev je očito čvrsto utemeljen, za poštene i učinkovite postupke dovoljno je samo nekoliko mjeseci za donošenje konačne odluke.
75. Općenito govoreći, nepoželjno je da se prvostupanjska odluka donosi više od šest mjeseci od podnošenja zahtjeva jer se time produljuje razdoblje koje je podnositelj zahtjeva proveo u nesigurnom položaju. Međutim, u iznimnim okolnostima moglo bi biti prikladno dopustiti da postupak traje do 12 mjeseci kako bi se osiguralo vrijeme za upite u vezi s državljanstvom pojedinca koji pokreću u drugoj državi ako je vjerojatno da će u tom razdoblju doći do značajnog odgovora.⁴⁴
76. Učinkovito pravo na žalbu protiv negativne prvostupanjske odluke bitna je mjera zaštite u postupku za utvrđivanje bezdržavljanstva. Žalbeni postupak mora biti u nadležnosti neovisnog tijela. Podnositelj zahtjeva mora imati pristup pravnom savjetniku, a ako je dostupna besplatna pravna pomoć, ponudit će se podnositeljima zahtjeva koji nemaju financijskih sredstava.
77. Žalbe moraju biti moguće i na činjeničnom i na pravnom planu jer postoji mogućnost da je možda postojala pogrešna ocjena dokaza na prvostupanjskoj razini. Država može odlučiti o tome može li žalbeno tijelo zamijeniti svoju vlastitu presudu o ispunjavanju uvjeta iz Konvencije iz 1954. ili može samo poništiti prvostupanjsku odluku i predmet vratiti na ponovno razmatranje tijelu za utvrđivanje. Izbor će nastojati odražavati opći pristup takvim pitanjima u njezinu pravnom/upravnom sustavu. Osim toga, države mogu dopustiti daljnje sudske preispitivanje koje se bavi samo pravnim pitanjima i može biti ograničeno postupovnim pravilima odgovarajućeg pravosudnog sustava.

44 To naglašava važnost pružanja odgovarajućeg standarda postupanja s podnositeljima zahtjeva tijekom procesa utvrđivanja. Za više informacija pogledajte Treći dio u nastavku.

C. KOORDINACIJA UTVRĐIVANJA IZBJEGLIČKOG STATUSA I BEZDRŽAVLJANSTVA

78. Kad podnositelj zahtjeva podnese zahtjev za izbjeglički status i zahtjev za utvrđivanje bezdržavljanstva, važno je da se svaki zahtjev ocijeni i da se obje vrste statusa izričito priznaju. To je zato što zaštita prema Konvenciji iz 1951. općenito daje veći skup prava na nacionalnoj razini od onih prema Konvenciji iz 1954. Ipak, mogu postojati slučajevi u kojima izbjeglički status prestaje, a da osoba nije stekla državljanstvo pa joj je tada potrebna međunarodna zaštita kao osobe bez državljanstva.
79. Budući da osoba bez državljanstva može biti i izbjeglica ili imati pravo na dodatni oblik zaštite,⁴⁵ države moraju osigurati da se zahtjevi vezani uz povjerljivost za izbjeglice koje bi također mogle biti i osobe bez državljanstva poštuju u postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva. Svaki podnositelj zahtjeva u postupku utvrđivanja bezdržavljanstva mora na samom početku biti obaviješten o potrebi da se postave pitanja vezana uz izbjeglice, ako postoje.⁴⁶ Identitet izbjeglice ili tražitelja azila ne smije se otkriti vlastima u zemlji podrijetla pojedinca. Kao što je navedeno u nastavku u stavcima 96. – 99., od službenika za utvrđivanje bezdržavljanstva može se zatražiti da se o podnositeljima zahtjeva raspitaju kod stranih vlasti što bi moglo ugroziti povjerljivost na koju izbjeglice i tražitelji azila imaju pravo. U tom je slučaju potrebno pristupiti utvrđivanju izbjegličkog statusa, a razmatranje zahtjeva za bezdržavljanstvo obustaviti.
80. U slučajevima u kojima se utvrđivanje izbjegličkog statusa i bezdržavljanstva provodi u odvojenim postupcima, a utvrđivanje bezdržavljanstva može se izvršiti bez kontaktiranja vlasti zemlje podrijetla, oba se postupka mogu odvijati paralelno. Međutim, kako bi se povećala učinkovitost, ako se činjenični nalazi iz jednog postupka mogu koristiti u drugom, možda bi bilo prikladno prvo provesti razgovore i prikupiti i procijeniti podatke zemlje za postupak utvrđivanja izbjegličkog statusa.
81. Slično tomu, u postupku koji kombinira utvrđivanje izbjegličkog statusa i bezdržavljanstva, a podnositelj zahtjeva podnosi oba zahtjeva, važno je da ispitivač usporedno provodi utvrđivanje izbjegličkog statusa i bezdržavljanstva.⁴⁷ Ako nema dovoljno informacija da bi se zaključilo da je pojedinac osoba bez državljanstva bez kontaktiranja nadležnih tijela strane države, nastaviti će se utvrđivanje izbjegličkog statusa.

45 Pogledajte Zaključak Izvršnog odbora br. 103 (LVI) iz 2005. o komplementarnim oblicima zaštite, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html>.

46 Slično tomu, podnositelji zahtjeva za izbjeglički status moraju biti obaviješteni o mogućnosti podnošenja zahtjeva za priznavanje statusa osobe bez državljanstva.

47 Utvrđivanje izbjegličkog statusa zahtjeva identifikaciju zemlje državljanstva pojedinca ili, za osobe bez državljanstva, zemlje bivšeg uobičajenog boravišta u svrhu procjene straha pojedinca od progona. Pogledajte stavke 87. – 93. i 101. – 105. UNHCR-ova *Priručnika i smjernica o postupcima i kriterijima za utvrđivanje izbjegličkog statusa*, HCR/1P/4/ENG/REV.3, prosinac 2011., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

82. I u odvojenim i u kombiniranim postupcima, u određenim okolnostima, pojedincu mora biti omogućeno ponovno aktiviranje obustavljenog zahtjeva za utvrđivanje bezdržavljanstva. Zahtjev za utvrđivanje bezdržavljanstva može se ponovno aktivirati u slučaju da:

- zahtjev za utvrđivanje izbjegličkog statusa ne uspije
- priznat je izbjeglički status, ali kasnije prestane
- izbjeglički je status poništen jer nisu zadovoljeni kriteriji za uključivanje iz članka 1A(2) Konvencije iz 1951.⁴⁸ ili
- ako se pojave dodatni dokazi o bezdržavljanstvu pojedinca.

Slična razmatranja primjenjiva su na pojedince koji imaju zahtjeve za utvrđivanje statusa osobe bez državljanstva i za komplementaran oblik zaštite.

D. PROCJENA DOKAZA

(1) Vrste dokaza

83. Utvrđivanje bezdržavljanstva zahtijeva mješovitu procjenu činjenica i zakona. Takvi se slučajevi ne mogu riješiti samo analizom zakona o državljanstvu jer definicija osobe bez državljanstva zahtijeva procjenu primjene tih zakona u praksi, uključujući i mjeru u kojoj se vladini dužnosnici pridržavaju sudskih odluka.⁴⁹ Vrste dokaza koji mogu biti relevantni mogu se podijeliti u dvije kategorije: dokazi koji se odnose na osobne okolnosti pojedinca i dokazi koji se tiču zakona i drugih okolnosti u određenoj zemlji.

84. Dokazi koji se odnose na osobnu povijest pomažu utvrditi koje države i postupke vezane uz državljanstvo treba uzeti u obzir pri određivanju državljanstva podnositelja zahtjeva.⁵⁰ U svakom slučaju, sljedeći neiscrpan popis vrsta dokaza može biti relevantan:

- iskaz podnositelja zahtjeva (npr. pisani zahtjev, saslušanje)
- odgovor(i) stranog tijela na upit o statusu državljanstva pojedinca
- osobne isprave (npr. rodni list, izvadak iz matične knjige, nacionalna osobna iskaznica, dokument o registraciji birača)
- putne isprave (uključujući istekle)
- dokumenti u vezi sa zahtjevima za stjecanje državljanstva ili pribavljanje dokaza o državljanstvu
- potvrda o prirođenju (naturalizaciji)
- potvrda o odricanju od državljanstva

48 Pogledajte UNHCR-ovu *Bilješku o otkazivanju izbjegličkog statusa*, 22. studenoga 2004., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/41a5dfd94.html>

49 O tome se raspravlja u stavku 48. gore.

50 Pogledajte stavak 92. u nastavku.

- prijašnji odgovori država na upite o državljanstvu podnositelja zahtjeva
 - vjenčani list
 - evidencija o vojnoj službi / potvrda o otpustu iz vojne službe
 - školske svjedodžbe
 - zdravstvene potvrde/evidencije (npr. potvrde o rođenju koje izdaje bolnica, knjižice cijepljenja)
 - osobne i putne isprave roditelja, supružnika i djece
 - useljenički dokumenti kao što su boravišne dozvole zemlje (ili zemalja) uobičajenog boravišta
 - drugi dokumenti koji se odnose na zemlje prebivališta (na primjer, dokumenti o zaposlenju, vlasnički ugovori, ugovori o najmu, školske evidencije, potvrde o krštenju)
 - zapisi usmenih iskaza pod zakletvom susjeda i članova zajednice.
85. Informacije o okolnostima u zemlji ili zemljama koje se razmatraju obuhvaćaju dokaze o zakonima o državljanstvu i drugim relevantnim zakonima, njihovoj provedbi i praksi relevantnih država, kao i općenito pravno okruženje u tim nadležnostima u smislu poštovanja sudskih odluka od strane izvršne vlasti. Moguće ih je dobiti iz različitih izvora, vladinih i nevladinih. Složenost zakona o državljanstvu i prakse u određenoj državi može opravdati pribjegavanje vještačenju u nekim slučajevima.
86. Da bi se takve informacije vezane uz zemlju smatrale točnima, potrebno ih je pribaviti iz pouzdanih i nepristranih izvora, po mogućnosti iz više njih. Preferiraju se podatci dobiveni od državnih tijela izravno uključenih u mehanizme državljanstva u relevantnoj državi ili nedržavnih aktera koji su stekli stručnost u praćenju ili reviziji takvih pitanja. Važno je da se informacije vezane uz zemlje stalno ažuriraju kako bi se uzele u obzir promjene u zakonima o državljanstvu i praksi u relevantnim zemljama. S tim u vezi, informacije vezane uz zemlju na koje se treba osloniti trebaju biti istodobne s događajima vezanima uz državljanstvo koji se razmatraju u predmetnom slučaju. Osim toga, ako se prakse službenika uključenih u primjenu zakona o državljanstvu neke zemlje razlikuju po regijama, to se mora uzeti u obzir u odnosu na dokaze vezane uz zemlju na koje se oslanja.

(2) Pitanja dokaza

87. Tijela vlasti koja poduzimaju postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva moraju uzeti u obzir sve dostupne dokaze, usmene i pisane, u vezi sa zahtjevom pojedinca.
88. Definicijom osobe bez državljanstva iz članka 1. stavka 1. Konvencije iz 1954. zahtijeva se dokaz negacije – da je pojedinac osoba koju nijedna država, na osnovi svojeg zakonodavstva, ne smatra svojom državljanicom ili državljaninom. To predstavlja znatne izazove za podnositelje zahtjeva i informira o načinu primjene dokaznih pravila u postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva.

(3) Teret dokazivanja

89. Teret dokazivanja u sudskim postupcima odnosi se na pitanje koja je stranka odgovorna za dokazivanje zahtjeva ili navoda. Obično u upravnom ili sudskom postupku podnositelj zahtjeva snosi početnu odgovornost u potkrepljivanju svojeg zahtjeva. U slučaju utvrđivanja bezdržavljanstva, teret dokazivanja u načelu je podijeljen na način da podnositelj zahtjeva i ispitivač moraju surađivati u prikupljanju dokaza i utvrđivanju činjenica. Postupak je zajednički i ima za cilj razjasniti je li pojedinac obuhvaćen područjem primjene Konvencije iz 1954. Dakle, podnositelj zahtjeva ima dužnost govoriti istinu, pružiti što potpuniji prikaz svojeg položaja i podnijeti sve razumno dostupne dokaze. Slično tomu, tijelo za utvrđivanje mora pribaviti i predstaviti sve relevantne dokaze koji su mu razumno dostupni, čime se omogućuje objektivno utvrđivanje statusa podnositelja zahtjeva. Ovaj neakuzatorni pristup prisutan je u praksi niza država koje već primjenjuju postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva.
90. S obzirom na prirodu bezdržavljanstva, podnositelji zahtjeva za utvrđivanje statusa osobe bez državljanstva često nisu u mogućnosti potkrijepiti svoj zahtjev s mnogo, ako i ikakvim, materijalnim dokazima. Tijela za utvrđivanje bezdržavljanstva moraju to uzeti u obzir, gdje je to prikladno, razmatrajući svjedočenja koja se odnose na nepostojanje određenih vrsta dokaza sa suosjećanjem.⁵¹

(4) Standard dokazivanja

91. Kao i kod tereta dokazivanja, standard dokazivanja ili prag dokazivanja neophodan za utvrđivanje bezdržavljanstva mora uzeti u obzir teškoće svojstvene dokazivanju bezdržavljanstva, posebno u svjetlu posljedica pogrešnog odbijanja zahtjeva. Zahtijevanje visokog standarda dokazivanja bezdržavljanstva narušilo bi cilj i svrhu Konvencije iz 1954. Državama se stoga savjetuje da usvoje isti standard dokazivanja koji se zahtijeva pri utvrđivanju izbjegličkog statusa, točnije, bezdržavljanstvo bi se utvrdilo ako se u „razumnoj mjeri“ utvrdi da pojedinca nijedna država ne smatra

⁵¹ Dodatna je fleksibilnost zajamčena i u slučajevima kada je pojedincima teško pribaviti dokumente koji potječu od stranih tijela koji su pravilno ovjereni ili ovjereni službenim pečatima.

državljaninom na osnovi svojeg zakonodavstva.⁵²

92. Nedostatak državljanstva ne treba utvrđivati u odnosu na svaku državu u svijetu. Potrebno je uzeti u obzir samo one države s kojima pojedinac ima relevantnu vezu, općenito na temelju rođenja na tom području, podrijetla, braka, posvojenja ili uobičajenog boravišta.⁵³ Međutim, bezdržavljanstvo se neće utvrditi u razumnoj mjeri ako tijelo za utvrđivanje može ukazati na jasne dokaze da je pojedinac državljanin određene države. Takvi dokazi o državljanstvu mogu imati oblik, na primjer, pisane potvrde nadležnog tijela odgovornog za odluke o prirođenju (naturalizaciji) u drugoj zemlji da je podnositelj zahtjeva državljanin te države putem prirođenja ili podataka kojima se utvrđuje prema zakonu o državljanstvu i praksi druge države da je podnositelj zahtjeva tamo automatski stekao državljanstvo.⁵⁴
93. Ako podnositelj zahtjeva ne surađuje u utvrđivanju činjenica, na primjer, namjernim prikrivanjem podataka koji bi mogli utvrditi njegov identitet, moguće je da neće uspjeti u razumnoj mjeri dokazati da je bez državljanstva, čak i ako tijelo za utvrđivanje nije u mogućnosti predstaviti jasne dokaze o određenom državljanstvu. Zahtjev se stoga može odbiti osim ako dostupni dokazi ipak utvrđuju bezdržavljanstvo u razumnoj mjeri.⁵⁵ Takve slučajeve, međutim, treba razlikovati od slučajeva u kojima podnositelj zahtjeva nije u mogućnosti, za razliku od onih u kojima ne želi, iznijeti dokaze i/ili svjedočiti o svojoj osobnoj povijesti.

(5) Odmjeravanje dokaza

94. Ako se autentični dokumentarni dokazi o osobnoj povijesti pojedinca predstavljaju u postupku za utvrđivanje bezdržavljanstva, ti dokazi obično imaju prednost nad svjedočenjem te osobe pri donošenju zaključka o bezdržavljanstvu. Međutim, ako se ne iznose ili se iznose ograničeni materijalni dokazi o osobnim okolnostima pojedinca, dodatna će se težina dati pisanom i/ili usmenom iskazu podnositelja zahtjeva, dostupnim informacijama vezanima uz zemlju i svim rezultatima dodatnih upita kod relevantnih država. Smjernice u donjim stavcima o težini koju treba pridati određenim vrstama dokaza koji će se obično razmatrati pri utvrđivanju bezdržavljanstva moraju se čitati zajedno sa smjernicama o ovom pitanju koje se nalaze u Prvom dijelu gore.

52 Pogledajte stavak 42. *Priručnika i smjernica o postupcima i kriterijima za utvrđivanje izbjegličkog statusa, napomena 47 gore*. U kontekstu određivanja izbjegličkog statusa, pojedinac može tvrditi da postoji utemeljen strah od progona utvrđujući „u razumnoj mjeri da mu je njegov stalni boravak u zemlji podrijetla postao nepodnošljiv iz razloga navedenih u definiciji [izbjegličkog statusa].”

53 Pogledajte stavak 18. gore.

54 Pogledajte stavke 27. do 44. gore o postupanju s dokazima iz drugih država, uključujući njihova konzularna tijela.

55 Pogledajte odjeljak 9. u nastavku o Pitanjima vjerodostojnosti.

(6) Putovnice

95. Na temelju autentične važeće putovnice može se pretpostaviti da je nositelj putovnice državljanin zemlje koja je izdala putovnicu. Međutim, ta se pretpostavka može pobiti ako postoje dokazi koji pokazuju da se pojedinac zapravo ne smatra državljaninom neke države, na primjer, ako se radi o putnoj ispravi za stranca ili je putovnicu greškom izdalo tijelo koje nije nadležno za utvrđivanje pitanja državljanstva. U takvim slučajevima putovnica nije manifestacija stava države da je pojedinac jedan od njezinih državljana. Za krivotvorene putovnice ili putovnice na drugi način lažno izdane nema pretpostavki.⁵⁶

(7) Upiti stranim tijelima i njihovi odgovori

96. Podatci koje dostave strane vlasti ponekad su od ključne važnosti za postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva iako nisu potrebni u slučajevima ako postoje drukčiji odgovarajući dokazi. Ni pod kojim okolnostima ne smije se uspostaviti kontakt s vlastima države u odnosu na koju pojedinac tvrdi da ima osnovan strah od progona, osim ako se sa sigurnošću ne zaključi da nije ni izbjeglica niti da ima pravo na komplementarni oblik zaštite.
97. U postupcima uspostavljanja kontakta sa stranim vlastima, kako bi se potvrdilo je li pojedinac njezin državljanin, može biti potrebna fleksibilnost. Neka strana tijela prihvaćaju upite koji dolaze izravno od druge države, dok druge odgovaraju samo na zahtjeve pojedinaca.⁵⁷
98. Kad se tijela za utvrđivanje bezdržavljanstva raspituju kod stranih tijela u vezi s državljanstvom ili statusom osobe bez državljanstva nekog pojedinca, moraju uzeti u obzir težinu koju treba pridati odgovoru ili nedostatku odgovora dotične države.⁵⁸
99. Ako odgovor stranog tijela uključuje obrazloženje za koje se čini da uključuje grešku u primjeni lokalnog zakona na činjenice slučaja ili grešku u procjeni činjenica, takav se odgovor mora smatrati točnim i istinitim. Subjektivni položaj druge države ključan je za utvrđivanje je li pojedinac njezin državljanin u smislu definicije osobe bez državljanstva.⁵⁹ Ako to vrijeme dopušta, tijela za utvrđivanje bezdržavljanstva mogu o tome obavijestiti strana tijela u nadi da će ona pojasniti status državljanstva tog pojedinca. Doista, u nekim slučajevima to može dovesti do toga da strane vlasti kasnije priznaju da je pojedinac njihov državljanin ili prihvate da ima pravo steći državljanstvo.

56 O tim pitanjima pogledajte i stavke [45.](#) i [46. gore](#).

57 Države mogu uspostaviti bilateralne ili multilateralne aranžmane za upite vezane uz državljanstvo. Primjer je takvog aranžmana Konvencija iz 1999. o izdavanju uvjerenja o državljanstvu kojoj mogu pristupiti države članice Međunarodne komisije za građanski status, Europske unije ili Vijeća Europe.

58 Smjernice o tom pitanju dane su u stavku [41. gore](#).

59 Pogledajte stavke [45.](#) i [46.](#) u kojima se navodi da greška u primjeni lokalnih zakona na slučaj pojedinca nije bitna za utvrđivanje stajališta države.

(8) Saslušanja

100. Razgovor s podnositeljem zahtjeva važna je prilika za donositelja odluke da istraži sva pitanja u vezi s predstavljenim dokazima. Otvoreno ispitivanje, provedeno u neakuzatornom ozračju, može stvoriti „ozračje povjerenja“⁶⁰ potičući podnositelje zahtjeva na što potpuniji iskaz.⁶¹ Podnositelje zahtjeva potrebno je na početku saslušanja podsjetiti da su dužni surađivati u postupku. S tim u vezi, od podnositelja zahtjeva može se očekivati da odgovori najbolje što može, a u mnogim slučajevima čak i osnovne informacije možda neće biti poznate, na primjer mjesto rođenja ili je li rođenje prijavljeno. Iako će jedno saslušanje obično biti dovoljno za otkrivanje povijesti podnositelja zahtjeva, ponekad mogu biti potrebni popratni razgovori.

(9) Pitanja vjerodostojnosti

101. Vjerodostojnost izjava podnositelja zahtjeva neće biti dovedena u pitanje tijekom postupaka za utvrđivanje bezdržavljanstva gdje se do utvrđivanja može doći na temelju dostupnih dokumentarnih dokaza kada se ocjenjuju u svjetlu relevantnih informacija vezanih uz zemlju. Međutim, tamo gdje je dostupno malo dokumentarnih dokaza ili ih uopće nema, tijela za utvrđivanje bezdržavljanstva morat će se u većoj mjeri osloniti na iskaz podnositelja zahtjeva i mogla bi se pojaviti pitanja koja se odnose na njegovu vjerodostojnost. Kad ocjenjuje mogu li se izjave smatrati vjerodostojnima, donositelj odluke može uzeti u obzir objektivne pokazatelje vjerodostojnosti, naime, specifičnost i dostatnost navedenih pojedinosti, dosljednost u iskazu podnositelja zahtjeva, uključujući njegove pisane i usmene izjave, dosljednost izjava podnositelja zahtjeva s onima svjedoka ili članova obitelji, dosljednost s podacima o zemlji podrijetla i vjerodostojnost izjava.

60 Pogledajte stavak 200. *Priručnika i smjernica o postupcima i kriterijima za utvrđivanje izbjegličkog statusa*, bilješka 47. gore.

61 Tehnike saslušanja detaljnije su raspravljene u *Saslušanje podnositelja zahtjeva za izbjeglički status*, UNHCR, RLD 4, 1995., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ccea3304.pdf>. Vidjeti također *Više od dokaza – Procjena vjerodostojnosti u sustavima azila EU-a: Sažetak*, UNHCR, 2013., <http://www.refworld.org/docid/51a704244.html>, page 24.

102. Od podnositelja zahtjeva može se očekivati samo razina znanja koja je razumna, uzimajući u obzir čimbenike poput stupnja obrazovanja i dobi podnositelja zahtjeva u vrijeme relevantnih događaja. Zakoni o državljanstvu i njihova primjena mogu biti složeni. Podnositelj zahtjeva neće nužno moći jasno objasniti zašto su vlasti donijele određenu odluku ili kakva je nacionalna praksa u zemljama koje se razmatraju. Tamo gdje je etnički identitet podnositelja zahtjeva važan za utvrđivanje, provjera znanja o kulturnim običajima ili jezicima mora uzeti u obzir, *inter alia*, različite razine obrazovanja i razumijevanja tradicije. Uporno i neobjašnjivo izbjegavanje ključnih pitanja može opravdano izazvati zabrinutost u pogledu vjerodostojnosti pojedinca u tim aspektima njegovu ili njezina iskaza. To je još više slučaj kada pojedinac odbija, bez ikakvog objašnjenja, odgovoriti na određena pitanja.
103. Prilikom utvrđivanja vjerodostojnosti iskaza podnositelja zahtjeva, donositelj odluke mora procijeniti je li predstavljena priča interno dosljedna. Također, mora biti u skladu s pouzdanim informacijama o zakonima o državljanstvu i praksi u relevantnim zemljama te je li potkrijepljena bilo kojim dostupnim dokumentarnim ili drugim dokazima. Vjerodostojnost ne umanjuju manje nedosljednosti u podnositeljevu iskazu, osobito ako nisu bitne za zahtjev ili se odnose na događaje od prije mnogo godina. Ako se čini da je iskaz podnositelja zahtjeva u suprotnosti s dokazima o dotičnoj zemlji, važno je provjeriti postoje li regionalne razlike ili diskriminatorni postupci u pogledu političke pripadnosti, etničke pripadnosti, vjere ili drugih osnova u primjeni mehanizma državljanstva od strane službenika te države.
104. Ponašanje podnositelja zahtjeva nije pouzdan pokazatelj vjerodostojnosti. Moguće je da je osoba bez državljanstva pretrpjela značajnu diskriminaciju zbog neimanja državljanstva, zbog čega je tijekom nekog razgovora uznemirena, suzdržana ili ima obrambeni stav. Kulturne razlike između podnositelja zahtjeva i donositelja odluka također često onemogućuju točno tumačenje određenih oblika ponašanja.
105. Negativni zaključci ne smiju se donositi ako pojedinac nije imao priliku, u odgovarajućem okružju za razgovor, objasniti ili pojasniti sve očite praznine, proturječja ili odstupanja u svojem iskazu.
106. Vjerodostojnost činjenica vezanih uz zahtjev utvrđuje se u odnosu na pokazatelje vjerodostojnosti, uzimajući u obzir sva razumna objašnjenja koja je podnositelj zahtjeva dao za očigledne probleme s vjerodostojnošću te uz dužno poštovanje prema njegovim ili njezinim pojedinačnim okolnostima. Ako nakon temeljitog razmatranja izjava podnositelja zahtjeva i svih drugih raspoloživih dokaza ipak ostane element sumnje u odnosu na vjerodostojnost iskazane relevantne činjenice, a nema drugih dokaza koji potkrepljuju tu činjenicu, donositelj odluke trebao bi razmotriti je li primjereno primijeniti načelo blagodatni sumnje.⁶²

62 Pogledajte, u drukčijem kontekstu, raspravu o načelu blagodatni sumnje u *Više od dokaza – Procjena vjerodostojnosti u sustavima azila EU-a: Sažetak, bilješka 61 gore, točnije na stranici 44.*

107. Čak i ako se utvrdi da materijalni elementi izjava podnositelja zahtjeva nisu vjerodostojni, to ne isključuje utvrđivanje bezdržavljanstva. Iskaz pojedinca i dalje se mora ocjenjivati u svjetlu svih drugih dokaza, poput onih koji se odnose na dotične zemlje, a koji i dalje mogu potkrijepiti utvrđivanje bezdržavljanstva.⁶³

E. DODATNA POSTUPOVNA RAZMATRANJA

(1) Grupno utvrđivanje

108. S obzirom na prirodu bezdržavljanstva, individualizirani su postupci norma jer dopuštaju istraživanje osobnih okolnosti podnositelja zahtjeva. Zemlje koje su do sada usvojile postupke utvrđivanja bezdržavljanstva slijedile su ovaj pristup. Većina su njih članice Konvencije iz 1954. i procjenjuju državljanstvo/bezdržavljanstvo u odnosu na pojedince prisutne u migracijskom kontekstu.
109. Međutim, moguće je dodijeliti status osobe bez državljanstva pojedincima unutar grupe na osnovi *prima facie*,⁶⁴ odnosno bez poduzimanja potpunog utvrđivanja pojedinačnog statusa. To može biti primjereno ako postoje očiti, objektivni podatci o neimanju državljanstva pripadnika skupine tako da bi oni *prima facie* zadovoljili definiciju osobe bez državljanstva iz članka 1. stavka 1. Konvencije iz 1954. U nedostatku suprotnih dokaza, podobnost pojedinca za zaštitu prema Konvenciji stoga bi se temeljila na tome je li on ili ona član identificirane skupine koja zadovoljava definiciju članka 1. stavka 1.
110. Priznavanje *prima facie* nije zamjenska kategorija ni lošiji status, već odražava učinkovitu ocjenu dokaza koja vodi priznavanju u skladu s Konvencijom iz 1954. Kao osobe bez državljanstva, oni uživaju prava vezana uz taj status sve dok im status ne prestane. Kao i kod pojedinačnih mehanizama utvrđivanja, mora postojati učinkovit pravni lijek za pojedince u skupini za osporavanje negativnog nalaza *prima facie* u pogledu statusa.

63 Sličan pristup primjenjuje se u određivanju izbjegličkog statusa. Pogledajte stavak 42. Priručnika i smjernica o postupcima i kriterijima za utvrđivanje izbjegličkog statusa, bilješka 47 gore. S obzirom na prirodu definicije bezdržavljanstva, manje je vjerojatno da će pitanja vjerodostojnosti spriječiti utvrđivanje bezdržavljanstva nego što je to slučaj pri utvrđivanju izbjegličkog statusa.

64 Tehnika *prima facie* koristi se prilikom utvrđivanja izbjegličkog statusa, obično u grupnom kontekstu. No, primjenjuje se i u pojedinačnim utvrđivanjima.

11. Grupno utvrđivanje mora omogućiti pojedinačno razmatranje klauzula o isključenju iz članka 1., stavka 2. Konvencije iz 1954. Osobe na koje se primjenjuje članak 1. stavak 2. ne bi imale pravo na zaštitu u skladu s Konvencijom iz 1954. iako zadovoljavaju definiciju osobe bez državljanstva iz članka 1. stavka 1. tog instrumenta.⁶⁵

(2) Zadržavanje

112. Rutinsko je zadržavanje pojedinaca koji traže zaštitu na temelju bezdržavljanstva samovoljno.⁶⁶ Samom prirodom bezdržavljanstva značajno je ograničen pristup osnovnim osobnim i putnim ispravama koje državljani obično posjeduju. Štoviše, osobe bez državljanstva često su bez legalnog prebivališta u bilo kojoj zemlji. Stoga se nedostatak isprava ili potrebnih useljeničkih dozvola ne može koristiti kao opće opravdanje za zadržavanje takvih osoba. Člankom 9. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima („ICCPR“), kojim se jamči pravo na slobodu i sigurnost osoba, zabranjuje se protupravno i samovoljno zadržavanje. Da bi zadržavanje bilo zakonito, mora se regulirati domaćim zakonom, po mogućnosti uz maksimalna ograničenja određenima za takvo zadržavanje, te podlijetati periodičnom i sudskom preispitivanju. Da zadržavanje ne bi bilo samovoljno, mora biti nužno u svakom pojedinačnom slučaju, razumno u svim okolnostima, razmjerno i nediskriminatorno. Vremenski neograničeni i obvezni oblici zadržavanja sami su po sebi samovoljni.⁶⁷

- 65 Članak 1. stavak 2. odnosi se na osobe koje ne zaslužuju zaštitu zato što imaju alternativni način zaštite ili zbog svojeg ponašanja:
2. Ova se Konvencija ne primjenjuje na:
(i) osobe koje u ovom trenutku uživaju zaštitu ili pomoć tijela ili službi Ujedinjenih naroda osim zaštite ili pomoći Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice, i to tako dugo dok uživaju takvu zaštitu ili pomoć; (ii) na osobe kojima su nadležne vlasti države u kojoj imaju boravište priznale prava i obveze koje inače proizlaze iz državljanstva te zemlje;
(iii) na osobe za koje postoje ozbiljni razlozi na osnovi kojih se smatra:
(a) da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti prema definicijama iz međunarodnih instrumenata koji su sastavljeni s ciljem donošenja odredbi o takvim zločinima; (b) da su počinile težak nepolitički zločin izvan zemlje u kojoj imaju boravište i to prije njihova prihvata u dotičnu zemlju; (c) da su odgovorne za djela koja su suprotna ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.
- 66 U vezi s imigracijskim pritvorom općenito pogledajte stav koji je zauzela Radna skupina UN-a o samovoljnom zadržavanju: (58) ...smatra da bi imigracijski pritvor trebalo postupno ukinuti. Migranti u nepravilnoj situaciji nisu počinili nikakav zločin. Kriminalizacija nepravilne migracije nadilazi legitime interese država u zaštiti svojih teritorija i reguliranju nepravilnih migracijskih tokova. (59) Ako mora postojati administrativni pritvor, načelo proporcionalnosti zahtijeva da to bude posljednje sredstvo. Moraju se poštovati stroga zakonska ograničenja i osigurati sudska zaštita. Moraju se jasno definirati i iscrpno nabrojiti razlozi koje države navode kao opravdanje za zadržavanje, poput nužnosti identifikacije migranta u nepravilnoj situaciji, rizika od bijega ili olakšavanja protjerivanja nepravilnog migranta kojem je uručen nalog za udaljenje. Radna skupina UN-a o samovoljnom zadržavanju, *Izvešće Vijeću za ljudska prava, A/HRC/13/30*, 18. siječnja 2010., <http://www.refworld.org/docid/502e0fa62.html> Posebno u vezi s osobama bez državljanstva, pogledajte Zaključak 106 (LV1) Izvršnog odbora UNHCR-a iz 2006. o prepoznavanju, sprječavanju i smanjenju slučajeva bezdržavljanstva i zaštiti osoba bez državljanstva, <http://www.unhcr.org/453497302.html> u kojem se „poziva države da ne pritvaraju osobe bez državljanstva samo na temelju toga što su bez državljanstva i da se prema njima postupa u skladu s međunarodnim zakonima o ljudskim pravima...”
- 67 Pogledajte odluke Odbora za ljudska prava UN-a u *van Alpen protiv Nizozemske*, Komunikacija br. 305/1988, 23. srpnja 1990., <http://www.refworld.org/docid/525414304.html> stavak 5.8; *A protiv Australije*, CCPR/ C/59/D/560/1993, 30. travnja 1997., <http://www.refworld.org/docid/3ae6b71a0.html> stavak 9.4 i *Danyal Shafiq protiv Australije*,

113. Zadržavanje je prema tome posljednja mjera i može se opravdati samo ako su razmotrene druge manje invazivne ili prisilne mjere koje se smatraju nedovoljnim za zaštitu zakonitog vladinog cilja koji se nastoji postići zadržavanjem. Alternative zadržavanju – od zahtjeva za izvješćivanjem ili sustava jamčevine/jamstva do strukturiranih programa nadzora zajednice i/ili upravljanja predmetima – dio su svake procjene nužnosti i proporcionalnosti zadržavanja. Opća načela vezana uz zadržavanje primjenjuju se *a fortiori* na djecu koja se u pravilu ni pod kojim okolnostima ne smiju zadržavati.
114. Ako se zadržavaju osobe koje čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva, ne smiju se držati s osuđenim zločincima ili pojedincima koji čekaju suđenje.⁶⁸ Štoviše, sudski nadzor zadržavanja uvijek je neophodan i pritvorene osobe moraju imati pristup pravnom zastupniku, uključujući besplatno savjetovanje za one koji nemaju sredstava.
115. Za osobe bez državljanstva nedostatak postupaka utvrđivanja statusa radi provjere identiteta ili državljanstva može dovesti do produženog zadržavanja ili zadržavanja na neodređeno vrijeme. Postupci za utvrđivanje bezdržavljanstva stoga su važan mehanizam za smanjenje rizika od produljenog i/ili samovoljnog zadržavanja.

CCPR/C/88/D/1324/2004, 13. studenoga 2006., <http://www.refworld.org/docid/47975af921.html> stavak 7.3. U kontekstu izbjeglica, Zaključak 44 (XXXVII) Izvršnog odbora UNHCR-a iz 1986. o zadržavanju izbjeglica i tražitelja azila, dostupan na: <http://www.refworld.org/docid/3ae68c43c0.html>, navodi da se zadržavanje tražitelja azila obično treba izbjegavati, ali ako je nužno da se treba dogoditi samo na osnovama propisanim zakonom radi utvrđivanja identiteta pojedinca; kako bi se dobile osnovne činjenice slučaja; ako je pojedinac namjerno uništio dokumentaciju ili predočio lažnu dokumentaciju kako bi zavarao vlasti i/ili tamo gdje postoji zabrinutost za nacionalnu sigurnost ili javni poredak. Vidjeti također i UNHCR-ove *Smjernice o primjenjivim kriterijima i standardima koji se odnose na zadržavanje tražitelja azila i alternativama zadržavanju*, 2012., <http://www.unhcr.org/505b10ee9.html>

68 Pogledajte slične smjernice u vezi sa zadržavanjem tražitelja azila, *ibid.*

(3) Ulog a UNHCR-a

116. UNHCR na različite načine pomaže državama da ispune svoj mandat u vezi s bezdržavljanstvom.⁶⁹ Oslanjajući se na svoje komparativno znanje o postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva u nizu država i vlastito iskustvo u ocjenjivanju bezdržavljanstva i državljanstva, UNHCR može pružiti savjet o razvoju novih postupaka za utvrđivanje bezdržavljanstva i unaprjeđenju postojećih.⁷⁰ Osim toga, UNHCR može olakšati upite tijela za utvrđivanje bezdržavljanstva upućene vlastima drugih država i može djelovati kao izvor informacija o zakonima o državljanstvu i povezanim praksama.⁷¹ Pristup podnositelja zahtjeva UNHCR-u također igra značajnu ulogu u osiguravanju pravičnosti postupaka utvrđivanja. Konačno, UNHCR može sam provesti utvrđivanje bezdržavljanstva na individualnoj i/ili grupnoj razini ako je potrebno.

(4) Istraživanje rješenja u inozemstvu

117. Neki podnositelji zahtjeva u postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva mogu imati realne izgleda za prihvata ili ponovni prihvata u drugoj državi, u nekim slučajevima stjecanjem ili ponovnim stjecanjem državljanstva. Ovi slučajevi, koji se obično pojavljuju kada pojedinci traže utvrđivanje bezdržavljanstva u migracijskom kontekstu, postavljaju pitanje suradnje među državama u pronalaženju najprikladnijeg rješenja. Napori da se osigura prihvat ili ponovni prihvat mogu biti opravdani, ali to dolazi tek nakon utvrđivanja bezdržavljanstva. Obustava postupka utvrđivanja nije primjerena u ovom kontekstu jer je priznavanje statusa bezdržavljanstva potrebno kako bi se osigurala potpuna zaštita prava tih osoba.

(5) Dodatne postupovne i dokazne mjere zaštite za određene skupine

118. Određene se skupine mogu suočiti s posebnim izazovima pri utvrđivanju svojeg statusa državljanstva. Razmatranja dobi, spola i raznolikosti mogu zahtijevati da se pojedincima pruže dodatne postupovne i dokazne mjere zaštite kako bi se osiguralo donošenje pravednih odluka prilikom utvrđivanja bezdržavljanstva.

69 Konkretno, u skladu sa stavkom 4. Rezolucije 61/137 Opće skupštine UN-a. Pogledajte stavak 4. gore i Prilog IV.

70 Kako je navedeno u Zaključku 106 (LVII) Izvršnog odbora UNHCR-a iz 2006., bilješka 666. gore, Izvršni odbor zatražio je od UNHCR-a „da aktivno dijeli informacije i, prema potrebi, educira kolege u vladama o odgovarajućim mehanizmima za prepoznavanje, evidentiranje i priznavanje statusa osobama bez državljanstva” i „pruža tehničke savjete državama ugovornicima o provedbi Konvencije iz 1954. kako bi se osigurala dosljedna provedba njezinih odredbi” (stavci (t) i (x)). Vidjeti također i Prilog V.

71 Državama se također savjetuje da provjere baze podataka o državljanstvu, poput UNHCR-ove baze podataka Refworld, www.refworld.org, ili regionalnih izvora poput baze podataka o zakonima o državljanstvu Opservatorija demokracije Europske unije (EUDO), <http://eudo-citizenship.eu/databases> i Afričkog projekta praćenja i zagovaranja upravljanja (Afrimap), www.afrimap.org.

119. Djeca, osobito djeca bez pratnje, mogu se suočiti s akutnim izazovima u prenošenju osnovnih činjenica o svojem državljanstvu. Države koje uspostavljaju postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva moraju poštovati načelo ostvarivanja najboljeg interesa djeteta prilikom razmatranja statusa državljanstva i potrebe zaštite djece bez državljanstva.⁷² Dodatne postupovne i dokazne mjere zaštite za djecu koja su podnositelji zahtjeva uključuju prioritetnu obradu njihovih zahtjeva, pružanje odgovarajuće obučених pravnih zastupnika, ispitivača i tumača, kao i preuzimanje većeg udjela tereta dokazivanja od strane države.
120. U određenim okolnostima, slična razmatranja mogu se primijeniti na osobe s invaliditetom⁷³ koje se suočavaju s poteškoćama u prenošenju podataka o svojem statusu državljanstva. Donositelji odluka moraju uzeti u obzir da zbog diskriminacije postoji manja vjerojatnost da osobe s invaliditetom posjeduju osobne i druge isprave.
121. Bilo bi poželjno da se svim podnositeljima zahtjeva ponudi izbor da imaju ispitivače i tumače istog spola kao i oni sami. Ispitivači i tumači također trebaju biti svjesni i reagirati na bilo koju kulturnu ili vjersku osjetljivost ili osobne čimbenike, kao što su dob i stupanj obrazovanja. Žene bi se zbog diskriminacije mogle suočiti s dodatnim preprekama u pribavljanju relevantne dokumentacije, poput rodniх listova ili drugih isprava koje bi bile relevantni za utvrđivanje njihova državljanstva.

72 Sva djeca bez pratnje i razdvojena djeca moraju imati pristup postupku za utvrđivanje njihovih najboljih interesa. Ishod postupka za utvrđivanje bezdržavljanstva, kao i rezultat utvrđivanja izbjegličkog statusa, dio su utvrđivanja najboljih interesa. O postupcima utvrđivanja izbjegličkog statusa i utvrđivanja najboljih interesa, pogledajte *UNHCR-ove Smjernice za utvrđivanje najboljeg interesa djeteta*, svibanj 2008., <http://www.refworld.org/docid/48480c342.html>.

73 Konvencija o pravima osoba s invaliditetom iz 2006. priznaje da je „invaliditet razvojni proces te da invaliditet nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s oštećenjima i prepreka koje proizlaze iz stajališta njihove okoline te iz prepreka koje postoje u okolišu, a koje onemogućuju njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na izjednačenoj osnovi s drugim ljudima“), Preambula, stavak (e).

F. UTVRĐIVANJE BEZDRŽAVLJANSTVA U SITUACIJAMA U KOJIMA SE NE PRIMJENJUJE KONVENCIJA IZ 1954.

122. Mnoge osobe bez državljanstva koje zadovoljavaju definiciju iz Konvencije iz 1954. nađu se u zemljama koje taj međunarodni ugovor ne obvezuje. Ipak, određeni broj država koje nisu potpisnice uveo je neki oblik postupka utvrđivanja bezdržavljanstva za rješavanje položaja takvih osoba na njihovu teritoriju, s obzirom na njihove obveze prema međunarodnim zakonima o ljudskim pravima. S obzirom na potonje, bezdržavljanstvo je pravno relevantna činjenica, na primjer u odnosu na zaštitu od samovoljnog zadržavanja (članak 9. stavak 1. ICCPR-a), prava žena na jednak tretman u pogledu državljanstva (članak 9. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979.) i prava svakog djeteta na državljanstvo (članak 24. stavak 3. ICCPR-a i članak 7. stavak 1. Konvencije o pravima djeteta iz 1989.).
123. *De facto* osobe bez državljanstva također nisu obuhvaćene zaštitom na temelju Konvencije iz 1954. godine.⁷⁴ Neke su države uključile koncept *de facto* bezdržavljanstva (u suštinskom značenju, ako ne i pod jednakim nazivom) u svoje postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva, ispitujući podobnost za zaštitu po toj osnovi uz kriterije Konvencije iz 1954. godine.
124. Države se potiču da pruže zaštitu *de facto* osobama bez državljanstva uz osobe bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. Često su *de facto* osobe bez državljanstva u nepravilnim situacijama ili produženom pritvoru jer se ne mogu vratiti u zemlju svojeg državljanstva. Države će uzeti u obzir različite čimbenike prilikom odlučivanja o vrsti postupka u kojem će se utvrđivati *de facto* bezdržavljanstvo. Potrebno je uzeti u obzir da na početku, čak ni prema mišljenju podnositelja zahtjeva, neće biti jasno je li on ili ona osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine ili u okviru koncepta *de facto*. Bez obzira na situaciju u kojoj je utvrđeno *de facto* bezdržavljanstvo, postupak ne smije spriječiti pojedince da zahtijevaju zaštitu kao izbjeglice ili kao osobe bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954. jer bi priznanje tog statusa pokrenulo veće obveze za državu u skladu s međunarodnim zakonima nego priznavanje statusa *de facto* osobe bez državljanstva.

74 Kao što je spomenuto u stavku 7. gore, ne postoji međunarodna definicija pojma *de facto* osobe bez državljanstva. U odjeljku II.A. Zaključaka iz Prata, bilješki 4. gore predlaže se sljedeća operativna definicija tog pojma: *De facto* osobe bez državljanstva osobe su koje se nalaze izvan zemlje svojeg državljanstva i koje ne mogu ili, iz valjanih razloga, ne žele koristiti zaštitu te zemlje. Zaštita se u tom smislu odnosi na pravo diplomatske zaštite koju provodi zemlja državljanstva kako bi ispravila međunarodno nezakonit čin protiv nekog od svojih državljana, kao i na diplomatsku i konzularnu zaštitu i pomoć općenito, uključujući i u vezi s povratkom u zemlju državljanstva.

TREĆI DIO: STATUS OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA NA NACIONALNOJ RAZINI

A. MEĐUNARODNO PRAVO I PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

(1) Paralele između statusa izbjeglica i osoba bez državljanstva

- 125 Status predviđen za osobe bez državljanstva u Konvenciji iz 1954. godine oblikovan je po uzoru na status izbjeglica u Konvenciji iz 1951. godine. Usporedba tekstova tih dvaju ugovora pokazuje da su brojne odredbe Konvencije iz 1954. preuzete doslovno ili s minimalnim promjenama iz odgovarajućih odredbi Konvencije iz 1951. To je uvelike posljedica zajedničke povijesti izrade Konvencija iz 1951. i 1954. koje su proizašle iz rada Ad hoc odbora za bezdržavljanstvo i srodne probleme koji je imenovalo Ekonomsko i socijalno vijeće 1949.⁷⁵ Kao rezultat toga, *Travaux Préparatoires* Konvencije iz 1951. posebno su relevantni u tumačenju Konvencije iz 1954.⁷⁶
- 126 Kao i kod Konvencije iz 1951., prava utvrđena Konvencijom iz 1954. nisu ograničena na pojedince koji su priznati kao osobe bez državljanstva odlukom države ili UNHCR-a. Pojedinaac je osoba bez državljanstva od trenutka kada zadovolji kriterije definicije Konvencije iz 1954. godine, pri čemu je svako utvrđivanje te činjenice samo deklarativno. Umjesto toga, prava koja se pojedincu daju prema Konvenciji povezana su s prirodom prisutnosti te osobe u državi, procijenjenom u smislu stupnja vezanosti za zemlju domaćina.

75 Rezolucija 248 (IX) (B) od 8. kolovoza 1949. Iako se u početku zaštita osoba bez državljanstva trebala rješavati u Protokolu koji bi primijenio *mutatis mutandis* većinu materijalnih prava utvrđenih Konvencijom iz 1951., kasnije je odlučeno da se usvoji samostalni instrument, Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva. Za dodatne informacije o povijesti sastavljanja, pogledajte detaljni prikaz *Travaux Préparatoires* u UNHCR-ovu tekstu *Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva: Povijest i tumačenje – Komentari Nehemiahha Robinsona, 1955.*, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4785f03d2.pdf> („Robinsonov komentar Konvencije iz 1954.“).

76 Pogledajte posebno stavke 132. – 139. u nastavku o pravima dodijeljenima osobama bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. ovisno o njihovoj razini vezanosti za državu potpisnicu.

127. Unatoč tomu što dijele isti sveukupni pristup, Konvencija iz 1954. ipak sadrži nekoliko značajnih razlika u odnosu na Konvenciju iz 1951. Nema zabrane vraćanja (*refoulement*) (članak 33. Konvencije iz 1951.) i nema zaštite od izricanja kazni zbog nezakonitog ulaska (članak 31. Konvencije iz 1951.). Štoviše, i pravo na zapošljavanje i pravo na udruživanje osiguravaju niže standarde postupanja od ekvivalentnih odredbi Konvencije iz 1951. godine.⁷⁷ Opseg zaštite od protjerivanja također se razlikuje u ta dva ugovora.
128. Osoba bez državljanstva može istovremeno biti i izbjeglica.⁷⁸ U tom je slučaju važno da se svaki od zahtjeva ocijeni i da se izričito priznaju i bezdržavljanstvo i izbjeglički status. Slično tomu, u slučajevima u kojima standardi postupanja predviđaju komplementaran oblik zaštite, uključujući zaštitu od vraćanja (1) *refoulement*), države moraju primijeniti te standarde na osobe bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za takvu zaštitu.⁷⁹

(2) Pregled standardnog postupanja koje se zahtijeva Konvencijom iz 1954.

129. U člancima 12. do 32. Konvencije iz 1954. uspostavlja se širok raspon građanskih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava koja države daju osobama bez državljanstva. U Konvenciji iz 1954. ta se prava dijele u sljedeće kategorije:
- pravni položaj (uključujući osobni status, pokretnu i nepokretnu imovinu, prava udruživanja i pristup sudovima)
 - plaćeni rad (uključujući rad za plaću, samozapošljavanje i pristup slobodnim zanimanjima)
 - skrb (uključujući ograničeno snabdijevanje, stanovanje, opće obrazovanje, socijalnu pomoć, radno zakonodavstvo i socijalno osiguranje)
 - administrativne mjere (uključujući administrativnu pomoć, slobodu kretanja, osobne isprave, putovnice, porezne obveze, prijenos imovine, protjerivanje i prirođenje).
130. Konvencijom iz 1954. uspostavljaju se minimalni standardi. Kao i Konvencija iz 1951., Konvencija iz 1954. zahtijeva od država da svojim korisnicima osiguraju postupanje prema sljedećoj ljestvici:

77 Međutim, kao i Konvencija iz 1951., Konvencija iz 1954. poziva države da bi trebale „blagonaklono razmotriti izjednačavanje prava osoba bez državljanstva u pogledu zaposlenja s pravima svojih državljana...“. Pogledajte članak 17. stavak 2. Konvencije iz 1954.

78 Kao što je spomenuto u stavku 15. gore, definicije osobe bez državljanstva iz Konvencije iz 1954. i izbjeglica iz Konvencije iz 1951. međusobno se ne isključuju.

79 Za dodatne informacije o tome kako se zahtjevi za izbjeglički status, dodatnu zaštitu i zahtjevi za bezdržavljanstvo trebaju ocjenjivati u postupcima za utvrđivanje bezdržavljanstva, kao i o nužnim jamstvima povjerljivosti, pogledajte stavke 78. – 82. gore.

- postupanje koje se mora omogućiti osobama bez državljanstva bez obzira na postupanje koje se pruža građanima ili drugim strancima
 - jednako postupanje kao i postupanje prema državljanima
 - postupanje što je moguće povoljnije i u svakom slučaju ne manje povoljno od onog koje se strancima općenito pruža u istim okolnostima
 - jednako postupanje kao i postupanje prema strancima općenito.
131. Države imaju diskrecijsku ovlast omogućiti veći paritet između statusa osobe bez državljanstva i statusa državljanina, a čak mogu imati i obvezu to učiniti prema međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima. Odgovornost država da poštuju, štite i ispunjavaju prava iz Konvencije iz 1954. uravnotežena je obvezom iz članka 2. istog ugovora da se osobe bez državljanstva pridržavaju zakona zemlje u kojoj se nalaze.

(a) Prava na postupnoj, uvjetnoj ljestvici

132. Prava predviđena Konvencijom iz 1954. proširena su na osobe bez državljanstva na temelju njihova stupnja vezanosti za državu. Neke odredbe primjenjive su na svakog pojedinca koji zadovoljava definiciju „osobe bez državljanstva“ iz Konvencije iz 1954. godine i podliježu ili nadležnosti države potpisnice ili su prisutne na njezinu teritoriju. Ostala se prava, međutim, dodjeljuju osobama bez državljanstva, ovisno o tome je li pojedinac „zakonito u“, „zakonito boravi“ ili „ima uobičajeno boravište“ na teritoriju države potpisnice. Države stoga mogu odobriti pojedincima, za koje se utvrdi da su osobe bez državljanstva, sveobuhvatnija prava od onih zajamčenih pojedincima koji čekaju utvrđivanje. Ipak, potonji imaju mnoga prava iz Konvencije iz 1954. godine. To je slično postupanju prema tražiteljima azila prema Konvenciji iz 1951.
133. Prava iz Konvencije iz 1954. koja se aktiviraju kada je pojedinac pod jurisdikcijom države potpisnice uključuju osobni status (članak 12.), pokretnu i nepokretnu imovinu (članak 13.), pristup sudovima (članak 16., stavak 1.), ograničeno snabdijevanje (članak 20.), opće obrazovanje (članak 22.), administrativnu pomoć (članak 25.) i mogućnost prirođenja (članak 32.). Dodatna su prava koja pojedinci imaju kada su fizički prisutni na teritoriju države potpisnice sloboda vjeroispovijesti (članak 4.) i pravo na osobne isprave (članak 27.).
134. Konvencijom iz 1954. predviđeno je da osobe bez državljanstva koje „zakonito borave“ u državi potpisnici (francuski „*se trouvant régulièrement*“) imaju dodatni skup prava. Prava vezana uz „zakoniti boravak“ uključuju pravo na samozapošljavanje (članak 18.), slobodu kretanja unutar države (članak 26.) i zaštitu od protjerivanja (članak 31.).
135. Da bi osoba bez državljanstva „zakonito boravila“ u državi potpisnici, njezinu prisutnost u toj zemlji mora odobriti ta država. Koncept obuhvaća i prisutnost koja je izričito odobrena, kao i onu koja je poznata i nije zabranjena, uzimajući u obzir sve osobne okolnosti pojedinca.⁸⁰ Trajanje

⁸⁰ Konvencijom iz 1951. također se uvjetuje uživanje posebnih prava izbjeglicama ovisno o

prisutnosti može biti privremeno. Ovakvo tumačenje odredbi Konvencije iz 1954. u skladu je s njezinim ciljem i svrhom, a to je osigurati osobama bez državljanstva što je moguće šire ostvarivanje prava sadržanih u njoj. Kao što potvrđuje i povijest izrade Konvencije,⁸¹ podnositelji zahtjeva za status osobe bez državljanstva koji uđu u postupak utvrđivanja „zakonito borave“ na teritoriju države potpisnice.⁸² Suprotno tomu, pojedinac koji nema useljenički status u državi i odbije priliku za uključivanje u postupak utvrđivanja bezdržavljanstva nema „zakoniti boravak“ u toj zemlji.

različitim stupnjevima vezanosti za državu, pogledajte stavak 29. UNHCR-ove *Bilješke o međunarodnoj zaštiti*, A/AC.96/830, 7. rujna 1994., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f0a935f2.html> Prema bilješci 75. iz *Robinsonova komentara Konvencije iz 1954.* gore: „Za pretpostaviti je da izraz ‘zakonito boravi u zemlji’ kako se koristi u ovoj Konvenciji [iz 1954.] ima isto značenje kao i ono u Konvenciji o izbjeglicama“; u stavku 5. Komentara na članak 15. Koncept „zakonitog“ boravka, u smislu Konvencije iz 1951., tumačen je na sljedeći način, a u svjetlu zajedničke povijesti izrade Konvencija iz 1951. i 1954. godine, također se primjenjuje u tumačenju Konvencije iz 1954. godine: „... ‘zakonit’ obično treba ocjenjivati prema važećim nacionalnim zakonima i propisima; presuda o zakonitosti ipak bi trebala uzeti u obzir sve prevladavajuće okolnosti, uključujući i činjenicu da je dotični boravak poznat i nije zabranjen, tj. tolerira se, zbog nesigurnih okolnosti osobe“. Pogledajte s tim u vezi raspravu o „zakonitom boravku“ u stavku 8. UNHCR-ove bilješke *“Zakonito boravi“ – Bilješka o tumačenju*, 3. svibnja 1988., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42ad93304.html> Odbor UN-a za ljudska prava odlučio je da osoba za koju postoji nalog za protjerivanje koji nije proveden, a kojoj je dopušteno boraviti u Švedskoj iz humanitarnih razloga „zakonito boravi na teritoriju“ radi uživanja prava na slobodu kretanja zaštićenog člankom 12. ICCPR-a. Pogledajte *Celepli protiv Švedske*, CCPR/C/51/D/456/1991, 26. srpnja 1994., <http://www.refworld.org/docid/51b6e7ad4.html> stavak 9.2.

- 81 Pogledajte *Robinsonov komentar Konvencije iz 1954.*, bilješka 75. gore, konkretno u odnosu na članke 15., 18. i 31. S obzirom na zajedničku povijest izrade Konvencija iz 1951. i 1954. i u mjeri u kojoj određene odredbe Konvencije iz 1954. odražavaju odredbe Konvencije iz 1951., važno je napomenuti izjavu delegata Francuske u objašnjavanju značenja izraza „pravilno prihvaćen“ kako se koristi u tekstu koji je predložila Francuska, a koje je kasnije prihvatio odbor za izradu nacrt: „Svaka osoba koja posjeduje boravišnu dozvolu bila je u pravilnom položaju. Zapravo, isto je vrijedilo i za osobu koja još nije posjedovala boravišnu dozvolu, ali koja je podnijela zahtjev i imala potvrdu o tom zahtjevu. Samo one osobe koje nisu podnijele zahtjev ili im je zahtjev odbijen bile su u nepravilnom položaju“. Ad hoc odbor UN-a za izbjeglice i osobe bez državljanstva, *Ad hoc odbor o bezdržavljanstvu i povezanim problemima*, *Prva sjednica*: *Sažetak zapisnika o petnaestom sastanku održanom na jezeru Success, New York, 27. siječnja 1950.*, E/AC.32/SR.15, 6. veljače 1950., <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40aa1d5f2.html> Iako izraz „pravilno prihvaćen“ na kraju nije ušao u Konvenciju iz 1951., na njemu je utemeljen koncept „zakonito boravi“.
- 82 Pogledajte stavak 72. kojim se utvrđuje da će postupci za utvrđivanje bezdržavljanstva imati suspenzivan učinak na postupak udaljenja za osobu sve dok se ne dovrši postupak utvrđivanja. Vremensko razdoblje tijekom kojeg bi se smatralo da pojedinac „zakonito boravi“ u zemlji zbog postupka utvrđivanja bezdržavljanstva često će biti kratko. Kao što je utvrđeno u stavicima 74. – 75., za očito čvrsto utemeljene zahtjeve dovoljno je i samo nekoliko mjeseci za donošenje konačne odluke, pri čemu se prvostupanjske odluke općenito donose najkasnije šest mjeseci od podnošenja zahtjeva.

136. Konvencijom iz 1954. osobama bez državljanstva koje „zakonito borave“ u državi potpisnica daje se još jedan skup prava (francuski „*résident régulièrement*“). Prava vezana uz „zakoniti boravak“ u Konvenciji iz 1954. uključuju pravo na udruživanje (članak 15.), pravo na rad (članak 17.), obavljanje slobodnih zanimanja (članak 19.), pristup javnom stanovanju (članak 21.), pravo na socijalnu pomoć (članak 23.), radno zakonodavstvo i socijalno osiguranje (članak 24.) i putne isprave (članak 28.).⁸³
137. Uvjet „zakonitog boravka“ predviđa dugotrajniju prisutnost na nekom teritoriju. To, međutim, ne mora imati oblik stalnog boravka. Kraća razdoblja boravka koja odobri država mogu biti dovoljna sve dok to nisu prolazni posjeti. U ovu kategoriju spadaju osobe bez državljanstva kojima je odobrena boravišna dozvola.⁸⁴ Obuhvaća i pojedince koji imaju privremenu dozvolu boravka ako je to duže od nekoliko mjeseci. Suprotno tomu, za posjetitelja primljenog na kratko vrijeme ne smatra se da „zakonito boravi“. Pojedinci koji su priznati kao osobe bez državljanstva nakon postupka utvrđivanja, ali kojima nije izdana boravišna dozvola, općenito će „zakonito boraviti“ u državi potpisnici zbog vremena koje su već proveli u zemlji čekajući odluku.
138. Posljednji su skup prava predviđenih Konvencijom iz 1954. ona prava koja se trebaju dodijeliti osobama bez državljanstva koje „imaju uobičajeno boravište“ ili „prebivaju“ u državi potpisnici. Prava koja dobivaju osobe s „uobičajenim boravištem“ zaštita su umjetničkih prava i intelektualnog vlasništva (članak 14.) i prava koja se odnose na pristup sudovima, uključujući pravnu pomoć i pomoć pri plaćanju jamčevine ili plaćanju jamstva za pravne troškove (članak 16. stavak 2.).
139. Uvjet da osoba bez državljanstva ima „uobičajeno boravište“ ili „prebivalište“ ukazuje na to da osoba stalno i stabilno boravi u državi članici. „Uobičajeno boravište“ treba tumačiti kao stabilno i činjenično boravište. To se odnosi na osobe bez državljanstva kojima je odobren stalni boravak, a također se odnosi i na pojedince bez boravišne dozvole koji su nastanjeni u zemlji, borave tamo dugi niz godina, a koji očekuju da će tamo stalno boraviti.

83 Od 1. travnja 2010. sve putne isprave koje izdaju države, uključujući putne isprave za osobe bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954., moraju biti strojno čitljive u skladu sa standardima Međunarodne organizacije civilnog zrakoplovstva („ICAO“). Pogledajte *Prilog 9. (Olakšavanje) Konvenciji o međunarodnom civilnom zrakoplovstvu*, ICAO, srpanj 2005. i *Vodič za izdavanje strojno čitljivih putnih isprava za izbjeglice i osobe bez državljanstva*, ICAO-UNHCR, listopad 2012., <http://www.refworld.org/docid/52b166a34.html>

84 Koncept „boravka“ tumačen je u kontekstu Konvencije iz 1951. godine i primjenjiv je na tumačenje Konvencije iz 1954. na sljedeći način: „'boravak' znači nešto manje trajno od prebivanja iako očito više od prolaznog zaustavljanja“. Pogledajte stavak 23., UNHCR-ove bilješke „*Zakonito boravi – Bilješka o tumačenju*“, gore bilješka 80.

(3) Međunarodni zakoni o ljudskim pravima

140. Status osobe bez državljanstva prema nacionalnom pravu također mora odražavati važeće odredbe međunarodnih zakona o ljudskim pravima. Velika većina ljudskih prava odnosi se na sve osobe bez obzira na nacionalnost ili useljenički status, uključujući i osobe bez državljanstva.⁸⁵ Štoviše, načelo jednakosti i nediskriminacije općenito zabranjuje svaku diskriminaciju na temelju neimanja državljanstva.⁸⁶ Zakonito razlikovanje može biti dopušteno za skupine koje su u materijalno različitom položaju.⁸⁷ Stoga države mogu istražiti afirmativne akcijske mjere kako bi pomogle posebno osjetljivim skupinama osoba bez državljanstva na svojem teritoriju.
141. Međunarodnim zakonima o ljudskim pravima nadopunjuje se režim zaštite utvrđen Konvencijom iz 1954.⁸⁸ Iako brojne odredbe međunarodnih zakona o ljudskim pravima ponavljaju prava utvrđena Konvencijom iz 1954., druge predviđaju viši standard postupanja ili prava koja uopće ne postoje u Konvenciji.⁸⁹
142. Osobito je važno za osobe bez državljanstva pravo sadržano u članku 12. stavku 4. ICCPR-a na ulazak u vlastitu „vlastitu zemlju“. Ono nadilazi pravo na ulazak u zemlju državljanstva.⁹⁰ Također jamči pravo ulaska, a time i pravo na ostanak, pojedincima koji imaju posebne veze s državom. To uključuje, na primjer, osobe bez državljanstva koje već dugo žive u nekoj državi,

- 85 Pogledajte Odbor za ljudska prava, *Opći komentar br. 15 (Položaj stranaca prema Paktu)*, 11. travnja 1986., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/45139acfc.pdf> i Odbor za ljudska prava, *Opći komentar br. 31 (Priroda opće pravne obveze nametnute državama ugovornicama koje su potpisnice Pakta)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 26. svibnja 2004., <http://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>. Pogledajte i Pododbor UN-a za promicanje i zaštitu ljudskih prava, Posebno izvješće o pravima nedržavljana, *Završno izvješće*, E/CN.Sub.2/2003/23, 26. svibnja 2003., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3f46114c4.pdf> Imajte na umu da posjedovanje državljanstva olakšava potpuno uživanje ljudskih prava pa stoga postoji potreba za posebnom zaštitom osoba bez državljanstva u obliku Konvencije iz 1954.
- 86 Pogledajte, na primjer, članak 2. stavak 1. i članak 26. ICCPR-a.
- 87 Pogledajte Odbor za ljudska prava, *Opći komentar br. 18 (Nediskriminacija)*, 10. studenoga 1989., <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/453883fa8.pdf> stavak 13. Vidjeti također i Izvršni sažetak i stavak 23. Posebnog izvješća UN-a o pravima nedržavljana, *Konačno izvješće*, gore u bilješci 85.
- 88 Također pružaju i alternativni regulatorni okvir u zemljama koje nisu pristupile Konvenciji iz 1954. O tome se više raspravlja u stavku 166. u nastavku.
- 89 Na primjer, zaštita od samovoljnog zadržavanja, kako je utvrđeno člankom 9. stavkom 1. ICCPR-a. Regionalni ugovori o ljudskim pravima također su važni.
- 90 Pogledajte Odbor za ljudska prava, *Opći komentar br. 27 (Sloboda kretanja)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, 2. studenoga 1999., <http://www.refworld.org/docid/45139c394.html> stavak 20.: Tekst članka 12. stavka 4. ne pravi razliku između državljana i stranaca („nitko“). Dakle, osobe koje imaju pravo na ostvarivanje ovog prava mogu se identificirati samo tumačenjem značenja izraza „njegova vlastita zemlja“. Opseg „vlastite zemlje“ širi je od opsega pojma „zemlja njegovog državljanstva“. Nije ograničen na državljanstvo u formalnom smislu, to jest na državljanstvo stečeno rođenjem ili davanjem; obuhvaća, u najmanju ruku, pojedinca koji se zbog svojih posebnih veza ili zahtjeva u odnosu na određenu zemlju ne može smatrati pukim strancem. To bi, na primjer, bio slučaj s državljanima neke zemlje kojima je tamo oduzeto državljanstvo kršenjem međunarodnog prava i s pojedincima čija je zemlja državljanstva uključena u drugi nacionalni entitet ili je premještena u drugi nacionalni entitet čije im se državljanstvo uskraćuje. Formulacija članka 12. stavka 4. dopušta šire tumačenje koje bi moglo obuhvatiti i druge kategorije stanovnika s dugotrajnim boravkom, uključujući, ali ne ograničavajući se na osobe bez državljanstva koje su samovoljno lišene prava na stjecanje državljanstva zemlje u kojoj borave.

kao i osobe bez državljanstva kojima je oduzeto državljanstvo kršenjem međunarodnog prava ili kojima je uskraćeno državljanstvo države koja je sukcesijom države stekla teritorij njihova uobičajenog boravišta.

143. Čak i uzimajući u obzir ova kretanja u međunarodnom pravu o ljudskim pravima, Konvencija iz 1954. godine zadržava svoj značaj jer se bavi pitanjima specifičnim za bezdržavljanstvo koja se ne rješavaju drugdje, osobito pružanjem osobnih i putnih isprava, kao i administrativnom pomoći osobama bez državljanstva. Štoviše, odredbe Konvencije ne dopuštaju odstupanje u vrijeme izvanrednih situacija za razliku od nekih ugovora o ljudskim pravima i njome se postavlja niz standarda koji su velikodušniji od sličnih dokumenata prema zakonima o ljudskim pravima.⁹¹

91 Na primjer, zaštita od protjerivanja za osobe koje „zakonito borave“ na teritoriju ograničena je prema članku 13. ICCPR-a na postupovna jamstva, dok su člankom 31. Konvencije iz 1954. također ograničeni i materijalni razlozi kojima se može opravdati protjerivanje.

B. POJEDINCI U MIGRACIJSKOM KONTEKSTU

(1) Pojedinci koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva

144. Kao što je objašnjeno u Uvodu ovog Priručnika, iako se Konvencija iz 1954. ne bavi izričito postupcima utvrđivanja bezdržavljanstva, postoji implicitna odgovornost država da prepoznaju osobe bez državljanstva kako bi im se osigurali odgovarajući standardi postupanja u skladu s Konvencijom.⁹² U stavcima koji slijede razmatra se prikladan status za pojedince koji čekaju utvrđivanje svojeg bezdržavljanstva.
145. Pojedinaac koji čeka odluku ima u najmanju ruku sva prava koja se temelje na nadležnosti ili prisutnosti na teritoriju, kao i na prava vezana uz „zakoniti boravak“.⁹³ Prema tome, status takve osobe mora jamčiti, *inter alia*, osobne isprave, pravo na samozapošljavanje, slobodu kretanja i zaštitu od protjerivanja.⁹⁴ Budući da su navedena prava Konvencije formulirana gotovo identično onima u Konvenciji iz 1951. godine, preporučuje se da pojedinci koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva imaju iste standarde postupanja kao i tražitelji azila čiji se zahtjevi razmatraju u istoj državi.
146. Status onih koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva mora također odražavati primjenjiva ljudska prava, kao što su zaštita od samovoljnog zadržavanja i pomoć u zadovoljavanju osnovnih potreba.⁹⁵ Dopuštanje pojedincima koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva da rade za plaću, čak i na ograničenoj osnovi, može smanjiti pritisak na državne resurse i doprinijeti dostojanstvu i samodostatnosti tih pojedinaca.

(2) Pojedinci kojima je utvrđeno bezdržavljanstvo – pravo na boravak

147. Iako Konvencija iz 1954. ne zahtijeva izrijekom da država osobi kojoj je utvrđeno bezdržavljanstvo dodijeli pravo boravka, davanje takvog dopuštenja pomoglo bi u ostvarivanju svrhe tog ugovora. To se odražava u praksi država s uspostavljenim postupcima utvrđivanja. Bez prava na ostanak, pojedinac je u opasnosti od stalne nesigurnosti i spriječen je u uživanju prava zajamčenih Konvencijom iz 1954. i međunarodnim zakonima o ljudskim pravima.

92 Pogledajte stavak 8.

93 Kao što je definirano u stavcima 134. – 135. gore. To bi se također primijenilo u državama bez namjenskih postupaka utvrđivanja kada pojedinac podnese zahtjev za utvrđivanje bezdržavljanstva u drugom kontekstu.

94 Pogledajte stavak 72. gore o zaštiti od protjerivanja u svrhu pravednih i učinkovitih postupaka utvrđivanja.

95 Pogledajte stavke 140. – 141. gore.

148. Stoga se preporučuje državama da osobama bez državljanstva odobre boravišnu dozvolu koja vrijedi najmanje dvije godine, iako su dozvole duljeg trajanja, poput pet godina, poželjnije u interesu stabilnosti. Takve bi se dozvole trebale moći obnoviti, pružajući mogućnost olakšanog prirođenja kako je propisano člankom 32. Konvencije iz 1954.
149. Ako pojedinac kojemu je priznat status osobe bez državljanstva naknadno stekne ili ponovno stekne državljanstvo druge države, na primjer zbog promjene zakona o državljanstvu, prestat će biti osoba bez državljanstva u smislu Konvencije iz 1954. Time se može opravdati ukidanje boravišne dozvole dobivene na temelju statusa osobe bez državljanstva iako se čimbenici proporcionalnosti u odnosu na stečena prava i čimbenici koji proizlaze iz međunarodnih zakona o ljudskim pravima, poput mjere u kojoj je pojedinac uspostavio privatni i obiteljski život u državi, trebaju uzeti u obzir.
150. Priznavanjem statusa osobe bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954. aktiviraju se i prava vezana uz „zakoniti boravak“⁹⁶ uz pravo boravka. Stoga pravo na rad, pristup zdravstvenoj skrbi i socijalnoj pomoći, kao i putne isprave, dolaze uz boravišnu dozvolu.
151. Iako se Konvencija iz 1954. ne bavi jedinstvom obitelji, države potpisnice ipak se potiču da osobama s priznatim statusom osobe bez državljanstva olakšaju ponovno okupljanje sa supružnicima i uzdržanim članovima obitelji na svojem teritoriju.⁹⁷ Neke države imaju obveze koje proizlaze iz relevantnih međunarodnih ili regionalnih ugovora o ljudskim pravima da to učine.⁹⁸
152. Dvije odredbe Konvencije koje su ograničene na pojedince s „uobičajenim boravištem“ ne bi automatski proizašle iz priznavanja statusa osobe bez državljanstva.⁹⁹ Ove se odredbe mogu aktivirati ako se smatra da osoba živi u zemlji na stabilnoj osnovi.

96 Pogledajte stavke 136. – 137. gore.

97 Za objašnjenje jedinstva obitelji u kontekstu Konvencije iz 1951. pogledajte *Priručnik o postupcima i kriterijima za utvrđivanje izbjegličkog statusa, bilješka 47. gore, stavke 181. – 188. Hoće li uzdržavane osobe, osobe bez državljanstva imati pravo na status osobe bez državljanstva, podliježe istrazi o statusu državljanstva svake uzdržavane osobe radi provjere ispunjavanja uvjeta za status „osobe bez državljanstva“ prema Konvenciji iz 1954. Omogućavanje jedinstva obitelji moglo bi se, međutim, postići i davanjem prava na boravak uzdržanim osobama osobe bez državljanstva na teritoriju države potpisnice, čak i ako uzdržavane osobe nisu osobe bez državljanstva.*

98 Za više informacija o tome kako međunarodne obveze u pogledu ljudskih prava nadopunjuju one koje proizlaze iz Konvencije iz 1954. pogledajte stavke 140. – 143. gore.

99 Pogledajte stavke 138. – 139. gore.

(3) Ako je zaštita dostupna u drugoj državi

153. Ako pojedinac kojemu je priznat status osobe bez državljanstva ima realne izgleda u bliskoj budućnosti dobiti zaštitu u skladu sa standardima Konvencije iz 1954. u drugoj državi, država domaćin ima diskrecijsku ovlast pružiti mu status koji je više prijelazne prirode od onog opisanog u prethodnim stavcima 148. – 152. Na osobe koje se dobrovoljno odreknu svojeg državljanstva radi pogodnosti ili izbora primjenjuju se posebni uvjeti.¹⁰⁰
154. U tim se slučajevima mora voditi računa o tome da se usko tumače kriteriji za utvrđivanje ima li pojedinac realne izgleda za postizanje zaštite na drugome mjestu.¹⁰¹ Prema mišljenju UNHCR-a, zaštita se može smatrati dostupnom u drugoj zemlji samo ako osoba bez državljanstva:
- može steći ili ponovno steći državljanstvo jednostavnim, brzim i nediskrecijskim postupkom koji je puka formalnost
 - uživa status stalnog boravka u zemlji prethodnog uobičajenog boravišta u koju je moguć trenutni povratak.
155. U pogledu stjecanja ili ponovnog stjecanja državljanstva, pojedinci moraju biti u mogućnosti iskoristiti postupak koji je lako dostupan, fizički i financijski, kao i postupak koji je jednostavan u smislu proceduralnih koraka i dokaznih zahtjeva. Štoviše, postupak stjecanja / ponovnog stjecanja mora biti brz, a ishod zajamčen jer nije diskrecijski ako su ispunjeni propisani zahtjevi.¹⁰²
156. Za razliku od toga, drugi postupci za stjecanje državljanstva ne moraju predstavljati dovoljno pouzdanu mogućnost za dobivanje zaštite drugdje i stoga ne opravdavaju pružanje pukog prijelaznog statusa osobama bez državljanstva. Na primjer, ne bi bilo dovoljno da pojedinac ima pristup postupcima prirođenja koji, općenito, ostavljaju diskrecijsku ovlast u rukama službenika i nemaju zajamčeni ishod. Slično tomu, postupci s nejasnim zahtjevima za stjecanje državljanstva ili oni koji bi obvezivali pojedinca da fizički boravi u zemlji bivšeg državljanstva u kojoj zakoniti ulazak i boravak nisu zajamčeni, također ne bi bili dovoljni.

¹⁰⁰ Pogledajte stavke 161. – 162. u nastavku.

¹⁰¹ Štoviše, potrebne su zaštitne mjere kako bi se spriječilo da pojedinac ostane bez pravnog položaja bilo gdje i kako bi se osiguralo da se sve posebne okolnosti koje opravdavaju boravišnu dozvolu pravilno ispituju.

¹⁰² Primjer bi bio postupak kojim bivši državljani mogu ponovno steći svoje državljanstvo jednostavnim potpisivanjem izjave u najbližem konzularnom tijelu nakon dostavljanja izvoda iz matične knjige rođenih ili poništene/istekle putovnice, kojom je prilikom nadležno tijelo obvezno vratiti državljanstvo. Slični postupci također mogu uključivati registraciju ili ostvarivanje prava mogućnosti stjecanja državljanstva.

157. Što se tiče mogućnosti povratka pojedinca u zemlju prethodnog uobičajenog boravišta, ona mora biti popraćena mogućnošću življenja sigurnim i dostojanstvenim životom u skladu s ciljem i svrhom Konvencije iz 1954. Prema tome, ova se iznimka odnosi samo na one pojedince koji već uživaju status stalnog boravka u drugoj zemlji ili bi im se to odobrilo po dolasku gdje je to popraćeno cijelim nizom građanskih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava i gdje postoji razumna mogućnost stjecanja državljanstva te države.¹⁰³ Dozvola za kratkoročni povratak u drugu zemlju ne bi bila dovoljna.

(a) Ako bezdržavljanstvo proizlazi iz gubitka/lišavanja ili dobronamjernog odcicanja od državljanstva

158. U mnogim slučajevima pojedinac će surađivati u pokušaju stjecanja ili ponovnog stjecanja državljanstva ili dogovaranja za povratak u zemlju prethodnog uobičajenog boravišta. To bi mogao biti slučaj ako se pojedinac nije dobrovoljno odrekao ili izgubio državljanstvo. To bi također mogao biti slučaj kada se pojedinac svjesno i u dobroj vjeri odrekao svojeg prethodnog državljanstva s ciljem stjecanja drugog državljanstva. U nekim slučajevima, zbog loše izrađenih zakona o državljanstvu, takvi se pojedinci moraju odreći svojeg državljanstva kako bi podnijeli zahtjev za drugo, ali tada ne mogu steći drugo državljanstvo i ostaju bez državljanstva.
159. Najbolje je rješenje u takvim slučajevima ponovno stjecanje prijašnjeg državljanstva. Ako država utvrdi da su takvi pojedinci osobe bez državljanstva, ali da imaju mogućnost ponovnog stjecanja prijašnjeg državljanstva, država im ne bi trebala dati boravišnu dozvolu. Umjesto toga, može im se omogućiti neki oblik useljeničkog statusa kako bi im se omogućilo da nakratko ostanu na teritoriju dok uređuju što je potrebno za preseljenje u drugu državu. Takva privremena dozvola mogla bi trajati i svega nekoliko mjeseci, a prava koja bi uživali ne moraju se podudarati s onima koja su potrebna prilikom izdavanja boravišne dozvole. Položaj bliži položaju koji se daje tijekom postupka utvrđivanja mogao bi biti opravdan.
160. Države mogu produžiti privremeno odobrenje boravka tamo gdje se prihvat / ponovni prihvat ili ponovno stjecanje državljanstva ne ostvari bez krivnje pojedinca. Međutim, produljenje može biti ograničeno u trajanju kako bi se postigla pravedna ravnoteža između omogućavanja dovršetka prijehvata / ponovnog prijehvata ili ponovnog stjecanja i pružanja određenog stupnja sigurnosti takvoj osobi bez državljanstva. Ako je prošao rok, a prihvat / ponovni prihvat ili ponovno stjecanje još uvijek nisu ostvareni unatoč dobronamjernim naporima pojedinca, država potpisnica ima odgovornost dodijeliti tom pojedincu status koji se općenito daje nakon priznavanja statusa osobe bez državljanstva; odnosno obnovljivu boravišnu dozvolu popraćenu pravima, uključujući pravo na rad i primanje putne isprave.

¹⁰³ Stavke 20. – 22. UNHCR-ova *Stajališta o povratku osoba za koje nije utvrđeno da im je potrebna međunarodna zaštita u zemlji podrijetla: Uloga UNHCR-a, studeni 2010.*, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4cea23c62.pdf> treba čitati u svjetlu kriterija navedenih u ovom Priručniku.

(a) Ako bezdržavljanstvo proizlazi iz dobrovoljnog odricanja od državljanstva radi pogodnosti ili izbora

161. Neki pojedinci dobrovoljno se odriču državljanstva jer ne žele biti državljani određene države ili zato što vjeruju da će to dovesti do dodjele statusa zaštite u drugoj zemlji.¹⁰⁴ Ponovni prihvrat u državu prijašnjeg državljanstva, zajedno sa stjecanjem tog državljanstva, poželjno je rješenje u takvim situacijama. U situacijama u kojima nema suradnje pojedinca za ponovni prihvrat u drugu državu ili za ponovno stjecanje državljanstva, vlasti imaju pravo voditi vlastite razgovore s drugom državom kako bi osigurale prihvrat te osobe. U tom će kontekstu biti relevantne i druge međunarodne obveze države prijašnjeg državljanstva, uključujući one koje se odnose na sprječavanje bezdržavljanstva nakon odricanja od državljanstva i pravo na ulazak u vlastitu zemlju.¹⁰⁵
162. Država ne mora nužno odobriti ili obnoviti odobrenje za boravak takvim pojedincima. Niti bi imali sva prava predviđena Konvencijom iz 1954. Osim bilo kakvih drugih prepreka vezanih uz zaštitu, prisilni povratak ne može se isključiti u slučajevima, na primjer, gdje je prijašnja država državljanstva također zemlja prijašnjeg uobičajenog boravišta, a njezina su tijela spremna odobriti stalni boravak dotičnoj osobi.

104 Međunarodno pravo priznaje da svaki pojedinac ima pravo na državljanstvo, no to se ne proteže na pravo pojedinaca da odaberu određeno državljanstvo. Općenito je prihvaćeno automatsko dodjeljivanje državljanstva od strane država na temelju čimbenika nad kojima pojedinac nema kontrolu, kao što su podrijetlo, rođenje na teritoriju ili boravak na teritoriju u trenutku sukcesije države.

105 Pogledajte članak 7. stavak 1. Konvencije iz 1961. o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva i članak 12. stavak 4. ICCPR-a. Osim toga, prijateljski odnosi i suradnja među državama temeljeni na načelu dobre vjere zahtijevaju ponovni prihvrat u takvim okolnostima. Brojni sporazumi između država sada to olakšavaju omogućujući ponovni prihvrat osoba bez državljanstva, uključujući bivše državljane i osobe s prijašnjim uobičajenim boravištem. UNHCR bi mogao odigrati ulogu u tom pogledu, pogledajte stavak (j) Zaključka Izvršnog odbora UNHCR-a br. 96 (LIV) iz 2003. o povratku osoba za koje je utvrđeno da im nije potrebna međunarodna zaštita, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f93b1ca4.html> u kojem Izvršni odbor: Preporučuje, ovisno o situaciji, da UNHCR upotpuni napore država na povratku osoba za koje se utvrdi da im nije potrebna međunarodna zaštita: (i) promičući s državama ona načela koja nose njihovu odgovornost da prihvate svoje državljane, kao i načela o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva; (ii) zauzimanjem jasnih javnih stavova o prihvatljivosti povratka osoba za koje se utvrdi da im nije potrebna međunarodna zaštita; (iii) nastavkom dijaloga s državama radi preispitivanja njihova zakonodavstva o državljanstvu, osobito ako se njime dopušta odricanje od državljanstva, a da se istovremeno ne osigura da je osoba stekla drugo državljanstvo i ako se može koristiti za zaustavljanje ili odgađanje povratka osobe u zemlju državljanstva.

(c) Uzimanje u obzir lokalnih veza

163. Ako je pojedinac razvio bliske veze s državom domaćinom zbog dugotrajnog boravka i obiteljskih veza, bilo bi prikladno prenošenje pravnog položaja koji se obično daje nakon priznanja statusa osobe bez državljanstva, tj. obnovljiva boravišna dozvola popraćena pravima, čak i ako je zaštita dostupna u drugoj državi.¹⁰⁶ U nekim slučajevima ovaj pristup može biti potreban kako bi se ispunile obveze vezane uz ljudska prava, poput suzdržavanja od nezakonitog ili samovoljnog zadiranja u privatnost, obitelj ili dom.¹⁰⁷

C. POJEDINCI U „VLASTITOJ ZEMLJI“

164. Kao što je navedeno gore u stavku 142., za određene osobe bez državljanstva može se smatrati da su u „vlastitoj zemlji“ u smislu predviđenom člankom 12. stavkom 4. ICCPR. Takvim osobama smatraju se pojedinci s dugoročnim uobičajenim boravištem u državi koja je često zemlja u kojoj su rođeni. Budući da su u „vlastitoj zemlji“, imaju pravo ući i ostati tamo sa značajnim implikacijama za njihov pravni položaj prema nacionalnom pravu. Njihova duboka povezanost s određenom državom, često popraćena nepostojanjem veza s drugim zemljama, nameće politički i moralni imperativ državi kako bi se olakšala njihova potpuna integracija u društvo. Činjenica da su ti ljudi osobe bez državljanstva u „vlastitoj zemlji“ često je odraz diskriminatornog postupanja u oblikovanju i primjeni zakona o državljanstvu. Nekima je uskraćeno državljanstvo unatoč tomu što su rođeni i borave samo u toj državi; drugima je možda oduzeto državljanstvo zbog članstva u dijelu zajednice koji je izgubio političku ili društvenu naklonost.¹⁰⁸
165. Odgovarajući je status za takve pojedince u „vlastitoj zemlji“ državljanstvo te države. Kao što je gore navedeno u drugom dijelu, u tim je slučajevima ispravan mehanizam za određivanje statusa pojedinca ili skupine populacije onaj koji se bavi vraćanjem ili davanjem državljanstva.¹⁰⁹ Postupak za utvrđivanje bezdržavljanstva općenito ne bi bio primjeren. Ako se, međutim, od pojedinaca očekuje da traže zaštitu putem takvog mehanizma, status dodijeljen priznanjem uključuje u najmanju ruku stalni boravak s olakšanim pristupom državljanstvu.¹¹⁰

¹⁰⁶ To je osobito tako ako je veza s drugom državom relativno slaba. To se, međutim, treba razlikovati od veza koje su toliko duboke da se za pojedinca smatra da je u „vlastitoj zemlji“.

¹⁰⁷ Pogledajte stavke 140. – 143. gore.

¹⁰⁸ U tom su smislu relevantne zabrana samovoljnog lišavanja državljanstva, *inter alia*, u članku 15. stavku 2. Opće deklaracije o ljudskim pravima i zabrana zabrana diskriminacije u međunarodnim zakonima o ljudskim pravima, osobito *jus cogens* zabrana rasne diskriminacije. O prirodi norme *jus cogens* raspravlja se u bilješci 13. gore.

¹⁰⁹ Pogledajte stavke 58. – 61.

¹¹⁰ U slučajevima u kojima su države stvorile populacije bez državljanstva na svojem teritoriju, možda neće biti voljne uvesti postupke za utvrđivanje bezdržavljanstva ili dodijeliti osobama bez državljanstva preporučeni status. U takvim slučajevima UNHCR-ovi napori da osigura rješenja za tu populaciju mogu ići dalje od zagovaranja, do tehničkih savjeta i operativne podrške inicijativama čiji je cilj prepoznati vezu između tih pojedinaca i države dodjelom državljanstva.

D. PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA KOJE NISU OBUHVAĆENE KONVENCIJOM IZ 1954.

166. Mnogi pojedinci koji zadovoljavaju definiciju osobe bez državljanstva iz Konvencije iz 1954. žive u zemljama koje nisu potpisnice tog ugovora. Ipak, standardi u Konvenciji i praksa država ugovornica mogu se pokazati korisnima za te zemlje u osmišljavanju i provedbi strategija za rješavanje pitanja bezdržavljanstva na njihovu teritoriju i reguliranju pravnog položaja osoba bez državljanstva. Konkretno, države koje još nisu potpisnice Konvencije mogu uzeti u obzir praksu pružanja osobnih i putnih isprava osobama bez državljanstva, mjere koje su već usvojene u nekoliko drugih država koje nisu potpisnice. Osim toga, sve bi se države trebale pridržavati svojih obveza prema međunarodnim zakonima o ljudskim pravima, poput zaštite od samovoljnog zadržavanja (članak 9. stavak 1. ICCPR-a), a u slučaju osoba bez državljanstva *in situ*, pravo ulaska i boravka u „vlastitoj zemlji“ (članak 12. stavak 4. ICCPR-a).¹¹¹

167. *De facto* osobe bez državljanstva također nisu obuhvaćene zaštitom.¹¹²¹¹² Ipak, s obzirom na to da se *de facto* osobe bez državljanstva ne mogu odmah vratiti u zemlju svojeg državljanstva, odobravanjem barem privremene dozvole za boravak promiče se stupanj stabilnosti. Države bi stoga mogle razmotriti pružanje pravnog položaja takvim osobama sličnog onomu preporučenom gore u stavku 159. za osobe bez državljanstva koje imaju mogućnost drugdje dobiti zaštitu. U mnogim će se slučajevima privremene mjere ove prirode pokazati dovoljnima jer će povratak postati moguć, na primjer, poboljšanom konzularnom pomoći ili promjenom politike u pogledu konzularne pomoći za takve pojedince.

¹¹¹ Pogledajte stavke 164. – 165. gore.

¹¹² Kao što je spomenuto u stavku 7. gore, ne postoji međunarodno prihvaćena definicija pojma *de facto* osobe bez državljanstva. Prema posljednjim naporima za definiranje tog pojma, *de facto* osobe bez državljanstva imaju neko državljanstvo, ali ne mogu ili, iz valjanih razloga, ne žele koristiti zaštitu te države. Pogledajte i Odjeljak II.A. *Zaključaka iz Prata*, bilješka 4. gore gdje se predlaže sljedeća operativna definicija tog pojma: *De facto* osobe bez državljanstva su osobe koje se nalaze izvan zemlje svojeg državljanstva i koje ne mogu ili, iz valjanih razloga, ne žele koristiti zaštitu te zemlje. Zaštita se u tom smislu odnosi na pravo diplomatske zaštite koju provodi zemlja državljanstva kako bi ispravila međunarodno nezakonit čin protiv nekog od svojih državljana, kao i na diplomatsku i konzularnu zaštitu i pomoć općenito, uključujući i u vezi s povratkom u zemlju državljanstva.

168. U slučajevima u kojima su izgledi za nacionalnu zaštitu udaljeniji, preporučuje se poboljšanje statusa *de facto* osoba bez državljanstva izdavanjem boravišne dozvole slične onima koje se daju osobama koje su priznate kao osobe bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954. Općenito, činjenica da *de facto* osobe bez državljanstva imaju državljanstvo znači da je povratak u državu državljanstva poželjno dugoročno rješenje. Međutim, ako se prepreke za povratak pokažu nerješivima, praktična i humanitarna razmatranja ukazuju na lokalna rješenja uz prirođenje kao odgovarajući odgovor.

PRILOG I – KONVENCIJA 1954. O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

Preambula

Države ugovornice

Budući da Povelja Ujedinjenih naroda i Opća deklaracija o ljudskim pravima, koje je Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila 10. prosinca 1948. godine, potvrđuju načelo prema kojem sva ljudska bića, bez diskriminacije, uživaju temeljna prava i slobode,

budući da su Ujedinjeni narodi, u različitim situacijama iskazali duboku zabrinutost za osobe bez državljanstva te im pokušali osigurati najšire moguće uživanje temeljnih prava i sloboda,

budući da su samo one osobe bez državljanstva, koje su istovremeno i izbjeglice, obuhvaćene Konvencijom o pravnom položaju izbjeglica od 28. srpnja 1951. godine te budući da postoje mnoge osobe bez državljanstva na koje se navedena Konvencija ne primjenjuje,

smatrajući da je poželjno međunarodnim sporazumom regulirati i poboljšati pravni položaj osoba bez državljanstva,

sporazumjele su se kako slijedi:

POGLAVLJE I: OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Definicija pojma „osobe bez državljanstva“

1. U smislu ove Konvencije, pojam „osoba bez državljanstva“ je osoba koju nijedna država, na osnovi svojeg zakonodavstva, ne smatra svojom državljanicom ili državljaninom.

2. Ova se Konvencija ne primjenjuje na:

- (i) osobe koje u ovom trenutku uživaju zaštitu ili pomoć tijela ili službi Ujedinjenih naroda osim zaštite ili pomoći Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice, i to tako dugo dok uživaju takvu zaštitu ili pomoć
- (ii) na osobe kojima su nadležne vlasti države u kojoj imaju boravište priznale prava i obveze koje inače proizlaze iz državljanstva te zemlje
- (iii) na osobe za koje postoje ozbiljni razlozi na osnovi kojih se smatra:
 - (a) da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti prema definicijama iz međunarodnih instrumenata koji su sastavljeni s ciljem donošenja odredbi o takvim zločinima
 - (b) da su počinile težak nepolitički zločin izvan zemlje u kojoj imaju boravište i to prije njihova prihvata u dotičnu zemlju

- (c) da su odgovorne za djela koja su suprotna ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 2.

Opće obveze

Svaka osoba bez državljanstva ima obveze prema zemlji u kojoj se zatekne, što posebno podrazumijeva poštovanje njezinih zakona i propisa te mjera koje se poduzimaju radi održavanja javnog reda.

Članak 3.

Nediskriminacija

Države ugovornice primjenjivat će odredbe ove Konvencije na osobe bez državljanstva bez diskriminacije na osnovi rase, vjere ili zemlje podrijetla.

Članak 4.

Vjera

Države ugovornice na svojem će državnom području prema osobama bez državljanstva postupati barem jednako blagonaklono kao i prema vlastitim državljanima kada je riječ o slobodi vjeroispovijesti i vjeronauku njihove djece.

Članak 5.

Prava priznata bez obzira na ovu Konvenciju

Ništa iz ove Konvencije ne može umanjiti prava i povlastice koje je država ugovornica priznala osobama bez državljanstva bez obzira na ovu Konvenciju.

Članak 6.

Izraz „u istim okolnostima“

U smislu ove Konvencije, izraz „u istim okolnostima“ podrazumijeva da osoba mora ispuniti sve zahtjeve (uključujući one koji se odnose na trajanje i uvjete kratkog boravljenja ili nastanjanja) koje bi neka osoba morala ispuniti u svrhu uživanja nekog konkretnog prava, a da nije osoba bez državljanstva, osim zahtjeva koje zbog njihove prirode osoba bez državljanstva ne može ispuniti.

Članak 7.

Izuzeće od uzajamnosti (reciprociteta)

1. Osim u slučajevima kada su odredbe ove Konvencije povoljnije, država ugovornica primijenit će na osobe bez državljanstva jednako postupanje koje se općenito primjenjuje na strance.

2. Po isteku boravka u trajanju od tri godine, sve osobe bez državljanstva izuzimaju se od primjene načela zakonodavne uzajamnosti na državnim područjima država ugovornica.

3. U slučaju nepostojanja uzajamnosti, svaka država ugovornica nastavlja dodjeljivati prava i povlastice osobama bez državljanstva na koje su već imale pravo na dan stupanja na snagu ove Konvencije za dotičnu državu.

4. Države ugovornice će, u slučaju nepostojanja uzajamnosti, blagonaklono ispitati mogućnost dodjeljivanja prava i povlastica osobama bez državljanstva, osim onih na koje imaju pravo na osnovi stavaka

2. i 3, te pitanje proširenja izuzeća od načela uzajamnosti na osobe bez državljanstva koje ne ispunjavaju uvjete iz stavaka 2. i 3.

Odredbe stavaka 2. i 3. odnose se na prava i povlastice iz članaka 13., 18., 19., 21. i 22. ove Konvencije, kao i na prava i povlastice koje nisu predviđene ovom Konvencijom.

Članak 8.

Izuzeće od primjene posebnih mjera

U odnosu na posebne mjere koje se mogu poduzimati protiv osobe, imovine ili interesa državljana ili bivših državljana neke strane zemlje, države ugovornice neće ih primjenjivati na osobu bez državljanstva isključivo zbog činjenice da je osoba prethodno posjedovala državljanstvo te strane zemlje. Države ugovornice kojima njihovo zakonodavstvo onemogućava primjenu općeg načela iz ovog članka, odobrit će, u slučajevima kada je to primjereno, takva izuzeća osobama bez državljanstva.

* Ujedinjeni narodi, Međunarodni ugovori, svezak 360, br. 117

Članak 9.

Privremene mjere

Nijedna odredba ove Konvencije ne sprječava državu ugovornicu da protiv neke konkretne osobe, u vrijeme rata ili u drugim teškim ili izuzetnim okolnostima, poduzme privremene mjere koje smatra nužnim u svrhu očuvanja nacionalne sigurnosti, dok dotična država ugovornica ne ustanovi da se radi o osobi bez državljanstva te da je nastavljanje poduzetih mjera u slučaju te konkretne osobe potrebno u interesu nacionalne sigurnosti.

Članak 10.

Kontinuitet boravišta

1. Ako je osoba bez državljanstva tijekom Drugog svjetskog rata bila prognana i prisilno premještena na državno područje neke države ugovornice te tu i dalje boravi, trajanje takvoga prisilnog boravka smatra se zakonitim boravištem na državnom području te države.

2. Ako je osoba bez državljanstva tijekom Drugog svjetskog rata bila prognana s državnog područja neke države ugovornice i potom se, prije stupanja na snagu ove Konvencije, vratila na to državno područje kao mjesto boravka, razdoblje prije i nakon prisilnog raseljavanja smatra se neprekidnim u bilo koju svrhu za koju se traži neprekidno mjesto boravka.

Članak 11.

Pomorci bez državljanstva

U slučaju osoba bez državljanstva koje su u redovnoj službi kao članovi posade broda koji plovi pod zastavom neke države ugovornice, ta će država ugovornica blagonaklono razmotriti njihovo nastanjivanje na svojem državnom području, izdati im putne isprave ili odobriti njihov privremeni prihvata na svojem državnom području, posebice s ciljem olakšavanja njihova nastanjivanja u nekoj drugoj zemlji.

POGLAVLJE II: PRAVNI POLOŽAJ

Članak 12.

Osobni status

1. Osobni status osobe bez državljanstva uređen je zakonom zemlje prebivališta ili ako osoba nema prebivalište, zakonom zemlje u kojoj ima boravište.

2. Država ugovornica poštovat će prethodno stečena prava osobe bez državljanstva

koja proizlaze iz njezina osobnog statusa, posebice prava koja se stječu brakom, pod

uvjetom da su, ako je potrebno, ispunjene formalnosti predviđene zakonodavstvom te države te da se radi o pravu koje bi zakon te države priznao i da nije riječ o osobi koja je ostala bez državljanstva.

Članak 13.

Pokretna i nepokretna imovina

Države ugovornice osigurat će osobi bez državljanstva najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima u istim okolnostima kada je riječ o stjecanju pokretne i nepokretne imovine i drugim imovinskim pravima te pravima koja se odnose na zakup i ostale ugovore čiji su predmet pokretna i nepokretna imovina.

Članak 14.

Umjetnička prava i industrijsko vlasništvo

U odnosu na zaštitu industrijskog vlasništva, poput izuma, nacrtu ili modela, žigova, trgovačkih naziva te prava na zaštitu književnih, umjetničkih ili znanstvenih radova, osobi bez državljanstva, u zemlji u kojoj uobičajeno boravi, pruža se jednaka zaštita kao i njezinim državljanima. Na državnom području bilo koje druge države ugovornice, osobi bez državljanstva na tom se državnom području pruža jednaka zaštita kao i državljanima zemlje u kojoj dotična osoba ima uobičajeno boravište.

Članak 15.

Pravo udruživanja

Kada je riječ o udruživanju u nepolitičke i neprofitne udruge i sindikate, države ugovornice osobama bez državljanstva, koje zakonito borave na njihovu državnom području, osiguravaju najpovoljnije moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima u istim okolnostima.

Članak 16.

Pristup sudovima

1. Osoba bez državljanstva ima slobodan pristup sudovima na državnim područjima svih država ugovornica.

2. U državi ugovornici u kojoj ima uobičajeno boravište, osoba bez državljanstva uživa isto postupanje kao i državljani te države u pitanjima koja se tiču pristupa sudovima, uključujući pravnu pomoć i oslobođenje od aktorske kaucije (*cautio judicatum solvi*).

3. U pitanjima iz stavka 2., osobi bez državljanstva u svim će se državama, izuzev one u kojoj ima uobičajeno boravište, osigurati isto postupanje kao i državljaninu zemlje njezina uobičajenog boravišta.

POGLAVLJE III: PLAĆENI RAD

Članak 17.

Rad za plaću

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva, koje zakonito borave na njihovu državnom području, kada je riječ o pravu na rad za plaću, osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito osigurava strancima u istim okolnostima.

2. Države ugovornice blagonaklono pristupaju izjednačavanju prava svih osoba bez državljanstva s pravima svojih državljana, posebice onih osoba bez državljanstva koje su ušle na njihovo državno područje kroz programe zapošljavanja ili imigracijske programe.

Članak 18.

Samozapošljavanje

Države ugovornice, kada je riječ o pravu na angažman za vlastiti račun u poljoprivredi, industriji, obrtu ili trgovini ili osnivanju trgovačkih ili industrijskih tvrtki, osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovu državnom području, osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima u istim okolnostima.

Članak 19.

Slobodna zanimanja

Svaka država ugovornica, osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njezinu državnom području i posjeduju diplome koje priznaju nadležne vlasti te države, a žele se baviti slobodnim zanimanjem, osigurava najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje općenito pruža strancima u istim okolnostima.

POGLAVLJE IV: SKRB

Članak 20.

Ograničeno snabdijevanje

U slučaju ograničenog snabdijevanja koje se odnosi na cjelokupno stanovništvo i regulira opću opskrbu deficitarnim proizvodima, osobe bez državljanstva uživaju isto postupanje kao i osobe s državljanstvom.

Članak 21.

Stanovanje

Što se tiče stanovanja, države ugovornice osigurat će, ako je ovo pitanje uređeno zakonima i propisima ili je predmet kontrole javnih vlasti, osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovu državnom području, najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima u istim okolnostima.

Članak 22.

Opće obrazovanje

1. Što se osnovnog obrazovanja tiče, države ugovornice osobama bez državljanstva jamče postupanje jednako onom koje pružaju svojim državljanima.

2. Države ugovornice osobama bez državljanstva osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima u istim okolnostima i to ne samo u pogledu osnovnog obrazovanja, već i u pogledu mogućnosti studiranja, priznavanja svjedodžbi inozemnih škola, diploma i stjecanja akademskih stupnjeva, oslobođenja od pristojbi i troškova te dobivanja stipendija.

Članak 23.

Socijalna pomoć

Države ugovornice osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovu državnom području kod dodjele socijalne pomoći osiguravaju isto postupanje kao i svojim državljanima.

Članak 24.

Radno zakonodavstvo i socijalno osiguranje

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva koje zakonito

borave na njihovu državnom području osiguravaju jednako postupanje kao i svojim državljanima kada je riječ o sljedećim pitanjima:

- (a) u mjeri u kojoj su ova pitanja uređena zakonima ili propisima ili su predmet kontrole upravnih vlasti: plaće, uključujući obiteljske naknade ako su dio plaće, radni sati, prekovremeni rad, plaćeni godišnji odmor, ograničenje rada kod kuće, minimalna dob pri zapošljavanju, naukovanje i obuka, ženski poslovi i poslovi za mlade te uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja
- (b) socijalno osiguranje (zakonske odredbe koje se tiču zapošljavanja, povreda na radu, profesionalnih bolesti, materinstva, bolesti, invalidnosti, starosti, smrti, nezaposlenosti, obiteljskih obveza i svih ostalih izvanrednih situacija koje, u skladu s nacionalnim zakonima i propisima, pokriva sustav socijalnog osiguranja), uz sljedeća ograničenja:
 - (i) mogu postojati odgovarajući aranžmani za utvrđivanje stečenih prava i prava tijekom stjecanja
 - (ii) nacionalni zakoni ili propisi države boravka mogu propisivati posebne aranžmane u smislu davanja ili dijela davanja koji se u cijelosti isplaćuju iz javnih sredstava te naknada koje se isplaćuju osobama koje ne ispunjavaju uvjete za doprinose propisane za stjecanje prava na redovnu mirovinu.

2. Činjenica da se mjesto boravka korisnika nalazilo izvan područja države ugovornice, ne utječe na pravo na naknadu u slučaju smrti osobe bez državljanstva koja je posljedica povrede na radu ili profesionalne bolesti.

3. Države ugovornice prenose na osobe bez državljanstva davanja na osnovi s njima sklopljenih ugovora ili ugovora koji će u budućnosti biti s njima sklopljeni, a koji se tiču očuvanja stečenih prava i prava u postupku stjecanja socijalne sigurnosti prema uvjetima koji se odnose na državljane države ugovornice koja je potpisnica takvih ugovora.

4. Države ugovornice osobama bez državljanstva pokazuju, u mjeri u kojoj je to moguće, posebnu blagonaklonost kod prijenosa davanja iz sličnih ugovora koji su u bilo kojem trenutku na snazi između država ugovornica i onih koje to nisu.

POGLAVLJE V: ADMINISTRATIVNE MJERE

Članak 25.

Administrativna pomoć

1. Ako ostvarivanje prava osobe bez državljanstva normalno iziskuje pomoć stranih vlasti kojima se ne može obratiti, država ugovornica na čijem državnom području osoba boravi, pobrinut će se da joj potrebnu pomoć pruže njezine vlasti.

2. Vlast ili vlasti iz stavka 1. izdat će ili se pobrinuti da se osobama bez državljanstva pod njihovim nadzorom izdaju isprave ili potvrde koje nacionalne vlasti izravno ili posredno uobičajeno izdaju strancima.

3. Tako izdane isprave ili potvrde zamjenjuju službene dokumente koje nacionalne vlasti izravno ili posredno izdaju strancima te se priznaju kao vjerodostojne ako se ne dokaže suprotno.

4. U slučaju ovakvoga iznimnog postupanja prema osobama slabijeg imovinskog stanja, za navedene usluge može se naplatiti pristojba koja će biti umjerena i primjerena naknadi koja se za slične usluge naplaćuje vlastitim državljanima.

5. Odredbe ovog članka ne dovode u pitanje članke 27. i 28.

Članak 26.

Sloboda kretanja

Svaka država ugovornica osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njezinu

državnom području osigurava pravo na izbor mjesta boravka i na slobodno kretanje na njezinu državnom području u skladu s propisima koji se inače, u jednakim okolnostima, primjenjuju na strance.

Članak 27.

Osobne isprave

Države ugovornice svakoj osobi bez državljanstva, koja se zatekne na njihovu državnom području bez valjane putovnice, izdaju osobne isprave.

Članak 28.

Putovnice

Države ugovornice osobama bez državljanstva, koje zakonito borave na njihovu državnom području, izdaju putovnice u svrhu putovanja izvan njihova državnog područja, osim ako uvjerljivi razlozi u pogledu nacionalne sigurnosti ili javnog poretka ne nalažu drukčije. Kod izdavanja ovih dokumenata primjenjuju se odredbe iz Dodatka ovoj Konvenciji. Države ugovornice mogu izdati putovnicu i svakoj drugoj osobi bez državljanstva na njihovu državnom području; one će s posebnom blagonaklonošću pristupiti izdavanju putovnica osobama bez državljanstva koje se nalaze na njihovu državnom području, a ne mogu dobiti putovnicu u zemlji njihova zakonitog boravišta.

Članak 29.

Porezne obveze

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva neće naplaćivati pristojbe, naknade ili poreze bilo koje vrste koji su drukčiji ili veći od onih koji se u sličnim situacijama naplaćuju ili se mogu naplatiti vlastitim državljanima.

2. Odredbe iz prethodnog stavka ne sprječavaju primjenu zakona i propisa na osobe bez državljanstva kada je riječ o naknadama za izdavanje administrativnih isprava strancima, uključujući osobne isprave.

Članak 30.

Prijenos imovine

1. Država ugovornica, u skladu sa svojim zakonima i propisima, dopušta osobama bez državljanstva prijenos imovine koju su unijele na njezino državno područje u neku drugu državu koja im je odobrila preseljenje.

2. Država ugovornica s posebnom će blagonaklonošću rješavati zahtjeve osoba bez državljanstva za prijenos imovine bez obzira gdje se nalazili, a koji je nužan radi njihova preseljenja u drugu državu koja im je odobrila nastanjivanje.

Članak 31.

Protjerivanje

1. Države ugovornice neće protjerivati osobe bez državljanstva koje zakonito borave na njihovu državnom području osim iz razloga nacionalne sigurnosti ili javnog poretka.

2. Do protjerivanja osoba bez državljanstva može doći samo na osnovi odluke donijete u zakonskom postupku. Osim u slučajevima kada uvjerljivi razlozi nacionalne sigurnosti nalažu drukčije, osobi bez državljanstva mora se omogućiti podnošenje dokaza o nedužnosti, ulaganje žalbe i pravo da bude zastupana pred nadležnim tijelom, osobom ili osobama koje je nadležno tijelo u tu svrhu imenovalo.

3. Države ugovornice osobi bez državljanstva odobravaju razuman rok za podnošenje zahtjeva za zakoniti prihvat u drugu državu. Države ugovornice pridržavaju pravo da do tog roka primjenjuju interne mjere koje smatraju potrebnima.

Članak 32.

Prirođenje

Države ugovornice olakšat će koliko god je to moguće asimilaciju i prirođenje osoba bez državljanstva. Uložiti će velik napor kako bi ubrzale postupak dodjeljivanja državljanstva i maksimalno snizile naknade i troškove tog postupka.

POGLAVLJE VI: ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 33.

Informacije o nacionalnom zakonodavstvu

Države ugovornice dostavit će glavnom tajniku Ujedinjenih naroda zakone i propise koje su donijele kako bi osigurale primjenu ove Konvencije.

Članak 34.

Rješavanje sporova

Svi eventualni sporovi između potpisnika ove Konvencije koji se odnose na njezino tumačenje ili primjenu i ne mogu se riješiti na drukčiji način bit će upućeni Međunarodnom sudu na zahtjev bilo koje od strana u sporu.

Članak 35.

Potpisivanje, ratifikacija i pristupanje

1. Ova je Konvencija otvorena za potpisivanje u sjedištu Ujedinjenih naroda do 31. prosinca 1955. godine.

2. Konvencija je otvorena za potpisivanje u ime: (a) svake države članice Ujedinjenih naroda

(b) svake druge države pozvane da sudjeluje na Konferenciji Ujedinjenih naroda o statusu osoba bez državljanstva

(c) svih država kojima Opća skupština Ujedinjenih naroda može uputiti poziv za potpisivanje ili pristupanje.

3. Ova Konvencija podliježe ratifikaciji, a isprave o ratifikaciji polažu se kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

4. Ova je Konvencija otvorena za pristupanje državama navedenim u stavku 2. ovog članka. Pristup stupa na snagu polaganjem isprave o pristupanju kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 36.

Klauzula o teritorijalnoj primjeni

1. Svaka država može, prilikom potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja izjaviti da se primjena ove Konvencije proširuje na sva ili na bilo koje područje za koje je ona odgovorna u međunarodnim odnosima. Takva izjava stupa na snagu stupanjem na snagu Konvencije za tu državu.

2. U bilo kojem trenutku nakon proširenja o kojem je upućena izjava glavnom tajniku Ujedinjenih naroda, ova Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od dana kada je glavni tajnik Ujedinjenih naroda primio spomenutu izjavu ili od dana stupanja na snagu Konvencije u državi o kojoj je riječ, ovisno o tome što je kasnije.

3. U odnosu na područja na koja se primjena ove Konvencije ne proširuje u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja, svaka država o kojoj je riječ razmatra mogućnost poduzimanja potrebnih koraka za proširenje primjene ove Konvencije na konkretno područje što podrazumijeva, gdje to proizlazi iz ustavnih razloga, pristanak vlade koja upravlja spomenutim područjem.

Članak 37.

Federalna klauzula

Ako se radi o saveznoj ili neunitarnoj državi, primjenjuju se sljedeće odredbe:

- (a) u odnosu na članke ove Konvencije čija je primjena u nadležnosti zakonodavstva saveznih vlasti, obveze savezne vlade u tom su smislu jednake kao i one koje pripadaju potpisnicama koje nisu savezne države
- (b) u odnosu na članke ove Konvencije čija je primjena u nadležnosti zakonodavstava konstitutivnih država, županija ili kantona koji, prema ustavnom uređenju federacije, nisu obvezni poduzimati zakonodavne mjere, savezna će vlada, uz svoju preporuku, što je prije moguće vlastima tih država, županija ili kantona skrenuti pozornost na te članke
- (c) savezna država koja je potpisnica ove Konvencije, na zahtjev bilo koje druge države ugovornice, posredstvom glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, dostavlja izjavu o zakonu i praksi koji su na snazi u saveznoj državi i njezinim konstitutivnim jedinicama u pogledu bilo koje konkretne odredbe Konvencije, ukazujući istovremeno na opseg u kojem se ta odredba provodi u zakonodavnim ili drugim postupcima.

Članak 38.

Rezerve

1. U trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja, bilo koja država može uložiti rezerve na članke Konvencije, osim na članke 1., 3., 4., 16. (1) i članke od 33. do, uključivo, 42.

2. Država koja uloži rezervu u skladu sa stavkom 1. ovog članka može u bilo kojem trenutku povući uloženu rezervu na osnovi odgovarajuće izjave upućene glavnom tajniku Ujedinjenih naroda.

Članak 39.

Stupanje na snagu

1. Ova Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od datuma polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupanju.

2. Za svaku državu koja ratificira ili pristupi Konvenciji nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupanju, Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od dana kada je ta država položila svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupanju.

Članak 40.

Otkazivanje

1. Svaka država ugovornica može u bilo kojem trenutku otkazati ovu Konvenciju slanjem obavijesti glavnom tajniku Ujedinjenih naroda.

2. Otkaz za državu članicu stupa na snagu jednu godinu od datuma njezina primitka od strane glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

3. Svaka država ugovornica koja je dala izjavu ili obavijest iz članka 36. može, u bilo kojem trenutku nakon toga, obavijestiti glavnog tajnika Ujedinjenih naroda da se Konvencija prestaje primjenjivati na konkretnom području godinu dana od dana primitka obavijesti od glavnog tajnika.

Članak 41.

Revizija

1. Svaka država ugovornica može u bilo kojem trenutku zahtijevati reviziju ove Konvencije slanjem obavijesti glavnom tajniku Ujedinjenih naroda.

2. Glavna skupština Ujedinjenih naroda po potrebi preporučuje korake koje je potrebno poduzeti u odnosu na spomenuti zahtjev.

Članak 42.

Obavijesti glavnog tajnika Ujedinjenih naroda

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda obavještava sve članice Ujedinjenih naroda i države nečlanice navedene u članku 35. o sljedećim pojedinostima:

- (a) potpisivanju, ratifikaciji i pristupanjima na temelju članka 35.
- (b) izjavama i obavijestima na temelju članka 36.
- (c) o rezervama i njihovu povlačenju na temelju članka 38.
- (d) o datumu stupanja na snagu ove Konvencije na temelju članka 39.
- (e) o otkazivanju i obavještavanju na temelju članka 40.
- (f) o zahtjevima za reviziju na temelju članka 41.

U potvrdu toga, niže potpisani opunomoćenici potpisali su ovu Konvenciju u ime svojih Vlada.

Sastavljeno u New Yorku, ovog dvadeset i osmog dana rujna, tisućudevetstopedesetičetvrte, u jednom primjerku, čiji su engleski, francuski i španjolski tekstovi jednako mjerodavni te se pohranjuju u arhiv Ujedinjenih naroda, a njihove ovjerene preslike dostavljaju se svim članicama Ujedinjenih naroda i državama nečlanicama navedenim u članku 35. ove Konvencije.

DODATAK

Stavak 1.

1. Putna isprava iz članka 28. ove Konvencije sadrži podatak da je vlasnik osoba bez državljanstva u smislu Konvencije od 28. rujna 1954.
2. Putna isprava sastavljena je na najmanje dva jezika od kojih jedan mora biti engleski ili francuski.
3. Države ugovornice dužne su razmotriti mogućnost prihvatanja putne isprave prema priloženom obrascu.

Stavak 2.

Ovisno o propisima države izdavanja, djeca mogu biti upisana u putnu ispravu jednog od roditelja ili, u iznimnim okolnostima, u putnu ispravu neke druge odrasle osobe.

Stavak 3.

Pristojba koja se plaća za izdavanje putne isprave ne smije prelaziti najnižu tarifu koja se plaća kod izdavanja nacionalnih putovnica.

Stavak 4.

Osim u posebnim i iznimnim slučajevima, putna isprava vrijedi za najveći mogući broj zemalja.

Stavak 5.

Putna isprava vrijedi najmanje tri mjeseca i najviše dvije godine.

Stavak 6.

1. Obnavljanje ili produženje valjanosti putne isprave u nadležnosti je tijela koje ju je izdalo ako vlasnik nije ostvario zakoniti boravak na državnom području neke druge države te zakonito boravi na tom državnom području. Izdavanje nove isprave pod istim uvjetima u nadležnosti je vlasti koje su izdale staru ispravu.

2. Diplomatska ili konzularna tijela mogu biti ovlaštena produžiti valjanost putnih isprava koje su izdale njihove vlasti za najdulje šest mjeseci.

3. Države ugovornice s posebnom blagonaklonošću pristupaju obnavljanju ili produženju valjanosti putnih isprava ili izdavanju novih putnih isprava osobama bez državljanstva koje više zakonito ne borave na njihovu državnom području i koje nisu u mogućnosti dobiti putne isprave od države u kojoj zakonito borave.

Stavak 7.

Države ugovornice priznaju valjanost putnih isprava izdanih u skladu s odredbama članka 28. ove Konvencije.

Stavak 8.

Nadležne vlasti države u koju osoba bez državljanstva želi otići, ako su spremne prihvatiti dotičnu osobu, ali zahtijevaju vizu, istu će unijeti u putnu ispravu te osobe.

Stavak 9.

1. Države ugovornice izdaju tranzitne vize osobama bez državljanstva koje su već dobile vizu za područje njihova konačnog odredišta.

2. Izdavanje takvih viza može se odbiti iz razloga zbog kojih se odbijaju vize bilo kojem strancu.

Stavak 10.

Pristojbe za izdavanje izlaznih, ulaznih ili tranzitnih viza ne prelaze najnižu tarifu koja se plaća za vize u stranim putovnicama.

Stavak 11.

Ako osoba bez državljanstva zakonito preuzme boravište na području druge države ugovornice, odgovornost za izdavanje nove putne isprave, pod uvjetima iz članka 28., pripada nadležnim vlastima tog područja kojima osoba bez državljanstva ima pravo podnijeti zahtjev.

Stavak 12.

Vlasti koje izdaju novu putnu ispravu, zadržavaju staru i vraćaju je državi koja ju je izdala ako je u staroj putnoj ispravi navedeno da mora biti vraćena; u protivnom se stara putna isprava oduzima i poništava.

Stavak 13.

1. Putna isprava izdana u skladu s člankom 28. ove

Konvencije, ako ne sadrži suprotnu napomenu, omogućava vlasniku da se u bilo kojem trenutku tijekom njezine valjanosti vrati na područje države koja je ispravu izdala. U svakom slučaju, razdoblje tijekom kojeg se vlasnik isprave može vratiti u državu koja je ispravu izdala ne smije biti kraće od tri mjeseca, osim ako država u koju osoba bez državljanstva želi putovati ne inzistira na putnoj ispravi koja joj jamči pravo na povratak.

2. U skladu s odredbama prethodnog podstavka,

država ugovornica može zahtijevati od vlasnika isprave udovoljavanje formalnostima koje su propisane u pogledu izlaska ili povratka na njezino državno područje.

Stavak 14.

Osim uvjeta iz stavka 13., odredbe ovog Dodatka ne utječu ni na koji način na zakone i propise koji uređuju uvjete prihvata, tranzita, boravka ili nastanjenja ili napuštanja državnog područja država ugovornica.

Stavak 15.

Izdavanje isprave, kao ni napomene koje ona sadrži, ne određuju i ne utječu na status vlasnika, posebice u pogledu državljanstva.

Stavak 16.

Izdavanje isprave ni na koji način ne daje pravo njezinu vlasniku na zaštitu diplomatskih ili konzularnih vlasti zemlje izdavanja i ne prenosi ipso facto na njih pravo pružanja zaštite.

PRIMJER PUTNE ISPRAVE

[ovdje nije prikazan]

PRILOG II – KONVENCIJA IZ 1961. OSMANJENJUSLUČAJEVA BEZDRŽAVLJANSTVA*

Države ugovornice,

djelujući u skladu s rezolucijom 896 (IX), koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda 4. prosinca 1954.,

smatrajući poželjnim smanjiti bezdržavljanstvo putem međunarodnog ugovora,

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1.

1. Država ugovornica dodjeljuje svoje državljanstvo osobi rođenoj na njezinu državnom području koja bi inače bila bez državljanstva. To se državljanstvo dodjeljuje:

- (a) pri rođenju, po sili zakona, ili
- (b) na zahtjev podnesen odgovarajućem tijelu, od strane ili u ime dotične osobe, na način propisan unutarnjim pravom. Pridržavajući se odredaba stavka 2. ovog članka, takav se zahtjev ne može odbiti.

Država ugovornica, koja omogućava dodjeljivanje svojeg državljanstva u skladu s podstavkom (b) ovog stavka, može također omogućiti dodjeljivanje svojeg državljanstva po sili zakona u takvoj dobi i pod takvim uvjetima koji mogu biti propisani unutarnjim pravom.

2. Država ugovornica može dodjeljivanje svojeg državljanstva u skladu s podstavkom (b) stavka 1. ovog članka uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

- (a) da je zahtjev podnesen tijekom razdoblja koje je odredila država ugovornica, koje započinje najkasnije u dobi od osamnaest godina i završava najranije u dobi od dvadeset i jedne godine, tako da dotična osoba ipak na raspolaganju ima barem jednu godinu tijekom koje može osobno podnijeti zahtjev, a da ne mora prethodno dobiti pravno odobrenje da to učini
- (b) da je dotična osoba imala uobičajeno boravište na državnom području države ugovornice tijekom onog razdoblja koje može odrediti ta država, a koje ne traje dulje od pet godina neposredno prije podnošenja zahtjeva ili sveukupno deset godina
- (c) da dotična osoba nije osuđivana za kazneno djelo protiv nacionalne sigurnosti niti da joj je izrečena kazna zatvora od pet ili više godina zbog počinjenja kaznenog djela
- (d) da je dotična osoba uvijek bila bez državljanstva.

3. Bez obzira na odredbe stavaka 1. (b) i 2. ovog članka, dijete rođeno u braku na državnom području države ugovornice čije majka ima državljanstvo te države, rođenjem stječe to državljanstvo ako bi u protivnom bilo bez državljanstva.

4. Država ugovornica dodjeljuje svoje državljanstvo osobi koja bi u protivnom bila bez državljanstva i koja nije u mogućnosti steći državljanstvo države ugovornice na čijem je državnom području rođena jer je prošla dob za podnošenje svojeg zahtjeva ili nije ispunila tražene uvjete boravka ako je jedan od roditelja u trenutku rođenja te osobe imao državljanstvo prve gore spomenute države ugovornice. Ako roditelji te osobe u trenutku njezina rođenja nisu imali isto državljanstvo, pitanje hoće li državljanstvo dotične osobe slijediti državljanstvo oca ili majke odredit će unutarnje pravo te države ugovornice. Ako je potrebno podnijeti zahtjev za takvo državljanstvo, zahtjev se podnosi odgovarajućem tijelu od strane ili u ime podnositelja zahtjeva, na način propisan unutarnjim pravom. Uz uvjete odredbi stavka 5. ovog članka, takav se zahtjev ne može odbiti.

5. Država ugovornica može dodjeljivanje svojeg državljanstva u skladu s odredbama stavka 4. ovog članka uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

(a) da je zahtjev podnesen prije nego što podnositelj zahtjeva navrší dob koju je odredila država ugovornica, a koja ne može biti manja od dvadeset i tri godine

(b) da je dotična osoba imala uobičajeno boravište na državnom području države ugovornice tijekom razdoblja koje neposredno prethodi podnošenju zahtjeva i koje može odrediti ta država, a nije duže od tri godine

(c) da je dotična osoba uvijek bila bez državljanstva.

Članak 2.

Nahoče pronađeno na državnom području države ugovornice, u nedostatku dokaza koji potvrđuju suprotno, smatra se rođenim na tom državnom području od roditelja koji imaju državljanstvo te države.

Članak 3.

U svrhu utvrđivanja obveza država ugovornica na temelju ove Konvencije, rođenje na brodu ili u zrakoplovu smatra se da se dogodilo, ovisno o slučaju, na državnom području države čiju zastavu brod vije ili na državnom području države u kojoj je zrakoplov registriran.

Članak 4.

1. Država ugovornica dodjeljuje svoje državljanstvo osobi koja nije rođena na državnom području države ugovornice koja bi u protivnom bila bez državljanstva ako je u trenutku njezina rođenja jedan od roditelja imao državljanstvo te države. Ako roditelji te osobe u trenutku njezina rođenja nisu imali isto državljanstvo, pitanje hoće li državljanstvo dotične osobe slijediti državljanstvo oca ili majke odredit će unutarnje pravo te države ugovornice. Državljanstvo dodijeljeno u skladu s odredbama ovog stavka dodjeljuje se:

- (a) pri rođenju, po sili zakona
- (b) na zahtjev podnesen odgovarajućem tijelu, od strane ili u ime dotične osobe, na način propisan unutarnjim pravom. Pridržavajući se odredaba stavka 2. ovog članka, takav se zahtjev ne može odbiti.

2. Država ugovornica može dodjeljivanje svojeg državljanstva u skladu s odredbama stavka 1. ovog članka uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

- (a) da je zahtjev podnesen prije nego što podnositelj zahtjeva navršši dob koju je odredila država ugovornica, a koja ne može biti manja od dvadeset i tri godine
- (b) da je dotična osoba imala uobičajeno boravište na državnom području države ugovornice tijekom razdoblja koje neposredno prethodi podnošenju zahtjeva i koje može odrediti ta država, a nije duže od tri godine
- (c) da dotična osoba nije osuđivana za kazneno djelo protiv nacionalne sigurnosti
- (d) da je dotična osoba uvijek bila bez državljanstva.

Članak 5.

1. Ako pravo države ugovornice predviđa gubitak državljanstva kao posljedicu bilo kakve promjene u osobnom statusu osobe poput braka, prestanka braka, pozakonjenja, priznavanja ili posvojenja, takav gubitak bit će uvjetovan posjedovanjem ili stjecanjem drugog državljanstva.

2. Ako, prema pravu države ugovornice, dijete rođeno izvan braka gubi državljanstvo te države kao posljedicu priznavanja očinstva, daje mu se mogućnost ponovnog stjecanja tog državljanstva putem pisanog zahtjeva odgovarajućem tijelu, pri čemu uvjeti koji uređuju takav zahtjev nisu stroži od onih utvrđenih stavkom 2. članka 1. ove Konvencije.

* Ujedinjeni narodi, Međunarodni ugovori, svezak 989, br. 175

Članak 6.

Ako pravo države ugovornice predviđa gubitak njezina državljanstva supružnika ili djece osobe kao posljedicu toga što je ta osoba izgubila ili joj je bilo oduzeto to državljanstvo, takav gubitak uvjetovan je njihovim posjedovanjem ili stjecanjem drugog državljanstva.

Članak 7.

1. (a) Ako pravo države ugovornice dopušta odricanje od državljanstva, takvo odricanje neće dovesti do gubitka državljanstva osim ako dotična osoba posjeduje ili stekne drugo državljanstvo.

(b) Odredbe podstavka (a) ovog stavka ne primjenjuju se kada njihova primjena ne bi bila u skladu s načelima navedenim u člancima 13. i 14. Opće deklaracije o ljudskim pravima koju je 10. prosinca 1948. odobrila Opća skupština Ujedinjenih naroda.

2. Državljanin države ugovornice koji u stranoj zemlji traži prirođenje neće izgubiti svoje državljanstvo osim ako stekne ili mu je zajamčeno stjecanje državljanstva te strane zemlje.

3. Pridržavajući se odredaba stavaka 4. i 5. ovog članka, državljanin države ugovornice neće izgubiti svoje državljanstvo i tako postati bez državljanstva iz razloga odlaska, prebivanja u inozemstvu, propusta pri prijavi ili bilo kojeg drugog razloga.

4. Prirodna osoba može izgubiti svoje državljanstvo zbog prebivanja u inozemstvu tijekom razdoblja, koje nije kraće od sedam uzastopnih godina, određenog pravom dotične države ugovornice ako propusti prijaviti odgovarajućem tijelu svoju namjeru zadržavanja svojeg državljanstva.

5. U slučaju državljanina države ugovornice rođenog izvan njezina državnog područja, pravo te države može zadržavanje njezina državljanstva nakon isteka godine dana nakon njegova stjecanja punoljetnosti uvjetovati prebivanjem na državnom području države u tom trenutku ili prijavom odgovarajućem tijelu.

6. Izuzev okolnosti spomenutih u ovom članku, osoba neće izgubiti državljanstvo države ugovornice ako bi zbog takvoga gubitka ostala bez državljanstva, bez obzira što takav gubitak nije izričito zabranjen nijednom drugom odredbom ove Konvencije.

Članak 8.

1. Država ugovornica neće oduzeti osobi njezino državljanstvo ako bi zbog takvog oduzimanja osoba ostala bez državljanstva.

2. Bez obzira na odredbe stavka 1. ovog članka, osobi može biti oduzeto državljanstvo države ugovornice:

- (a) u okolnostima u kojima je, na temelju stavaka 4. i 5. članka 7. dopušteno da osoba izgubi svoje državljanstvo
- (b) kada je državljanstvo stečeno lažnim predstavljanjem ili prijeverom.

3. Bez obzira na odredbe stavka 1. ovog članka, država ugovornica može

pridržati pravo oduzeti osobi svoje državljanstvo ako u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa posebno odredi da pridržava takvo pravo s jedne ili više od sljedećih osnova, koje u tom trenutku postoje u njezinu nacionalnom zakonodavstvu:

- (a) da je, u suprotnosti sa svojom obvezom lojalnosti prema državni ugovornici, osoba
 - (i) ne poštujući izričitu zabranu države ugovornice, pružala ili nastavila pružati usluge ili primala ili nastavila primati novčane naknade za zaposlenje od druge države
 - (ii) se ponašala na način koji ozbiljno šteti vitalnim interesima države
- (b) da je osoba prisegнула ili dala službenu izjavu o pripadnosti drugoj državi ili pružila konačan dokaz o svojoj odluci da se odrekne pripadnosti državi ugovornici.

4. Država ugovornica neće koristiti svoje pravo oduzimanja dopušteno stavcima 2. ili 3. ovog članka osim u skladu sa zakonom koji dotičnoj osobi pruža pravo na pošteno saslušanje pred sudom ili drugim neovisnim tijelom.

Članak 9.

Država ugovornica ne može nijednoj osobi ili skupini osoba oduzeti njihovo državljanstvo zbog rasnih, etničkih, vjerskih ili političkih razloga.

Članak 10.

1. Svaki ugovor između država ugovornica koji predviđa prijenos državnog područja će sadržavati odredbe kojima je cilj osigurati da niti jedna osoba ne ostane bez državljanstva kao rezultat prijenosa. Država ugovornica svojim najboljim naporima osigurava da svi takvi ugovori sklopljeni između nje i države koja nije stranka ove Konvencije sadržavaju takve odredbe.

2. U nedostatku takvih odredaba, država ugovornica kojoj je preneseno državno područje ili koja je na drugi način stekla državno područje dodjeljuje svoje državljanstvo onim osobama koje bi u protivnom postale osobe bez državljanstva kao rezultat prijenosa ili stjecanja.

Članak 11.

Države ugovornice promiču osnivanje tijela u okviru Ujedinjenih naroda, što je prije moguće nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, kojem osoba zahtijevajući povlasticu iz ove Konvencije može podnijeti na razmatranje svoj zahtjev te zatražiti pomoć u njegovu predstavljanju odgovarajućem tijelu.

Članak 12.

1. U odnosu na državu ugovornicu koja, u skladu s odredbama stavka 1. članka 1. ili članka 4. ove Konvencije, ne dodjeljuje svoje državljanstvo po sili zakona pri rođenju, odredbe stavka 1. članka 1. ili članka 4., ovisno o slučaju, primjenjuju se na osobe rođene prije, kao i na osobe rođene nakon stupanja ove Konvencije na snagu.

2. Odredbe stavka 4. članka 1. ove Konvencije primjenjuju se na osobe rođene prije, kao i na osobe rođene nakon njezina stupanja na snagu.

3. Odredbe članka 2. ove Konvencije primjenjuju se samo na nahočad nađenu na državnom području države ugovornice nakon stupanja ove Konvencije na snagu za tu državu.

Članak 13.

Ova Konvencija neće se tumačiti na način da utječe na bilo koje odredbe koje više pridonose smanjenju slučajeva bezdržavljanstva koje može sadržavati pravo bilo koje države ugovornice i koje su na snazi sada ili od sada nadalje ili koje mogu biti sadržane u bilo kojoj drugoj konvenciji, ugovoru ili sporazumu, koji su na snazi sada ili od sada nadalje, između dviju ili više država ugovornica.

Članak 14.

Svi sporovi između država ugovornica u vezi s tumačenjem ili primjenom ove Konvencije koji se ne mogu riješiti drugim putem podnose se međunarodnom sudu na zahtjev bilo koje od stranaka u sporu.

Članak 15.

1. Ova Konvencija primjenjuje se na sva nesamoupravna, starateljska, kolonijalna i druga nematična područja, za čije je međunarodne odnose odgovorna bilo koja država ugovornica; dotična država ugovornica proglasit će, uz uvjet odredaba stavka 2. ovog članka, u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa, nematična područja ili područja na koja se primjenjuje Konvencija ipso facto kao rezultat takvog potpisivanja, ratifikacije ili pristupa.

2. U svakom slučaju u kojem se, u svrhu državljanstva, s nematičnim područjem ne postupa kao s matičnim područjem ili u svakom slučaju u kojem je potrebna prethodna suglasnost nematičnog područja prema ustavnim zakonima i praksama države ugovornice ili nematičnog područja za primjenu Konvencije na to područje, ta država ugovornica poduzima napore kako bi osigurala potreban pristanak nematičnog područja unutar razdoblja od dvanaest mjeseci od datuma potpisivanja Konvencije te države ugovornice, a po čijem primitku država ugovornica obavještava glavnog tajnika Ujedinjenih naroda. Ova se Konvencija primjenjuje na područje ili područja navedena u toj obavijesti od datuma nakon što ju je primio glavni tajnik.

3. Nakon isteka razdoblja od dvanaest mjeseci spomenutog u stavku 2. ovog članka, dotične države ugovornice obavještavaju glavnog tajnika o rezultatima konzultacija s tim nematičnim područjima za čije su međunarodne odnose odgovorne i čiji pristanak za primjenu ove Konvencije može biti uskraćen.

Članak 16.

1. Ova je Konvencija otvorena za potpisivanje u sjedištu Ujedinjenih naroda od 30. kolovoza 1961. do 31. svibnja 1962.

2. Ova je Konvencija otvorena za potpisivanje u ime:

- (a) svake države članice Ujedinjenih naroda
- (b) svake druge države pozvane da sudjeluje na Konferenciji Ujedinjenih naroda o uklanjanju ili smanjenju budućih slučajeva bezdržavljanstva
- (c) svih država kojima Opća skupština Ujedinjenih naroda može uputiti poziv za potpisivanje ili pristup.

3. Ova Konvencija podliježe ratifikaciji i isprave o ratifikaciji polažu se kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

4. Ova je Konvencija otvorena za pristup državama navedenim u stavku 2. ovog članka. Pristup stupa na snagu polaganjem isprave o pristupu kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 17.

1. U trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa svaka država može staviti rezervu u pogledu članka 11., 14. ili 15.

2. Nisu dopuštene nikakve druge rezerve na ovu Konvenciju.

Članak 18.

1. Ova Konvencija stupa na snagu dvije godine nakon datuma polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu.

2. Za svaku državu koja ratificira ili pristupi ovoj Konvenciji nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, ona stupa na snagu devedesetog dana nakon što ta država položi svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupu ili datumom na koji ova Konvencija stupa na snagu u skladu s odredbama stavka 1. ovog članka, ovisno o tome što je kasnije.

Članak 19.

1. Svaka država ugovornica može otkazati ovu Konvenciju u bilo kojem trenutku pisanom obaviješću upućenom glavnom tajniku Ujedinjenih naroda. Taj otkaz stupa na snagu za dotičnu državu ugovornicu godinu dana nakon datuma njezina primitka od strane glavnog tajnika.

2. U slučajevima u kojima je, u skladu s odredbama članka 15., ova Konvencija postala primjenjiva na nematično područje države ugovornice, ta država može, u bilo kojem trenutku nakon toga, uz pristanak dotičnog područja, obavijestiti glavnog tajnika Ujedinjenih naroda o otkazu ove Konvencije zasebno u odnosu na to područje. Otkaz stupa na snagu jednu godinu nakon datuma primitka takve obavijesti od strane glavnog tajnika koji obavještava sve druge države ugovornice o takvoj obavijesti i datumu njezina primitka.

Članak 20.

1. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda obavještava sve članice Ujedinjenih naroda i države nečlanice navedene u članku 16. o sljedećim pojedinostima:

- (a) potpisivanjima, ratifikacijama i pristupima na temelju članka 16.
- (b) rezervama na temelju članka 17.
- (c) datumu na koji ova Konvencija stupa na snagu u skladu s člankom 18.
- (d) otkazima na temelju članka 19.

2. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda, najkasnije nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, skreće pozornost Općoj skupštini na pitanje osnivanja takvog tijela koje je, u skladu s člankom 11., tamo spomenuto.

Članak 21.

Ovu Konvenciju registrira glavni tajnik Ujedinjenih naroda na datum njezina stupanja na snagu.

U potvrdu toga, niže potpisani opunomoćenici, potpisali su ovu Konvenciju.

Sastavljeno u New Yorku, ovog tridesetog dana kolovoza, tisućudevetstošezdesetiprve, u jednom primjerku, čiji su kineski, engleski, francuski, ruski i španjolski tekstovi jednako vjerodostojni i koji se pohranjuju u Arhiv Ujedinjenih naroda, a čije ovjerene preslike glavni tajnik dostavlja svim članicama Ujedinjenih naroda i državama nečlanicama spomenutim u članku 16. ove Konvencije.

PRILOG III – POPIS DRŽAVA UGOVORNICA KONVENCIJE IZ 1954. O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA I KONVENCIJE IZ 1961. O SMANJENJU SLUČAJEVA BEZDRŽAVLJANSTVA

Zemlja	Konvencija iz 1954.*	Konvencija iz 1961.*
Albanija	23. lipnja 2003. a	9. srpnja 2003. a
Alžir	15. srpnja 1964. a	
Antigva i Barbuda	25. listopada 1988. d	
Argentina	1. lipnja 1972. a	
Armenija	18. svibnja 1994. a	18. svibnja 1994. a
Australija	13. prosinca 1973. a	13. prosinca 1973. a
Austrija	8. veljače 2008. a	22. rujna 1972. a
Azerbejdžan	16. kolovoza 1996. a	16. kolovoza 1996. a
Barbados	6. ožujka 1972. d	
Belgija	27. svibnja 1960. r	
Belize	14. rujna 2006. a	
Benin	8. prosinca 2011. a	8. prosinca 2011. a
Bolivija (Višenacionalna Država)	6. listopada 1983. a	6. listopada 1983. a
Bosna i Hercegovina	1. rujna 1993. d	13. prosinca 1996. a
Bocvana	25. veljače 1969. d	
Brazil	13. kolovoza 1996. r	25. listopada 2007. a
Bugarska	22. ožujka 2012. a	22. ožujka 2012. a
Burkina Faso	1. svibnja 2012. a	
Kanada		17. srpnja 1978. a
Čad	12. kolovoza 1999. a	12. kolovoza 1999. a
Kina [†]		
Kostarika	2. studenoga 1977. r	2. studenoga 1977. a
Obala Bjelokosti	3. listopada 2013. a	3. listopada 2013. a
Hrvatska	12. listopada 1992. d	22. rujna 2011. a
Češka Republika	19. srpnja 2004. a	19. prosinca 2001. a

* Pristupanje (a), Sukcesija (d), Ratifikacija (r)

[†] Nakon ponovnog uspostavljanja suvereniteta nad Hong Kongom, 10. lipnja 1997. Kina je obavijestila glavnog tajnika da će odgovornost za međunarodna prava i obveze Hong Konga u pogledu Konvencije iz 1954. preuzeti Vlada Narodne Republike Kine.

Zemlja	Konvencija iz 1954.*	Konvencija iz 1961.*
Danska	17. siječnja 1956. r	11. srpnja 1977. a
Ekvador	2. listopada 1970. r	24. rujna 2012. a
Fidži	12. lipnja 1972. d	
Finska	10. listopada 1968. a	7. kolovoza 2008. a
Francuska	8. ožujka 1960. r	
Gruzija	23. prosinca 2011. a	
Njemačka	26. listopada 1976. r	31. kolovoza 1977. a
Grčka	4. studenoga 1975. a	
Gvatemala	28. studenoga 2000. r	19. srpnja 2001. a
Gvineja	21. ožujka 1962. a	
Honduras	1. listopada 2012. r	18. prosinca 2012. a
Mađarska	21. studenoga 2001. a	12. svibnja 2009. a
Irska	17. prosinca 1962. a	18. siječnja 1973. a
Izrael	23. prosinca 1958. r	
Jamajka		9. siječnja 2013. a
Italija	3. prosinca 1962. r	
Kiribati	29. studenoga 1983. d	29. studenoga 1983. d
Latvija	5. studenoga 1999. a	14. travnja 1992. a
Lesoto	4. studenoga 1974. d	24. rujna 2004. a
Liberija	11. rujna 1964. a	22. rujna 2004. a
Libija	16. svibnja 1989. a	16. svibnja 1989. a
Lihtenštajn	25. rujna 2009. r	25. rujna 2009. a
Litva	7. veljače 2000. a	22. srpnja 2013. a
Luksemburg	27. lipnja 1960. r	
Madagaskar [†]	[20. veljače 1962. a]	
Malavi	7. listopada 2009. a	
Meksiko	7. lipnja 2000. a	
Crna Gora	23. listopada 2006. d	5. prosinca 2013. a
Nizozemska	12. travnja 1962. r	13. svibnja 1985. r
Novi Zeland		20. rujna 2006. a
Nikaragva	15. srpnja 2013. a	29. srpnja 2013. a
Niger		17. lipnja 1985. a
Nigerija	20. rujna 2011. a	20. rujna 2011. a
Norveška	19. studenoga 1956. r	11. kolovoza 1971. a
Panama	2. lipnja 2011. a	2. lipnja 2011. a
Paragvaj		6. lipnja 2012. a
Peru	23. siječnja 2014. a	
Filipini	22. rujna 2011. r	
Portugal	1. listopada 2012. a	1. listopada 2012. a

* Putem obavijesti koju je glavni tajnik primio 2. travnja 1965., Vlada Madagaskara otkazala je Konvenciju; otkazivanje je stupilo na snagu 2. travnja 1966.

Zemlja	Konvencija iz 1954.*	Konvencija iz 1961.*
Republika Koreja	22. kolovoza 1962. a	
Republika Moldavija	19. travnja 2012. a	19. travnja 2012. a
Rumunjska	27. siječnja 2006. a	27. siječnja 2006. a
Ruanda	4. listopada 2006. a	4. listopada 2006. a
Senegal	21. rujna 2005. a	21. rujna 2005. a
Srbija	12. ožujka 2001. d	7. prosinca 2011. a
Slovačka	3. travnja 2000. a	3. travnja 2000. a
Slovenija	6. lipnja 1992. d	
Španjolska	12. svibnja 1997. a	
Sveti Vincent i Grenadini	27. travnja 1999. d	
Esvatini	16. studenoga 1999. a	16. studenoga 1999. a
Švedska	2. travnja 1965. r	19. veljače 1969. a
Švicarska	3. lipnja 1972. r	
Republika Sjeverna Makedonija	18. siječnja 1994. d	
Trinidad i Tobago	11. travnja 1966. d	
Tunis	29. srpnja 1969. a	12. svibnja 2000. a
Turkmenistan	7. prosinca 2011. a	29. kolovoza 2012. a
Uganda	15. travnja 1965. a	
Ukrajina	25. ožujka 2013. a	25. ožujka 2013. a
Ujedinjena Kraljevina Velike Britanije i Sjeverne Irske	16. travnja 1959. r	29. ožujka 1966. r
Urugvaj	2. travnja 2004. a	21. rujna 2001. a
Zambija	1. studenoga 1974. d	
Zimbabve	1. prosinca 1998. d	

PRILOG IV – ISJEČCI IZ REZOLUCIJA OPĆE SKUPŠTINE

Rezolucija koju je Generalna skupština usvojila 23. prosinca 1994.
A/RES/49/169, 24. veljače 1995.

49/169, Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice

Opća skupština, ...

20. Poziva države da pomognu visokom povjereniku da ispuni svoje odgovornosti prema rezoluciji Opće skupštine 3274 (XXIX) od 10. prosinca 1974. u pogledu smanjenja pojave bezdržavljanstva, uključujući promicanje pristupanja i potpune provedbe međunarodnih instrumenata koji se odnose na bezdržavljanstvo;

Rezolucija koju je Generalna skupština usvojila 21. prosinca 1995.
A/RES/50/152, 9. veljače 1996.

50/152, Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice

Opća skupština,

...

zabrinuta da bezdržavljanstvo, uključujući nemogućnost utvrđivanja državljanstva, može dovesti do progona te u tom smislu naglašava da su sprječavanje i smanjenje slučajeva bezdržavljanstva i zaštita osoba bez državljanstva važni i u sprječavanju potencijalnih izbjegličkih situacija, ...

14. Potiče visokog povjerenika da nastavi svoje aktivnosti u ime osoba bez državljanstva, u okviru svoje statutorne funkcije pružanja međunarodne zaštite i traženja preventivnog djelovanja, kao i svoje odgovornosti prema rezolucijama Opće skupštine 3274 (XXIV) od 10. prosinca 1974. i 31/ 36 od 30. studenog 1976.

15. Zahtijeva od Ureda visokog povjerenika, s obzirom na ograničen broj država potpisnica ovih instrumenata, da aktivno promiče pristupanje Konvenciji o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954.¹¹³ i Konvenciji o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961.,¹¹⁴ kao i da pruža relevantne tehničke i savjetodavne usluge u vezi s pripremom i provedbom zakona o državljanstvu zainteresiranim državama...

¹¹³ Ujedinjeni narodi, Međunarodni ugovori, svezak 360, br. 5158.

¹¹⁴ Ibid., svezak 989, br. 14458.

Rezolucija koju je Generalna skupština usvojila 19. prosinca 2006.
A/RES/61/137, 25 siječnja 2007.

61/137. Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice

Opća skupština, ...

2. Pozdravlja važan posao koji su Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice i njegov Izvršni odbor odradili tijekom godine te u tom kontekstu primjećuje usvajanje zaključka o ženama i djevojkama koje su u riziku te zaključka o prepoznavanju, sprječavanju i smanjenju slučajeva bezdržavljanstva i zaštite osoba bez državljanstva, ¹¹⁵čiji je cilj jačanje režima međunarodne zaštite, u skladu s Agendom za zaštitu, ¹¹⁶i pružanje pomoći vladama u ispunjavanju njihovih dužnosti zaštite u današnjem promjenjivom međunarodnom okruženju, uključujući i promicanje progresivne primjene mehanizama i standarda kroz relevantne nacionalne javne politike koje podržava međunarodna zajednica...

4. Ističe da su šezdeset dvije države sada potpisnice Konvencije iz 1954. o pravnom položaju osoba bez državljanstva¹¹⁷ i da su trideset tri države potpisnice Konvencije o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961.,¹¹⁸ ohrabruje države koje to nisu učinile da razmotre pristupanje tim instrumentima, ističe rad visokog povjerenika u pogledu prepoznavanja osoba bez državljanstva, sprječavanja i smanjenja pojave bezdržavljanstva i zaštite osoba bez državljanstva te potiče Ured visokog povjerenika da nastavi raditi u ovom području u skladu s relevantnim rezolucijama Opće skupštine i zaključcima Izvršnog odbora...

¹¹⁵ Ibid., poglavlje III, odjeljci A i B.

¹¹⁶ Ibid., 57. sjednica, Dopuna br. 12A (A/57/12/Add.1), prilog IV.

¹¹⁷ Ujedinjeni narodi, Međunarodni ugovori, svezak 360, br. 5158.

¹¹⁸ Ibid., svezak 989, br. 14458.

PRILOG V – ISJEČCI IZ ZAKLJUČAKA IZVRŠNOG ODBORA UNHCR-a

Zaključak o sprječavanju i smanjenju pojave bezdržavljanstva te zaštiti osoba bez državljanstva

No. 78 (XLVI) – 1995

20. listopada 1995.

Izvršni odbor,

prepoznajući pravo svake osobe na državljanstvo i pravo da ne bude samovoljno lišena svojeg državljanstva,

zabrinut da bezdržavljanstvo, uključujući nemogućnost utvrđivanja državljanstva, može dovesti do progona,

naglašava da su sprječavanje i smanjenje slučajeva bezdržavljanstva i zaštita osoba bez državljanstva važni i u sprječavanju potencijalnih izbjegličkih situacija,

(a) *priznaje* odgovornosti koje su već povjerene visokom povjereniku za izbjeglice bez državljanstva i u pogledu smanjenja pojave bezdržavljanstva te potiče UNHCR da nastavi svoje aktivnosti u ime osoba bez državljanstva kao dio svoje statutorne funkcije pružanja međunarodne zaštite i traženja preventivnog djelovanja, kao i odgovornost povjerenu od Opće skupštine u pogledu preuzimanja funkcija predviđenih člankom 11. Konvencije o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961....

Zahtijeva od UNHCR-a da aktivno promiče pristupanje Konvenciji o pravnom položaju osoba bez državljanstva iz 1954. i Konvenciji o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva iz 1961., s obzirom na ograničen broj država potpisnica ovih instrumenata, kao i da pruža relevantne tehničke i savjetodavne usluge u vezi s pripremom i provedbom zakona o državljanstvu zainteresiranim državama...

Opći zaključak o međunarodnoj zaštiti

Br. 95 (LIV) – 2003

10. listopada 2003.

Izvršni odbor, ...

- (v) potiče države da surađuju s UNHCR-om u pogledu metoda rješavanja slučajeva bezdržavljanstva i razmotre mogućnost osiguravanja mjesta za preseljenje kada se situacija osobe bez državljanstva ne može riješiti u sadašnjoj zemlji domaćinu ili drugoj zemlji prijašnjeg uobičajenog boravišta i ostaje neizvjesna

Zaključak o prepoznavanju, sprječavanju i smanjenju pojave bezdržavljanstva te zaštiti osoba bez državljanstva

Br. 106 (LVII) – 2006

6. listopada 2006.

Izvršni odbor,

ostajući duboko zabrinut zbog postojanja problema bezdržavljanstva u različitim regijama svijeta i pojave novih slučajeva bezdržavljanstva...

ponovno potvrđujući odgovornosti koje je Opća skupština Ujedinjenih naroda dala visokom povjereniku kako bi pridonio sprječavanju i smanjenju pojave bezdržavljanstva te unaprijedio zaštitu osoba bez državljanstva,

podsjećajući na svoj Zaključak br. 78 (XLVI) o sprječavanju i smanjenju pojave bezdržavljanstva i zaštiti osoba bez državljanstva, kao i na Zaključke br. 90 (LII), 95 (LIV), 96 (LIV)) te Zaključke br. 99 (LV) i 102 (LVI) u pogledu rješavanja dugotrajnih situacija bezdržavljanstva,

- (a) *poziva* UNHCR, u suradnji s vladama, drugim organizacijama Ujedinjenih naroda i međunarodnim, kao i relevantnim regionalnim i nevladinim organizacijama, da pojača svoje napore u ovoj domeni provođenjem ciljanih aktivnosti za potporu prepoznavanja, sprječavanja i smanjenja pojave bezdržavljanstva te za unaprjeđenje zaštite osoba bez državljanstva

Prepoznavanje bezdržavljanstva

- (b) *poziva* UNHCR da nastavi surađivati sa zainteresiranim vladama na uključivanju ili obnavljanju napora za prepoznavanje populacija bez državljanstva i populacija s neodređenim državljanstvom koje borave na njihovu teritoriju, u suradnji s drugim agencijama Ujedinjenih naroda, posebno UNICEF-om i UNFPA-om kao i DPA-om, OHCHR-om i UNDP-om u okviru nacionalnih programa koji prema potrebi mogu uključivati procese povezane s registracijom rođenja i ažuriranjem podataka o stanovništvu

- (c) *potiče* UNHCR da provodi i razmjenjuje istraživanja, osobito u regijama u kojima se malo istražuje pitanje bezdržavljanstva, s relevantnim akademskim institucijama ili stručnjacima i vladama kako bi se promicalo bolje razumijevanje prirode i opsega problema bezdržavljanstva, kako bi se prepoznale populacije bez državljanstva i razumjeli razlozi koji su doveli do bezdržavljanstva što bi u konačnici poslužilo kao osnova za izradu strategija za rješavanje tog problema
- (d) *potiče* države koje posjeduju statističke podatke o osobama bez državljanstva ili pojedincima neodređenog državljanstva da te podatke podijele s UNHCR-om i poziva UNHCR da uspostavi formalniju, sustavniju metodologiju za prikupljanje, ažuriranje i razmjenu informacija
- (e) *potiče* UNHCR da u svoja dvogodišnja izvješća o aktivnostima u vezi s osobama bez državljanstva uključi Izvršni odbor, statistike koje su dostavile države i istraživanja koja su provele akademske institucije i stručnjaci, civilno društvo i vlastito osoblje u području razmjera bezdržavljanstva
- (f) *potiče* UNHCR da nastavi pružati tehničke savjete i operativnu podršku državama te promicati razumijevanje problema bezdržavljanstva, sudjelujući pritom i u olakšavanju dijaloga između zainteresiranih država na globalnoj i regionalnoj razini
- (g) *ističe* suradnju uspostavljenu s Interparlamentarnom unijom (IPU) u području državljanstva i bezdržavljanstva, *te dalje ističe Priručnik o državljanstvu i bezdržavljanstvu za parlamentarce iz 2005.* koji se u nacionalnim i regionalnim parlamentima koristi za podizanje svijesti i izgradnju kapaciteta među državnim upravama i civilnim društvom...

Zaštita osoba bez državljanstva

- (s) *potiče* države da razmotre pristupanje Konvenciji iz 1954. o pravnom položaju osoba bez državljanstva, a države ugovornice da razmotre ukidanje rezervi
- (t) *zahtijeva* od UNHCR-a da aktivno širi informacije i, prema potrebi, educira kolege u vladama o odgovarajućim mehanizmima za prepoznavanje, evidentiranje i priznavanje statusa osobama bez državljanstva
- (u) *potiče* države koje još nisu pristupile Konvenciji iz 1954. o pravnom položaju osoba bez državljanstva da postupaju prema osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovu teritoriju u skladu s međunarodnim zakonima o ljudskim pravima te da prema potrebi razmotre olakšavanje prirođenja (naturalizacije) osoba bez državljanstva koje imaju uobičajeno i zakonito boravište u skladu s nacionalnim zakonodavstvom
- (v) *potiče* UNHCR na provedbu programa, na zahtjev dotičnih država, koji doprinose zaštiti i pomoći osobama bez državljanstva, osobito pomažući osobama bez državljanstva u pristupu pravnim lijekovima kako bi se

popravila njihova situacija bez državljanstva te da u tom kontekstu surađuje s nevladinim organizacijama u pružanju pravnog savjetovanja i druge potrebne pomoći

- (w) *poziva države* da ne pritvaraju osobe bez državljanstva samo na temelju toga što su bez državljanstva i da se prema njima postupa u skladu s međunarodnim zakonima o ljudskim pravima te poziva države ugovornice koje su potpisnice Konvencije iz 1954. o pravnom položaju osoba bez državljanstva da u potpunosti provode njezine odredbe
- (x) *traži* od UNHCR-a da dodatno poboljša edukaciju svojeg osoblja i osoblja drugih agencija Ujedinjenih naroda o pitanjima koja se odnose na bezdržavljanstvo kako bi se UNHCR-u omogućilo pružanje tehničkih savjeta državama ugovornicama o provedbi Konvencije iz 1954. s ciljem dosljedne provedbe njezinih odredbi.

INDEKS POJMOVA

Brojevi se odnose na stavke.

A

Ad hoc odbor o bezdržavljanstvu i povezanim problemima, 125, 135
akteri koji nisu države, 86

B

Bečka konvencija o ugovornom pravu (1969), 14
boravak, vidi i uobičajeno boravište
– dozvole, 84, 135, 137, 139, 147 – 150, 154, 159, 160, 163, 168
– pravo na, 147 – 152
brak, 18, 92
– vjenčani list, 84
– brak sa strancem, 55

D

de facto osobe bez državljanstva/bezdržavljanstvo 7, 8, 12, 123, 124, 167, 168
de jure osobe bez državljanstva, 7
dijete/djeca, 31, 39, 71, 113
– najbolji interes, 119
– uzdržavana osoba, 71
– pravo svakoga na državljanstvo, 122
– bez pratnje ili razdvojeni, 71, 119
– UNHCR-ove Smjernice za utvrđivanje najboljeg interesa djeteta, 119
diplomatska zaštita, 7, 13, 54, 123, 167
diskriminacija, 104, 120, 121
– na temelju neimanja državljanstva, 140
– određene skupine, 37
– rasna, 55, 164
– žena, 55, 121, 122
diskriminacije žena (1979.), 55, 122
diskriminacijske prakse, 103
diskriminacijsko postupanje, 164
djeca bez pratnje, vidi dijete/djeca
dob, 102, 118, 121
dobrovoljno odricanje od državljanstva, 51, 158 – 162
dokazi
– vrednovanje, 83 – 107
– procjena državljanstva u odsutnosti dokaza o
dokazivanje
– državljanstva, 44, 84
– roditeljstva, 35

- mjesta rođenja, 35
- dostojanstvo, 52, 146, 157
- država, 34
- država
 - što je „država“, 19 – 21
 - „nijedna država“, 18 – 21
- državljanstvo stečeno greškom ili lošom namjerom, 45, 46
- državljanstvo, 33, 34, vidi i nedržavljanstvo
- državljanstvo
 - stjecanje / ponovno stjecanje, 44, 117, 155, 156, 159 – 161
 - stečeno greškom ili lošom namjerom, 45, 46
 - automatski i neautomatski načini stjecanja ili oduzimanja državljanstva, 25, 26, 31 – 37
 - koncept, 52 – 56
 - lišavanje, 25, 50, 55, 158 – 160
 - samovoljno, 164
 - zakoni, 1, 23, 24, 29, 52, 61, 83, 86, 102, 116, 149, 158, 164
 - gubitak, 44, 51, 55, 158 – 160
 - odricanje od, 25, 50, vidi i dobrovoljno odricanje
 - pravo na mogućnost stjecanja 155
 - pravo na, 58 – 61, 161
 - oduzimanje, 44, 51, 55, 56
 - dobrovoljno odricanje, vididobrovoljno odricanje
 - stečeno greškom ili lošom namjerom, 45
 - postupci provjere, 60, 61

D

- državljanstvu (1930.), 23
- dugotrajni boravak, 1, 58, 142, 163, 164

E

- etnička skupina, 49, 52
- etnički identitet, 102
- evidencija o vojnoj službi, 84

G

- građanska, ekonomska, socijalna i kulturna prava, 129, 157
- gubitak državljanstva, 34 – 36
 - vrednovanje dokaza nadležnih tijela u neautomatskim načinima stjecanja i Haška konvencija o određenim pitanjima vezanim uz sukobe zakona o

I

- i tražitelja azila, 112
 - Zaključak br. 96 o vraćanju osoba za koje se utvrdi da im nije potrebna identitet
- identitet
 - iskaznice, 44, 84
 - isprave, 129, 133, 143, 145, 166

imovinska prava, 129
invaliditet, osobe s invaliditetom, 120
invaliditetom (2006.), 120
isključenje, 111
ispitivači, 119, 121
izbjeglica
– definicija, 52, 91
– Priručnik i smjernice o postupcima i kriterijima za utvrđivanje
izbjegličkog statusa, 81, 91, 100, 107, 151
Izvršni odbor, UNHCR
– Zaključak br. 44 (XXXVII) iz 1986. o pritvaranju izbjeglica

J

javni poredak, 112
jurisdikcija/nadležnost, 8, 12, 52, 53, 85, 132, 133, 145
jus sanguinis, 35
jus soli, 35

K

kazne za nezakoniti ulazak, 127
Komisija za međunarodno pravo, 13
– članci o diplomatskoj zaštiti s komentarima, 13
– članci o državljanstvu fizičkih osoba u vezi sa sukcesijom
Konvencija iz Montevidea o pravima i dužnostima država (1933.), 19
Konvencija o pravima djeteta (1989.), 122
Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva (1954.), 5, 6,
Konvencija o smanjenju slučajeva bezdržavljanstva (1961.), 3, 4, 161,
Konvencija o statusu izbjeglica (1951.), 2, 4, 6, 12, 15, 52, 78, 82, 125-128, 130, 132, 135,
145
– paralele između statusa izbjeglica i osoba bez državljanstva 125, 127, 128
– Travaux Préparatoires, 14, 125
Konvenciju o ukidanju svih oblika
konzularna pomoć/zaštita, 7, 40, 123, 167

L

liječnički, vidi i zdravstvena zaštita
– liječničke potvrde/evidencije, 84
ljudska prava
– međunarodni zakoni o ljudskim pravima, 11, 122, 140
– međunarodne obveze, 53
– zaštita, 52
– ljudska prava osoba bez državljanstva, 9, 11, 14, 51
– međunarodni ugovori, 6, 55, 131, 141, 143, 151
– zabrane u međunarodnim ugovorima, 55

M

marginalizacija, 11

materijalni elementi, 107

matična knjiga, 84

Međunarodna komisija za građanski status, 57

međunarodna zaštita, 15, 78, 157, 161

međunarodna zaštita, 161

– Zaključak br. 103 (LVI) iz 2005. o komplementarnim oblicima zaštite, 15, 79

– Zaključak br. 106 (LV1) of 2006 o prepoznavanju, sprječavanju i smanjenju

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.), 1, 6, 58, 112

međunarodni zakoni o izbjeglicama, 12

međunarodni zakoni o ljudskim pravima, vidi ljudska prava

migracijski

– kontekst, pojedinci u migracijskom kontekstu, 12, 58, 108, 117, 144 – 163

– mješovita migracijska kretanja 10

– migracijske situacije, 1

migranti, 111

N

nacionalno pravo / nacionalni zakoni, 135, 140, 164

nacionalnost, 103

nadležna tijela

– upiti upućeni nadležnim tijelima, 41

– utvrđivanje, 27 – 30

– nedosljedno postupanje nadležnih tijela, 42 – 44

– procjena državljanstva u odsutnosti dokaza o stavu nadležnih tijela, 38

– u automatskim načinima stjecanja ili gubitka državljanstva, 34 – 36

– u neautomatskim načinima stjecanja i oduzimanja državljanstva, 31 – 33

najbolji interes djeteta, vidi dijete/djeca

nedonošenje preuranjenih zaključaka, 106

nedržavljanstvo, 33, 137, vidi i državljanstvo

nepravilna migracija, kriminalizacija, 111

nesigurnost, 147, vidi i sigurnost

O

obitelj

– obiteljski život, 149

– obiteljske veze, 163

– član(ovi) obitelji, 71, 101

– jedinstvo obitelji, 151

– nezakonito ili samovoljno zadiranje u, 163

obrazovanje, 102, 121, 129, 133

Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda, 1, 58, 112, 135

odricanje, vidi državljanstvo, odricanje od, 84

oduzimanja državljanstva, 31 – 33

– putovnica, 36, 38, 40, 42, 44, 95

– vrste, 83 – 86

Opća deklaracija o ljudskim pravima, 14, 164

osnovne potrebe, 146

osoba bez državljanstva / bezdržavljanstvo, definicija, 7, 8, 13, 14 – 22, 24, 28, 39, 45, 47, 50-54, 56, 88, 109, 111

osobne isprave, 38, 40, 44, 57, 84, 112, 120, 121

P

pojave bezdržavljanstva te zaštiti osoba bez državljanstva, 112

- Zaključci koje je usvojio Izvršni odbor za međunarodnu

Posebno izvješće o pravima nedržavljana, 140

postupci utvrđivanja bezdržavljanstva

- pristup postupcima utvrđivanja bezdržavljanstva, 68 – 70
- zahtjevi povjerljivosti, 79
- koordinacija postupaka utvrđivanja statusa izbjeglice i bezdržavljanstva, 78 – 82
- pitanja vjerodostojnosti, vidi vjerodostojnost
- osmišljavanje i lociranje, 62 – 67
- dokazi, vidi dokaz
- grupno utvrđivanje, 108 – 111
- pojedinci koji čekaju utvrđivanje bezdržavljanstva, 12, 16, 114, 132, 137, 144 – 146
- pojedinci u „vlastitoj zemlji“ 164, 165
- saslušanje, 63, 71, 73, 80, 84, 100, 104, 105, 119, 121
- postupovna jamstva / mjere zaštite, vidi postupovna jamstva/mjere zaštite
- pravo na saslušanje, 71
- prava na postupnoj, uvjetnoj ljestvici, 134, 135, 137
- ako Konvencija o pravnom položaju osoba bez državljanstva nije primjenjiva, 122, 123

postupovna jamstva / mjere zaštite 68, 71 – 77, 143

- dodatna za posebne skupine, 118, 119

potvrda

- o rođenju (rodni list), 84, 121, 155
- o prirođenju (naturalizaciji), 84
- o odricanju od državljanstva, 84

povjerljivost, 66, 79, 129

pravni zastupnici, 119

pravo

- biti u zemlji, 57
- građansko, ekonomsko, socijalno i kulturno, 129, 157
- ulaska u vlastitu zemlju 142, 161
- ulaska, ponovnog ulaska i boravka na teritoriju države, 53
- na osobnu slobodu i sigurnost, 112
- na ostanak, 142, 147
- na ostanak u „vlastitoj zemlji“ 12, 164, 166

pravu („Zaključci iz Prata“), 4, 74, 112

- Izvršni odbor, vidi Izvršni odbor
- mandat, 4, 29, 116
- odgovornosti, 4
- uloga, 116

Prihvat / ponovni prihvat, 20, 160

- u drugu državu, 117
- u državu prijašnjeg državljanstva, 161

prijevara ili greška u stjecanju državljanstva, 46

prijevarno/lažno

- stjecanje isprava, 46
- podnošenje zahtjeva, 45
- isprave, 112
- putovnica, 95

Prilog I popis država ugovornica, Prilog III države koje nisu potpisnice 122 – 124, 166

- osobe bez državljanstva u zemljama koje nisu obvezane ovim međunarodnim \ ugovorom, 122, 166 – 168
- cilj i svrha međunarodnog ugovora, 14, 51, 56, 91, 135, 147, 157

Prilog II popis država ugovornica, Prilog III Konvencija o pravima osoba s prima facie, status osobe bez državljanstva, 109, 110

pripadnost

- vjerskoj, jezičnoj ili etničkoj skupini, 52

prirođenje, potvrda o prirođenju, 84

privatnost, 163

progon, osnovani strah od proganjanja, 52, 57, 81, 91, 96

proporcionalnost, 112, 113, 149

protjerivanje, 129

- nepravilnog migranta, 112
- nalog za protjerivanje, 135
- zaštita od protjerivanja, 72, 127, 134, 145

protjerivanje, vidizabrana protjerivanja

putne isprave, 84, 112, 129, 143, 166

- pravo na, 136, 150, 160

putovnica, 38, 40, 42, 44, 57, 95 – 99, 155, vidi i dokazi

R

rad, 129, 136

rad, pravo na rad, 136, 150, 160

rad, pravo na, 127, 129

- samozapošljavanje, 134, 145
- plaćeni rad, 129
- rad za plaću, 129, 146

Radna skupina za samovoljno zadržavanje, 111, 112

ranjive skupine, 3, 140

rasa, 53, 55

ratni zločin, 112

revizija, vidi žalbeni/revizijski postupak

Rezolucije Opće skupštine

- 31/36 iz 1976., 4
- 3274 (XXIX) iz 1974., 4
- Rezolucija 50/152 iz 1995., 4
- Rezolucija 61/137 iz 2006., 4, 116

roditeljstvo, dokaz o roditeljstvu 35

rodni list, 84, 121, 155

S

- samoodređenje, pravo na, 13, 19, 145
- saslušanje, 63, 71 – 73, 80, 83, 84, 100, 104, 105, 119
 - pravo na pojedinačni razgovor, 73
 - pravo na razgovor s dužnosnikom koji donosi odluke, 71
- sigurnost, 52, 112, 157, vidi i nesigurnost
- skrb, 129
- sloboda kretanja, 129, 134, 135, 145
- socijalna pomoć, 129, 136
- socijalna pomoć, pravo na pristup, 150
- socijalno osiguranje, 129, 136
- spol, 118
- standard dokazivanja, 91 – 93
- standard(i) postupanja, 3, 8, 128 – 130, 144, 145
- Standardi Međunarodne organizacije civilnog zrakoplovstva, 136
- stanovanje, 129, 136
- stavu nadležnih tijela, 38
 - vrednovanje dokaza nadležnih tijela u automatskim načinima stjecanja ili stečena prava, 149
- stjecanje / ponovno stjecanje administrativnih mjera
 - pravo na, 129
- stjecanje / ponovno stjecanje državljanstva, vidi državljanstvo,
- sudovi, 6, 49, 133, 137
 - pravo na pristup sudovima, 129
- sudska praksa nacionalnih sudova, 6
- sudsko preispitivanje, 77, 112, vidi i žalbeni/revizijski postupci

T

- teret dokazivanja, 89, 90
- teritorij
 - rođenje na teritoriju, 18, 26, 34, 54, 92, 161
 - prisutnost na teritoriju, 132, 133, 137, 145
- tijela (vlasti), vidi i nadležna tijela
 - konzularna, uloga konzularnih tijela, 28, 39, 40
 - strana, upiti stranim tijelima i njihovi odgovori, 96-99
- tražitelji azila, 66, 79, 112, 114, 132, 145
- tumači, 119
 - istog spola, 121

U

- Ujedinjeni narodi
 - Ad hoc odbor UN-a za izbjeglice i osobe bez državljanstva, 135
 - Ad hoc odbor o bezdržavljanstvu i povezanim problemima, 125, 135
 - Visoki povjerenik za izbjeglice, 111
 - Odbor za ljudska prava, 1, 58, 112, 135
 - odluke Odbora za ljudska prava u predmetu van Alpen protiv Nizozemske, 112
 - Vijeće sigurnosti, Vladavina prava i tranzicijska pravda u konfliktnim i post konfliktnim društvima: Izvješće glavnog tajnika, 47

uobičajeno boravište, 1, 18, 58, 81, 84, 92, 139, 152, 154, 157, 158, 162
useljeničke isprave, 84
usmeni iskaz pod zakletvom, 84
usvajanje, 18, 92

V

Visoki povjerenik UN-a za izbjeglice (UNHCR)

- Stručni sastanak – Definicija osoba bez državljanstva u međunarodnom vjera/vjerski, 52, 53, 103, 121, 133
- vjerodostojnost, 101 – 107
- vladavina prava, 47, 49
- vraćanje
 - u državu državljanstva, 7, 123
 - u zemlju državljanstva, 123

Z

- zabrana protjerivanja, 127, 128
zadržavanje, 112 – 115, 124
 - samovoljno, 112, 122, 141, 146, 166zakon(i)
 - međunarodni, 7, 9, 12, 17, 19 – 21, 52, 55, 56, 124, 161
 - međunarodni zakoni o ljudskim pravima, vidi i ljudska prava
 - značenje pojma „pravo“, 22
 - nacionalni, 135, 140, 164zakonito boravi, 132, 136, 137, 150
 - „Zakonito boravi – Bilješka o tumačenju“, 135, 137zakonito u, 132, 134, 135, 143, 145
žalbeni/revizijski postupci, 23, 47 – 49, 76, 77
 - pravo žalbe, 71, 76zaštitu izbjeglica, 1975. – 2009., 8
zdravstvena zaštita, pravo pristupa zdravstvenoj zaštiti, 150
zemlja domaćin, 126
zemlja podrijetla, 79, 80, 101,
zločin
 - nepolitički, 111
 - protiv mira, 111
 - protiv čovječnosti, 112
 - ratni, 112

Ž

- žene, 121
 - tražiteljice azila, vidi tražitelji azila
 - pravo žena na jednaka prava/tretman 55, 122

UNHCR
The UN Refugee Agency

PRIRUČNIK O O ZAŠTITI OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

**PREMA KONVENCIJI IZ 1954.
O PRAVNOM POLOŽAJU
OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

Ženeva, 2014.

UNHCR
The UN Refugee Agency

UNHCR

P.O. Box 2500 1211 Geneva 2

www.unhcr.org

© 2014. UNHCR

Sva prava pridržana u svim zemljama.